

ГЕОГРАФИЈА

ЗА VII ОДДЕЛЕНИЕ
ВО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ПРОФ. Д-Р БЛАГОЈА МАРКОСКИ

Скопје, 2025

ГЕОГРАФИЈА

ЗА VII ОДДЕЛЕНИЕ ВО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Издавач

Тримакс - Скопје

Автор

Проф. д-р Благоја Маркоски

Рецензенти

Проф. д-р Драган Колчаковски

Проф. д-р Никола В. Димитров

Проф. м-р Невенка Стоева

Уредник

Елизабета Ангелова Шурбевски

Лектор

Лилјана Јовановска

Илустрации и фотографии

designed by freepik

Географски карти

Тримакс - Скопје

Графички дизајн и техничко уредување

Тримакс - Скопје

Печати

Европа 92 - Кочани

Тираж

14 000

Скопје, 2025

Со Одлука за одобрување и употреба на учебник по наставниот предмет Географија за VII одделение во основно образование бр. 26-860/1 од 5.08.2025 година, донесена од Националната комисија за учебници.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37.016:91(075.2)=163.3

МАРКОСКИ, Благоја

Географија : за VII одделение во основно образование / Благоја Маркоски. - Скопје : Тримакс, 2025. - 113 стр. : илустр. ; 27 см

ISBN 978-608-204-511-5

COBISS.MK-ID 66599685

Сите права се заштитени. Ниту еден дел од ова издание не смее да се репродуцира, електронски, со фотокопија, снимка или со друг вид чување во систем за натамошно користење на податоците, без претходна писмена согласност на издавачот.

ПРЕДГОВОР

Во учебникот Географија за VII одделение во основното образование се обработуваат две теми посветени на географијата на Европа и на географијата на Азија.

Во темата *Географија на Европа* се презентирани општите природно-географски и социо-географски карактеристики на Европа, а потоа е даден географски преглед на регионите Јужна, Западна, Северна, Средна и Источна Европа. Во рамките на секој регион се презентирани географските карактеристики на некои од покарактеристичните држави во регионот, како на пример поединечно се обработени сите држави на Балканскиот Полуостров, Велика Британија, Франција, Шведска, Германија и Русија. Покрај овие содржини, за секој регион се потенцирани најважните туристички центри и дестинации.

Во темата *Географија на Азија* се презентирани општите природно-географски и социо-географски карактеристики на континентот Азија, а потоа е даден географски преглед на државите Кина, Индија, Јапонија, Турција и туристичките центри во Азија.

Учебникот е конципиран од два дела. Првиот дел го претставуваат содржините на лекциите, а вториот дел се состои од сплет на помошна методско дидактичка-апаратура.

Во првиот дел лекциите се методолошки раздвоени со повеќе наслови и поднаслови со цел ученикот да има подобра методолошка и визуелна прегледност на содржината во лекцијата.

Во вториот дел се среќаваат рубриците: разговор, прашања, поими, дознај повеќе, задача и разновидни наменски одбрани картографски, фотографски, графички и табеларни прилози, кои овозможуваат разновидна визуализација на содржините за полесно психолошко-педагошко поимање на содржините.

Во учебникот (согласно принципот на научност во методиката на наставата по географија) се презентирани и некои нумерички податоци. Значењето на нумеричките податоци е ученикот (читателот) да добие претстава за квантитативните карактеристики на објектите и појавите. Целта е ученикот да може да врши споредба меѓу објектите, појавите и процесите во географскиот простор и да стекне поширока географска и општа култура, а не да ги учи наизуст (особено ако станува збор за менливи нумерички податоци).

Почитувани наставници, настојувајте, а вие почитувани ученици обидете се да научите колку е можно повеќе за континентите, државите, климата, водата, населението и слично. Така и вие ќе се вброите во светот на образованите и културните жители на Земјата.

Авторот искрено се заблагодарува на сите автори чии извори непосредно и посредно помогнаа квалитетот на учебникот да биде подобар во интерес на учениците.

Од авторот

СОДРЖИНА

ТЕМА 1

ГЕОГРАФИЈА НА ЕВРОПА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА ЕВРОПА	8
БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ НА ЕВРОПА	10
РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА	12
КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА	15
ХИДРОГРАФИЈА ВО ЕВРОПА	17

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

НАСЕЛЕНИЕ ВО ЕВРОПА.....	21
НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО ЕВРОПА.....	23
НАУКА И КУЛТУРА ВО ЕВРОПА.....	24
НАСЕЛБИ ВО ЕВРОПА	26
РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА ЕВРОПА.....	28
ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЈУЖНА ЕВРОПА	32
БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ	34
СЛОВЕНИЈА И ХРВАТСКА.....	35
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА И ЦРНА ГОРА	38
СРБИЈА И КОСОВО.....	41
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И АЛБАНИЈА.....	44
БУГАРИЈА И ГРЦИЈА	47
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЈУЖНА ЕВРОПА	50
ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА.....	52
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	54
ФРАНЦИЈА.....	56
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЗАПАДНА ЕВРОПА	58
ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СЕВЕРНА ЕВРОПА	60
ШВЕДСКА.....	62
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО СЕВЕРНА ЕВРОПА.....	63
ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СРЕДНА ЕВРОПА	65
ГЕРМАНИЈА	67

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО СРЕДНА ЕВРОПА.....	69
ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ИСТОЧНА ЕВРОПА.....	71
РУСИЈА.....	73
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ИСТОЧНА ЕВРОПА	76

ТЕМА 2

ГЕОГРАФИЈА НА АЗИЈА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА АЗИЈА.....	79
БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ НА АЗИЈА.....	81
РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА	83
КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА.....	85
ХИДРОГРАФИЈА ВО АЗИЈА.....	87
ПРИРОДНИ БОГАТСТВА ВО АЗИЈА	90

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

НАСЕЛЕНИЕ ВО АЗИЈА	92
НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО АЗИЈА	94
НАУКА И КУЛТУРА ВО АЗИЈА	96
РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АЗИЈА	98
КИНА.....	102
ИНДИЈА	105
ЈАПЕНИЈА.....	108
ТУРКИЈА.....	110
ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО АЗИЈА	112

УПАТСТВО ЗА УПОТРЕБА НА УЧЕБНИКОВ

Рубрика
наменета за
наставникот и
интеракција со
ученикот како
воведен дел на
часот.

Рубрика
наменета
за особено
заинте-
ресирани
ученици.

Содржини
на лекцијата
наменети за
совладување
на материјалот
од страна на
учениците.

Помошна
рубрика
за работа на
наставникот како
завршен дел на
часот.

Нагледни
визуелно-
картографски
и
фотографски
материјали.

Табеларни податоци
наменети за дополнување на
содржините кои учениците
не се обврзани да ги учат
наизуст. Податоците се за
проширување на личните
сознанија и култура.

Речникот на поими е наменет за појаснување на стручните термини.

Рубрика за индивидуална работа на учениците која зависи од проценката на наставникот.

A large satellite image of Europe from space, showing the continent's outline and internal landmasses against the dark background of the Earth's oceans and the blackness of space. The image is positioned on the left side of the page, partially overlapping the green header bar.

ТЕМА 1

ГЕОГРАФИЈА НА ЕВРОПА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

- ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА ЕВРОПА
- БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ НА ЕВРОПА
- РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА
- КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА
- ХИДРОГРАФИЈА ВО ЕВРОПА

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

- НАСЕЛЕНИЕ ВО ЕВРОПА
- НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО ЕВРОПА
- НАУКА И КУЛТУРА ВО ЕВРОПА
- НАСЕЛБИ ВО ЕВРОПА
- РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА ЕВРОПА
- **ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЈУЖНА ЕВРОПА**
- БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ
- СЛОВЕНИЈА И ХРВАТСКА
- БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА И ЦРНА ГОРА
- СРБИЈА И КОСОВО
- СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И АЛБАНИЈА
- БУГАРИЈА И ГРЦИЈА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЈУЖНА ЕВРОПА
- **ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА**
- ВЕЛИКА БРИТАНИЈА
- ФРАНЦИЈА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЗАПАДНА ЕВРОПА
- **ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СЕВЕРНА ЕВРОПА**
- ШВЕДСКА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО СЕВЕРНА ЕВРОПА
- **ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СРЕДНА ЕВРОПА**
- ГЕРМАНИЈА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО СРЕДНА ЕВРОПА
- **ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ИСТОЧНА ЕВРОПА**
- РУСИЈА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ИСТОЧНА ЕВРОПА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

РАЗГОВОР

- Колку континенти има на Земјата?
- Кои се тие?
- На кој континент живееме?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

- Името Европа потекнува од асирскиот збор **ереб** (темно, запад), со кој Феничаните и Асировавилонците ги означувале териториите на запад. Подоцна тоа име се проширило за целиот западен дел од копното на Евразија.

1. ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА ЕВРОПА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА НА ЕВРОПА

Европа е дел од најголемата копнена маса на Земјата која се нарекува **Евразија**. Иако природно е поврзана со Азија, поради историските, културните, политичките и стопанските одлики се издвојува како посебен континент. Европа во однос на екваторот се наоѓа на северната полутопка, а во однос на почетниот Гринички меридијан со поголемиот дел се наоѓа на источната полутопка, а со мал дел и на западната полутопка. Се простира меѓу Средоземното Море на југ и Северниот Леден Океан на север и меѓу Атлантскиот Океан на запад и планината Урал на исток.

Поточно, крајни точки на европското копно се:

Место	Држава	Координати	Точка
'Рт Мароки	Шпанија	36°02' с.г.ш.	најјужна
'Рт Норткин	Норвешка	76°06' с.г.ш.	најсеверна
'Рт Рока	Португалија	09°30' з.г.д.	најзападна
на пл. Урал	Русија	65° и.г.д.	најисточна

Положба и граници на Европа

ПРАШАЊА

- Каде е сместена Европа во однос на екваторот и почетниот меридијан?
- На карта покажи ги крајните точки на Европа!
- На кои мориња и океани излегува Европа?
- Зошто Европа има централна местоположба?
- Покажи ги границите на Европа на карта!
- Колку изнесува површината на Европа?

ЗАДАЧА

Набљудувај ја картата на Европа и пронајди ги:

- морињата на кои излегува,
- планинските масиви,
- поголемите реки,
- поголемите острови,
- најкарактеристичните протоци.

Природни и политички граници

Географската положба на Европа овозможува поморска комуникација со **Атлантскиот Океан** на поголем број мориња, од кои посебно се важни **Балтичкото** и **Средоземното Море**. Овие мориња навлегуваат во внатрешноста на копното и поврзуваат многу држави и пристаништа со светот. Така на пример, низ Гибралтарскиот Проток и Суецкиот Канал се одвива најмасовен поморски сообраќај во светот.

Оддалеченоста на Европа од Африка кај Гибралтар е 14 km. Врската со Азија преку Суецкиот Канал, протоците Босфор и Дарданели и копнената граница спрема Азија по планината Урал и реката Урал, овозможуваат Европа да има **најповолна географска положба во светски рамки**. Во прилог на тоа е и комуникацијата на Европа со Северна Америка преку Атлантскиот Океан, на оддалеченост од околу 5 900 km, како и излезот на бреговите на Северниот Леден Океан.

ГРАНИЦИ

Границите на Европа се протегаат на исток по **планината Урал, реката Урал, Каспиското Езеро, удолината Манич**, на југ по **Црното Море, Босфор, Мраморното Море, Дарданели, Егејското Море, Средоземното Море**, на запад до **Атлантскиот Океан** и на север до **Северниот Леден Океан**.

Во Европа, се вбројуваат и островите **Нова Земја, Земјата на Франц Јозеф, Свалбард, Мечкиниот Остров, Јан Маен, Исланд, Фарските Острови, Велика Британија и Ирска**, како и островите во Средоземното Море (**Сицилија, Сардинија, Корзика, Крит** и многу други), со исклучок на Кипар и некои крајбрежни турски острови.

ГОЛЕМИНА

Во своите граници Европа зафаќа површина од околу 10 милиони km² (10 508 384 km²) и се вбројува меѓу најмалите континенти.

ПОИМИ

- **ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА** – однос на географски објект (точка, населба, држава и сл.) спрема други географски објекти на Земјината површина. Најточно се одредува со помош на координати (најчесто со географска широчина и географска должина).
- **КОНТИНЕНТ** – најголема копнена маса на Земјата. Континентите меѓу себе се раздвоени со океани и мориња. Такви се: Евроазија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Австралија и Антарктик. Од повеќе историски и културни аспекти Европа и Азија се сметаат како посебни континенти.
- **ПРИРОДНА ГРАНИЧНА ЛИНИЈА** – разграничување на географските просторни целини по одредени природни линии како, на пример, кога некоја граница се простира по река, по планински срт, по водоразделна линија и сл.

РАЗГОВОР

- Што се подразбира под брегова разгранетост?
- Која е разликата меѓу остров и полуостров?

Фјордови во Норвешка

ПОИМИ

- **БРЕГОВА ЛИНИЈА** – линијата на допирот меѓу водената и копнената површина кај реките, езерата и морињата.
- **ЗАЛИВ** – дел од море или езеро кој повеќе или помалку навлегува во копното.
- **ОСТРОВ** – помал или поголем дел од копното опколен со вода од сите страни.
- **ПОЛУОСТРОВ** – дел од копното опколен со вода, а еден дел поврзан со копното. На пример, Пиринејски Полуостров.
- **ПРОТОК** – тесен дел на морската површина преку кој се спојуваат две мориња, а се раздвојуваат две копна.
- **ФЈОРД** – тесен и длабок, често искривен залив кој по неколку десетини, па и стотина километри навлегува во копното. Најкарактеристични фјордови се во Норвешка.

2. БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ НА ЕВРОПА

Европа се одликува со **разгранета брегова линија**. Големата брегова разгранетост е резултат на двете големи средоземни мориња и тоа: **Балтичкото Море** и **Средоземното Море** кои длабоко навлегуваат во внатрешноста на европското копно. Во нив се наоѓаат голем број издвоени **полуострови, острови, мориња, заливи и протоци**.

ПОЛУОСТРОВИ

Полуостровите се делови од копното опколени со вода, а со еден дел се поврзани со копното. Во Европа најголеми полуострови се **Скандинавскиот Полуостров** на север, **Пиринејскиот, Апенинскиот** и **Балканскиот Полуостров** на југ.

ОСТРОВИ

Остров се нарекува помал или поголем дел од копното опколен со вода од сите страни. Во морињата околу Европа се наоѓаат многу острови. Најголеми се **островите** **Нова Земја, Земјата на Франц Јозеф** и **Свалбард** во Северно Ледениот Океан, **Велика Британија, Ирска** и **Исланд** во Атлантскиот Океан, **Сицилија, Сардинија, Корзика, Крит, Балеарските Острови** во Средоземното Море итн.

МОРИЊА

Европското копно го заплискуваат водите на Северниот Леден Океан и водите на Атлантскиот Океан.

Во Северниот Леден Океан **бреговата разгранетост** на Европа ја формираат бреговите на **Белото Море**, кое со повеќе заливи навлегува во копното меѓу полуостровите **Кола** и **Канин** и бреговите на **Баренцовото Море** со островите во него.

Во Атлантскиот Океан бреговата разгранетост на Европа ја формираат бреговите на **Северното, Балтичкото** и **Средоземното Море** во кои се наоѓаат голем број полуострови, острови и заливи.

ЗАЛИВИ

Залив е дел од море или езеро, кој повеќе или помалку навлегува во копното. Во морињата околу Европа се наоѓаат многу заливи. Најкарактеристични се **Финскиот Залив** во Балтичкото Море,

Средоземното Море

Баскијскиот Залив спрема Атлантскиот Океан и **Лионскиот Залив** во Средоземното Море. Покрај поголемите заливи се сретнуваат и издолжени заливи наречени фјордови.

ПРОТОЦИ

Проток (мореуз) е тесен дел на морската површина преку кој се спојуваат две мориња, а се раздвојуваат две копна. Во Европа најкарактеристични се протоците: **Скагерат** и **Категат** меѓу Северното Море и Балтичкото Море; **Ламанш** меѓу Северното Море и Атлантскиот Океан; **Гибралтарскиот Проток** меѓу Атлантскиот Океан и Средоземното Море; **Босфор** меѓу Црното и Мраморното Море и **Дарданели** меѓу Мраморното и Егејското Море.

Низ протоците Гибралтар и Ламанш се реализира обемен поморски сообраќај преку кои се превезуваат разни производи меѓу државите во Европа и во светот.

Бреговите на Европа се со должина од околу 41 000 km брегова линија. Со најголема разгранетост се одликуваат норвешкиот, хрватскиот и грчкиот брег.

На вака разгранетиот брег се **изградени голем број пристаништа** со развиен бродски сообраќај, кој преку Гибралтар и Западна Европа се одвива кон Северна и кон Јужна Америка, а преку Гибралтар и Суецкиот Канал се одвива кон Азија и кон Австралија. Многу е значаен локалниот воден сообраќај на европските пристаништа.

- Пронајди ги државите со најразгранета брегова линија.
- На картата пронајди ги морињата, заливите, островите и полуостровите што ја прават бреговата разгранетост на Северна, на Западна и на Јужна Европа.

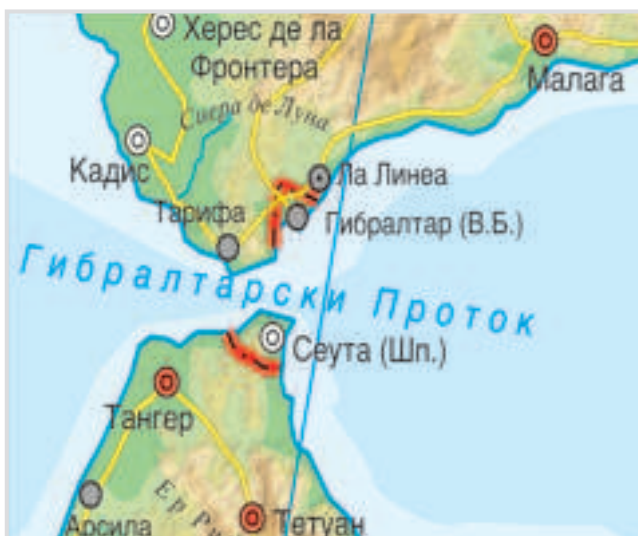

Балтичкото Море

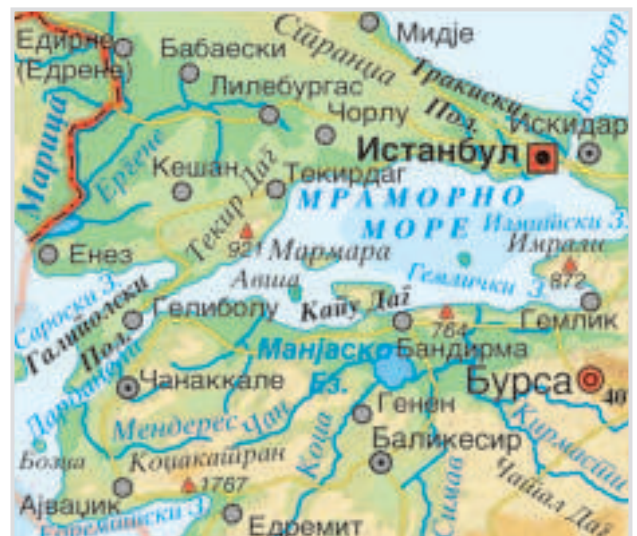

ПРАШАЊА

- Кои се таканаречените средоземни мориња во Европа?
- Што се фјордови и каде ги има?
- Што се протоци?
- Наброј некои поважни протоци што се наоѓаат околу европскиот континент!
- Кои се поголеми полуострови во Европа?
- Наброј ги поголемите острови што се наоѓаат околу Европа!
- Што се внатрешни мориња?
- Наброј некои од внатрешните мориња!

Гибралтарскиот Проток

Босфор и Дарданели

Територијата на Европа се одликува со разновиден релјеф. Во основа, преовладуваат **низински** и **планински** територии. Низините во Европа зафаќаат околу 84 % од површината, а само 16 % е ридско-планински релјеф со над 500 m н.в.

НИЗИНИ ВО ЕВРОПА

Поголемиот дел од Европа, околу 84 %, го сочинуваат низински територии. Најкарактеристични се: **Западноевропската Низина**, **Средноевропската Низина** и **Источноевропската Низина**. Како посебни се издвојуваат **Панонската Низина** по средниот тек на реката Дунав, и **Влашката Низина** во долниот тек на реката Дунав. Наведените низини се главни средишта на населеност, густ сообраќај, комуникации и развиено стопанство во Европа.

Западноевропейската Низина, се простира во западниот дел во Франција. Ги опфаќа средните и долните текови на реките Гарона, Лоара и Сена, кои се влеваат во Атлантскиот Океан.

Средноевропската Низина се простира меѓу планините во Средна Европа на југ и Балтичкото Море на север. Зафаќа територии од државите Холандија, Белгија, Германија, Данска, Полска и дел од Чешка.

Источноевропската Низина е една од најголемите низини на Земјата. Се протега од Урал на исток, до Балтичкото Море на запад

ЗАДАЧА

- На картата на Европа пронајди ги најпознатите низини.
- На картата на Европа пронајди ги поголемите планински масиви и нивните највисоки врвови.
- Сам/а или со помош на наставникот, на картата на Европа идентификувај ги државите низ кои се протегаат најголемите низини во Европа.

и од Белото Море и Баренцовото Море на север, до Црното Море и Каспиското Езеро на југ. Се простира во Русија, Белорусија, Украина, Летонија, Литванија, Естонија и Финска.

Панонската Низина е пространа рамница меѓу Алпите, Карпатите и Динаридите. Ја опфаќа територијата на Унгарија, делови од Хрватска, Србија, Романија, Словачка и Австрија. Во неа се наоѓаат градовите Белград, Будимпешта, Виена, Братислава, Загреб, Нови Сад и други.

Влашката Низина се простира во долниот тек на реката Дунав на југот на Романија, меѓу Јужните Карпати и Стара Планина (Балкан) во Бугарија. Поголеми градови се Букурешт, Плоешти, Крајова, Браила.

ПЛАНИНИ

Планините во Европа зафаќаат околу 16 % од територијата. Најкарактеристични се: **Алпите, Пиринеите, Апенините, Динаридите со Шарско-пиндските Планини, Карпатите и Скандинавските Планини.**

Алпите со највисокиот врв Мон Блан (4 808 m) се највисоки планини во Европа. Се протегаат од Лионскиот Залив до Виенскиот Басен. Долги се околу 1 200 km, а широки околу 250 km. Се простираат низ Франција, Швајцарија, Италија, Германија, Австрија и Словенија.

Пиринеи се планини на Пиринејскиот Полуостров меѓу Шпанија и Франција. Се протегаат од Бискајскиот Залив на запад до Средозем-

Глацијален релјеф

ното Море на исток. Долги се околу 450 km, широки околу 100 km со највисок врв Ането (3 404 m).

Апенини се планини на Апенинскиот Полуостров во Италија. Се протегаат од Алпите до Месинскиот Проток. Долги се околу 1 100 km. На Централните Апенини е највисокиот врв Гран Сасо (2 914 m). На југ се наоѓа вулканот Везув.

Динаридите со врвот Маја и Езерце (2 694 m) и **Шарско-пиндските Планини** со врвот Кораб (2 764 m) се планински систем кој се протега низ Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, Албанија, Северна Македонија и Грција. Долги се околу 1 100 km.

ПОИМИ

- **КОТЛИНА** – вдлабнатина во релјефот на Земјината површина со најчесто зарамнето внатрешно дно, заобиколено со планински страни. На пример: Пелагониската Котлина.
- **НИЗИНА** – простран зарамнет или благо разбрануван дел на копното, обично благо наведнат во еден правец, чија надморска височина најчесто изнесува до околу 200 m.
- **ПЛАНИНСКИ МАСИВ** – јасно истакнато и пространо возвишение во релјефот на копното кое се издига од околните пониски и позарамнети терени.
- **ПЛАТО** – пространа висока зарамнина, односно висорамнина ограничена со стрмни отсеци.
- **ПРЕВАЛ** – најниската точка меѓу две возвишенија.

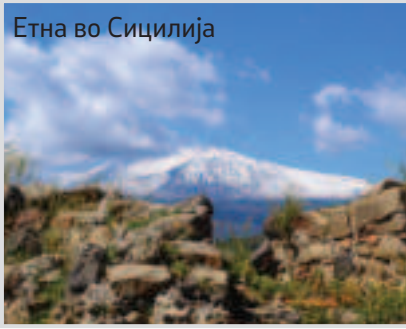
Алпите во Швајцарија

ПРАШАЊА

- Каков релјеф преовладува во Европа?
- Наброј ги најголемите низини во Европа!
- Наброј некои поголеми планински масиви во Европа!
- Кој е највисокиот врв во Европа?

Етна во Сицилија

Карпати се планински венец во Централна и Југоисточна Европа во вид на голем лак со должина од околу 1 500 km. Највисок врв е Герлах (2 665 m). Се протегаат низ Словачка, Полска, Украина, Романија и Србија.

Скандинавските Планини се протегаат во долж Скандинавскиот Полуостров. Највисок врв е Галхелиген (2 468 m). Sprema Атлантскиот Океан паѓаат стрмно, а кон Балтичкото Море и Ботнискиот Залив се спуштаат постепено. Припаѓаат на Норвешка и Шведска.

Планински територии во Европа

ЗАПОМНИ

- Европа е континент со околу 84 % низини и 16 % планински територии.
- Најпознати низини во Европа се Источноевропската, Панонската, Влашката, Ломбардија, Западноевропската, Средноевропската, Арагонската Низина и низината Андалузија.
- Најпознати планински масиви во Европа се: Пиринеи, Алпи, Апенини, Динариди, Карпати, Скандинавски Планини.
- Главни комуникациски правци и превали во Европа се превалот Бренер на Алпите, отворот по реката Дунав.

ВИСОРАМНИНИ

Покрај планините, во Европа се издвојуваат Швајцарската Висорамнина и висорамнината Мезета.

Швајцарската Висорамнина е територијата во северозападните делови на Швајцарија и делови во Франција на планините Јура и Алзас и Шварцвалд во Германија.

Мезета претставува пространа висорамнина во централниот дел на Пиринејскиот Полуостров во Шпанија. Мезета се граничи со планини и има сува, континентална клима со многу топли, суви лета и сурови зими.

КОМУНИКАЦИСКИ ОТВОРИ И ПРЕВАЛИ

Комуникацијата меѓу Големата Европска Низина на север и Средоземјето се одвива низ неколку покарактеристични природни **отвори** и **превали**. Такви се: превалот Бренер на Алпите (1 372 m) кој ги поврзува Германија и Италија, отворот по реката Дунав меѓу Баварија и Виенскиот Басен, приморските рабови на Пиринеите, Гердапската Клисура меѓу Панонија и Влашката Низина и други.

КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

4.

РАЗГОВОР

- Што подразбираш под клима?
- Кои климатски појави и елементи ги знаеш?
- Дали насекаде се исти климатските услови на Земјата?

КЛИМАТСКИ ФАКТОРИ

Климатски фактори се нарекуваат географските карактеристики кои влијаат врз климата на одредена територија. Такви се:

Географската широчина, која влијае така што на териториите со помала географска широчина климата е потопла, а на териториите со поголема географска широчина климата е поладна.

Влијанието на океаните и на морињата, кои преку испарувањето на водата и со отвореноста, овозможуваат непречен продор на воздушните маси.

Правците на движење на морските струи, кои како топли или ладни морски струи овозможуваат потопла или поладна клима.

Правците на протегање на планинските системи, влијаат како препреки и пренасочување на воздушните маси така што ја модифицираат климата на одредена територија.

Надморската височина на релјефот влијае така што со зголемување на надморската височина, температурата на воздухот се намалува.

Правците на дување на ветровите влијаат така што вршат пренасочување на воздушните маси и носат топли или ладни климатски услови.

КЛИМАТСКИ ТИПОВИ

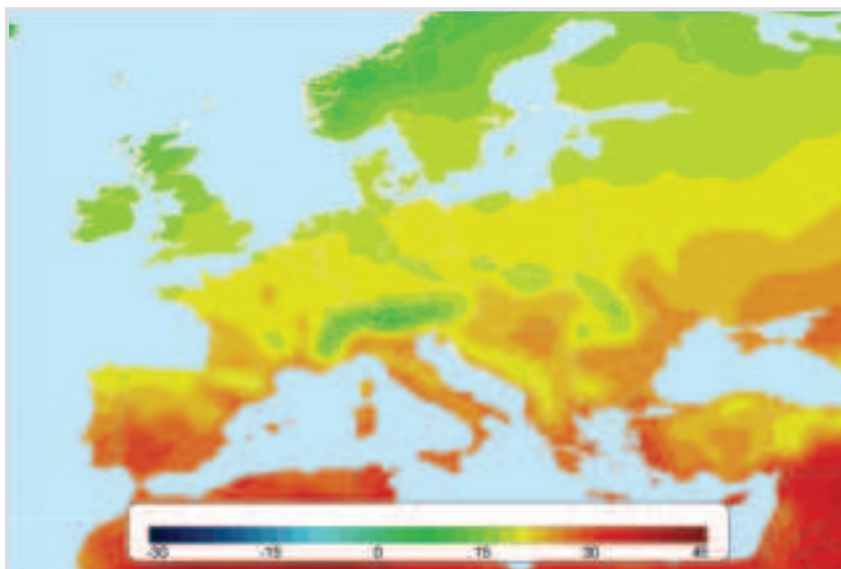
Според географската положба, најголемиот дел од Европа, се наоѓа во умерениот топлински појас. Мал дел се наоѓа во студениот топлински појас, но поради влијанието на различните климатски фактори, доминантно се застапени следните климатски типови: **средоземноморски** или **медитерански**, **океански**, **умерено континентален**, **континентален**, **планински**, **супполарен** и **поларен климатски тип**.

Предел со медитеранска клима

Предел со планинска клима

Температури во Европа (°C)

ПОИМИ

- **КЛИМАТСКИ ПОЈАС** – територии на Земјата кои се простираат во вид на појаси и притоа се одликуваат со одреден климатски тип. На пример, умерениот појас.
- **КЛИМАТСКИ ТИП** – вид клима на Земјата со специфични одлики. На пример: во умерениот појас се разликуваат средоземн (медитерански), океански, континентален, умерено континентален и планински климатски тип.

ЗАДАЧА

- Набљудувајќи ја картата на врнежи во Европа, објасни зошто некои од териториите се одликуваат со поголеми количества врнежи!
- Објасни зошто се јавуваат полупустински климатски услови во Прикасписката Низина!

ЗАПОМНИ

- Европа се наоѓа во умерениот климатски појас.
- Во Европа се среќаваат медитеранска, умерена, супполарна, планинска и полупустинска клима.
- Медитеранската клима е карактеристична за териториите околу Средоземното Море.
- Супполарната клима е присутна во најсеверните делови на Европа.
- Поголемиот дел од Европа се одликува со умереноконтинентална клима.
- Во Прикасписката Низина има присуство на полупустинска клима.

ПРАШАЊА

- Во кој климатски појас се наоѓа територијата на Европа?
- Наброј ги факторите што најмногу влијаат врз климата во Европа!
- Кои климатски типови се издвојуваат во Европа?
- За кои територии во Европа е карактеристична супполарната клима?
- Кој климатски тип е карактеристичен за Средоземјето?
- Која е причината за појавата на поблага умерена клима во западните делови на Европа?

Средоземноморскиот или медитерански климатски тип се протега покрај бреговите на Средоземното Море. Се карактеризира со топли и суви лета со температури до 40 °C и просечни врнежи од околу 750 mm годишно.

Океанскиот климатски тип се протега покрај бреговите на Атлантскиот Океан. Поради влијанието на топлата голфска струја се карактеризира блага и пријатна клима.

Умерено континенталниот климатски тип се протега во континенталните територии на Европа. Се карактеризира со умерена клима со топли лета и студени зими.

Континенталниот климатски тип се протега во внатрешноста на територијата на Европа и се карактеризира со умерено топли лета и постудени зими.

Планинскиот климатски тип се протега на планините Пиринеи, Алпи, Динариди, Карпати и други, главно на над 1000 m н.в. Се карактеризира со типична планинска клима со свежи лета и ладни зими.

Супполарниот климатски тип се протега на териториите на Европа, кои се наоѓаат северно од Северниот поларен круг (66° 30'). Се одликуваат со **супполарна клима** со температури во зима до -30 °C, а во лето до 10 °C и со врнежи до околу 200 mm.

Поларниот климатски тип се протега во поларните предели на Европа. Се карактеризира со ладни, снежни и ветровити зими.

Во крајните југоисточни делови на Европа (покрај Црното Море и Каспиското Езеро) во услови на мали врнежи и релативно повисоки температури се чувствува **полупустински климатски тип**. Таа е особено карактеристична во Прикасписката Низина.

ХИДРОГРАФИЈА ВО ЕВРОПА

5.

РАЗГОВОР

- Што се подразбира под хидрографија?
- Кои се поголемите водни објекти во Европа?
- Наброј ги морињата што се наоѓаат во и околу Европа!
- Кои се најголемите реки во Европа?

ОКЕАНИ И МОРИЊА

Европа излегува на два океани и тоа на запад на **Атлантскиот Океан** и на север на **Северниот Леден Океан**. Покарактеристични мориња на кои излегува Европа се: **Баренцово Море, Норвешко Море, Северно Море, Балтичко Море и Средоземно Море**. Од сите нив најголемо и најзначајно за Европа е Средоземното Море во кое се издвојуваат **Лигурското, Тиренското, Јонското, Јадранското, Егејското, Мраморното и Црното Море**. Се наоѓа помеѓу Европа, Африка и Азија. Наведните мориња имаат голема брегова линија. Затоа покрај бреговите на морињата се наоѓаат голем број градови пристаништа за поморски сообраќај и туристички места.

СЛИВНИ ПОДРАЧЈА И РЕКИ

Главните сливни подрачја во кои се влеваат поголемите реки од европското копно се: **Северниот Леден Океан** со Баренцовото Море, непосредниот слив на **Атлантскиот Океан** со Норвешкото, Северното, Балтичкото, Средоземното и Црното Море и како посебно се издвојува **сливното подрачје на Каспиското Езеро**.

Сливно подрачје на Северниот Леден Океан

Во сливното подрачје на Северниот Леден Океан со Баренцовото Море припаѓаат реките **Северна Двина и Печора**. Тие се наоѓаат во Русија.

Речен тек

ПОИМИ

- РЕКА – маса вода која од изворот кон утоката во море, езеро или друга поголема река се движи низ речно корито преку Земјината површина.
- РЕЧЕН СЛИВ – површината од која една река преку своите притоки ја собира водата. Речните сливови меѓу себе се одвоени со вододелници.
- РЕЧНА МРЕЖА – збир на речни текови во една област, во една држава, на остров или на континент, без оглед дали се поврзани меѓу себе или не.
- ХИДРОГРАФИЈА – географска дисциплина која се занимава со евиденција и опишување на хидрографските објекти, како што се: океани, мориња, езера, реки, канали, мочуришта, извори, бунари и сл.

Сливовите во Европа

ПРАШАЊА

- Во кои сливови течат реките од Европа?
- Наброј ги реките чии сливови му припаѓаат на Атлантскиот Океан!
- Кои реки се влеваат во Балтичкото Море?
- Кои реки се влеваат во Црното Море?
- Кои реки се влеваат во Каспиското Езеро?
- За што се користат реките?
- Кои канали ги поврзуваат Северното и Црното Море?

ЗАДАЧА

- На картата на Европа пронајди ги реките и каналите преку кои се поврзуваат:
 - Северното и Црното Море;
 - Атлантскиот Океан и Средоземното Море;
 - Балтичкото Море со Каспиското Езеро и Црното Море.

Р. бр.	Река	должина km	слив km ²
1	Волга	3 692	1 432 506
2	Дунав	2 860	801 463
3	Урал	2 428	210 581
4	Днепар	2 290	509 824
5	Дон	1 950	437 308
6	Печора	1 809	322 000
7	Кама	1 805	523 324
8	Северна Двина	1 774	357 052
9	Ока	1 500	244 308
10	Днестар	1 362	73 158
11	Рајна	1 236	185 263
12	Елба	1 091	148 268
13	Висла	1 047	192 632

Најголемите реки во Европа

Сливно подрачје на Атлантскиот Океан

Во непосредниот слив на Атлантскиот Океан поголеми реки кои се влеваат се: **Гвадалкивир** и **Гвадијана** на Пиринејскиот Полуостров, **Гарона**, **Лоара** и **Сена** во Франција.

Во Норвешкото Море се влеваат поголем број кратки, но полноводни реки од територијата на Норвешка со голема енергетска моќ.

Во Северното Море поголеми реки кои се влеваат се: реката **Рајна** која тече низ Швајцарија, Франција, Германија и Холандија, реката **Везер** и реката **Елба (Лаба)** која тече низ Чешка и Германија.

Во Балтичкото Море поголеми реки кои се влеваат се: реките **Одра** и **Висла**, кои течат низ Полска, реката **Њемен** низ Белорусија и Литванија и **Западна Двина** која тече низ Русија, Белорусија и Летонија.

Во Средоземното Море се вливаат повеќе реки од кои поголеми се реките **Ебро** во Шпанија, **Рона** во Франција, **По** во Италија, **Вардар** во РС Македонија и Грција, **Марица** во Бугарија, Грција и Турција. Реките **Дунав** која тече низ Германија, Австрија, Словачка, Унгарија, Србија, Бугарија и Романија, реката **Днестар**, која тече низ Украина и Молдавија, реката **Днепар**, која тече низ Белорусија и Украина и реката **Дон** која тече низ Русија се вливаат во Црно Море, а потоа посредно преку протокот Босфор, Мраморно Море и протокот Дарданели се вливаат во Средоземното Море. Зафаќаат голема сливна површина.

Дунав, Будимпешта

Сливното подрачје на Каспиското Езеро

Сливното подрачје на Каспиското Езеро е затворено сливно подрачје и од европската територија поголеми реки кои се влеваат во него се: реката **Волга**, која тече низ Русија и реката **Урал**, која тече низ Русија и Казахстан.

КАНАЛИ

Поради климатските одлики, реките во Европа **највисок водостој имаат во зима и во пролет**. Повеќето од наведените реки се пловни, уредени за пловидба и меѓусебно поврзани со **пловни канали**. Така Европа има повеќе од 100 000 km речноканалски пловни патишта. Попознати се каналите што ги поврзуваат **Волга со Дон** (поврзаност на Црното Море со Каспиското Езеро); **Балтичко со Белото Море** (преку езерата Ладога и Онега); каналот Мителланд кој ги поврзува реките **Рајна, Везер, Лаба и Одра**. Во Франција сите пловни реки се поврзани

меѓу себе и со реката Рајна, така што економското значење на реките, покрај потребите за вода за пиење, во земјоделството, во индустријата и во енергетиката е мошне големо и во сферата на сообраќајот и транспортот при размената на стоки и услуги.

ЕЗЕРА

Езерата во Европа се многубројни и се разместени низ целата територија. Според настанокот, се издвојуваат **природни** и **вештачки езера** или акумулации.

Природни езера

Природните езера во Европа според постанокот се котлински, тектонски и глацијални езера.

Езерата во Европа се најраспространети во северните делови, особено во Финска, Шведска и Русија. Во Финска најкарактеристични се **карело-финските езера** (околу 60 000 езера) од кои најголемо е езерото **Саима**. Во Шведска, најпознати се езерата **Венерн** и **Ветерн**, езерото **Балатон** во Унгарија и други. Голем број езера се разместени во северните делови на европскиот дел од Русија, меѓу кои се наоѓаат најголемите езера во Европа **Ладога** и **Онега**.

Голем дел од природните езера се глацијални и тие се наоѓаат на Алпите, Скандинавските Планини, на Родопите и на Карпатите. Покарактеристични се: **Женевското**, **Боденското** и **Циришкото Езеро** во Швајцарија, езерата **Моџоре** и **Комо** во Италија, **Бледското** и **Бохинското** во Словенија.

Дел од езерата се со тектонско потекло, како што се **Охридското**, **Преспанското** и **Скадарското Езеро** на Балканскиот Полуостров.

На наведените и на другите езера е развиен езерски сообраќај, така што преку речниот и каналскиот сообраќај се воспоставуваат врски со поморскиот сообраќај во Европа.

Вештачки езера

Постојат голем број вештачки езера што се користат за пловидба, за наводнување и за производство на електрична

РАЗГОВОР

- Што е езеро?
- Наброј неколку езера во Европа!
- Знае ли некој кои се најголеми езера во Европа?
- Кои се наши најпознати езера?

ПОИМИ

- ЕЗЕРО – вдлабнатина на копното која е исполнета со вода, а не е во непосредна врска со море.

ПРАШАЊА

- Како се делат езерата според нивниот постанок?
- Како се делат природните езера?
- Наброј неколку тектонски езера во Европа!
- Кои се најголеми езера во Европа?
- Каде се наоѓаат најмногу леднички езера во Европа?

Природно езеро

Вештачко езеро

Ладога, природно езеро

Кујбишевското Езеро

Глацијални езера

Тектонски езера

енергија. Најголеми и најпознати се езерата во Русија, како што се: Кујбишевското, Рибинското, Цимљанското Езеро и други.

Преглед на десетте најголеми природни и вештачки езера во Европа

Р. БР.	ИМЕ НА ЕЗЕРО	km ²	ДРЖАВА	ПРИРОДНО / ВЕШТАЧКО
1	Ладога	17 700	Русија	природно
2	Онега	9 894	Русија	природно
3	Кујбишевско Ез.	6 450	Русија	вештачко
4	Венерн	5 655	Шведска	природно
5	Рибинско Ез.	4 580	Русија	вештачко
6	Саима	4 377	Финска	природно
7	Пејпус/Чудско	3 555	Рус./Естон.	природно
8	Цимљанско Ез.	2 702	Русија	вештачко
9	Кременчук	2 250	Украина	вештачко
10	Каховско Ез.	2 155	Украина	вештачко

Езера во Северна Европа

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕВРОПА

НАСЕЛЕНИЕ ВО ЕВРОПА

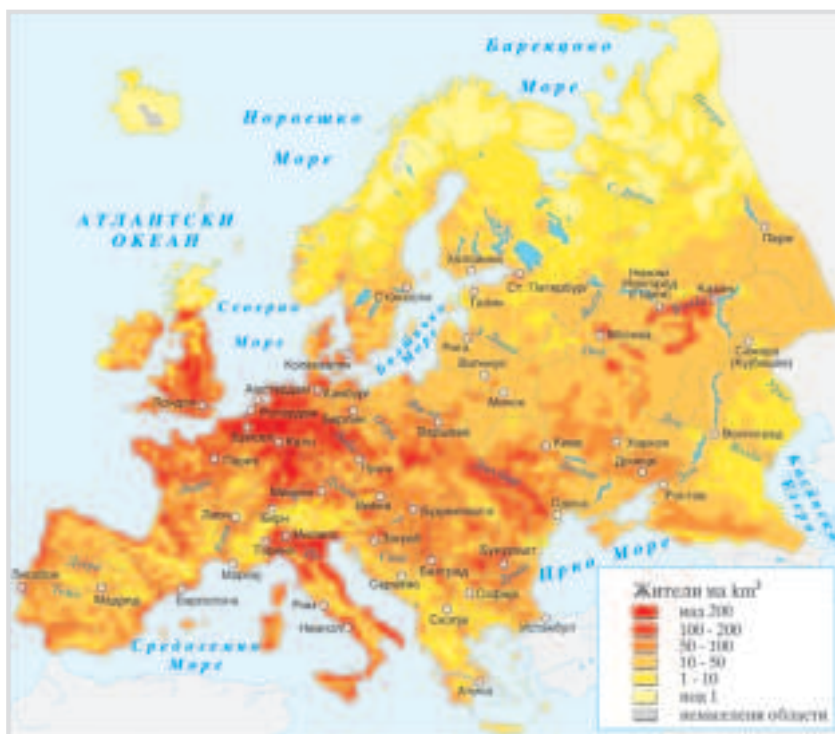
БРОЈ НА НАСЕЛЕНИЕ

Бројот на население во Европа (вклучувајќи го и европскиот дел на Русија) изнесува околу 740 милиони жители. Регионалната разместеност на населението е нерамномерна. Најголем број население живее во Западна и Средна Европа. Во Јужна Европа најнаселени се државите Италија и Шпанија. Во Западна Европа со најголем број население се Велика Британија, Франција и Холандија. Регионот Северна Европа има најмал број население, каде најнаселена држава е Шведска. Во Средна Европа најнаселени се државите Германија, Полска и Романија. Во Источна Европа најнаселени се Русија, Украина и Белорусија.

Според податоците, Европа учествува со околу 10 % во вкупниот број на светското население. Во поголемиот број од државите над 75 % од населението живее во градовите.

ГУСТИНА НА НАСЕЛЕНОСТ

Според површината, Европа е континент со најголема густина на населеност. Просечната густина на населеност изнесува околу 65 ж/км². Меѓутоа, природните услови, општествените, стопанските и други фактори условиле нерамномерна густина на населеност.

Густина на населеност во Европа

6.

РАЗГОВОР

- Што подразбираш под поимот население?
- Што е тоа густина на населеност?
- Каде има најголема густина на населеност во Европа?

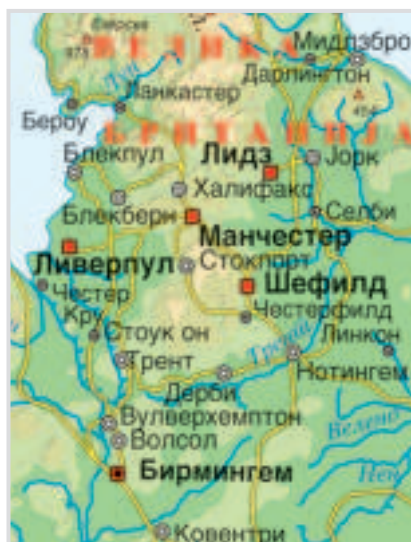
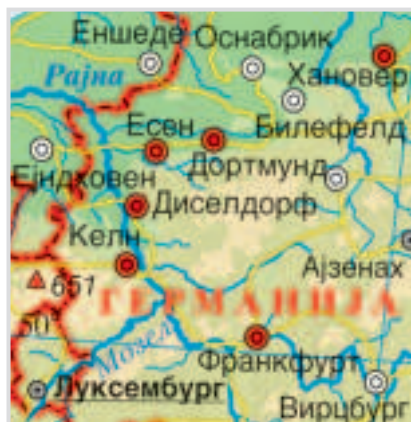
ПОИМИ

- **ГУСТИНА НА НАСЕЛЕНОСТ** – однос меѓу бројот на населението и одредената површина на која живее. Се изразува во жители на квадратен километар (ж/км²).
- **НАСЕЛЕНИЕ** – збир на сите луѓе што населуваат одредена територија. Населението е сложена природно-историска категорија која се состои од голем број човечки единки.
- **ПРИРОДЕН ПРИРАСТ** – е разликата меѓу бројот на родени и бројот на умрени жители во текот на една година на одредена територија.

ЗАПОМНИ

- Европа е најгусто населен континент.
- Најголема густина на населеност има во Средна и Западна Европа.
- Најретко населени се Северна и Источна Европа.

Градски агломерации

ЗАДАЧА

- Обиди се да изработиш карта на која ќе ја претставиш густината на населеност во Европа, нанесувајќи ја густината на населеност по држави, и тоа: до 50 ж/км², од 50 до 100 ж/км² и повеќе од 100 ж/км².

ПРАШАЊА

- Кој е најгусто населен континент во светот?
- Колку изнесува густината на населеност во Европа?
- Кои се најгусто, а кои најретко населени територии и држави во Европа?

Во поголемиот дел од Западна и од Средна Европа густината на населеност изнесува повеќе од 200 ж/км². Типични примери се: Холандија, Белгија, Велика Британија и Германија. Спротивно на тоа, во одделни области во Северна, во Јужна и во Источна Европа е присутна релативно помала густина на населеност, како на пример, во Норвешка каде густината на населеност изнесува помалку од 15 ж/км².

Ла Валета, Малта

Амстердам, Холандија

ПРИРОДЕН ПРИРАСТ

Природен прираст е разликата меѓу бројот на родени и бројот на умрени жители во текот на една година на одредена територија и се изразува во промили. Државите во Европа, поради образовното, културното ниво и животниот стандард воопшто, се одликуваат со мал природен прираст кој изнесува околу 5 промили. Некои држави дури имаат и негативен природен прираст.

МИГРАЦИИ

Во одреден број држави бројот на населението се зголемува, но главно поради доселување на население од други земји, како, на пример, во Германија, Франција, Велика Британија, Швајцарија и други, а од некои населението се иселува како, на пример, од државите на Балканскиот Полуостров и од некои источноевропски земји. Како главни причини за доселувањето се сметаат подобрите економски, образовни и културни услови во тие држави, додека како последица на таквото демографско движење е промената на старосната структура на населението и недостатокот на работна сила во одредени региони, а преголема населеност во други региони.

НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО ЕВРОПА

7.

РАЗГОВОР

- Што е народ и кажи некои народи, што ги знаеш!
- Што знаеш за религиите и за кои религии си слушал/а?
- Наброј некои религии што ги знаеш, а се застапени во Европа!

ПОИМИ

- ВЕРСКА РАЗНОВИДНОСТ – присуство на население од различни религии на одредена територија.
- НАРОД – етничка заедница што му претходи на формирањето нација. Нацијата е постојана заедница на луѓе, настаната низ долгоotraen историски развој врз основа на заеднички јазик, историја, територија, економија, култура и сл.

ЗАДАЧА

- На карта со држави обиди се со различни бои да ги нанесеш различните религии што се исповедаат во државите.

НАРОДИ ВО ЕВРОПА

Европа се одликува со повеќе групи народи. Но, преовладуваат **словенската, романската и германската** група народи.

Словенската група е распространета во државите на Источна, Средна и Јужна Европа. Во неа спаѓаат **Руси, Белоруси, Украинци, Полјаци, Чеси, Словаки, Словенци, Хрвати, Срби, Црногорци, Македонци и Бугари.**

Германската група е распространета во државите од Западна, Северна и Средна Европа. Во оваа група се вбројуваат **Германци, Англичани, Холанѓани, Фламанди, Фризи, Данци, Шведи, Норвежани, Исландци и Фарци.**

Романската група е распространета во државите на Западна, Источна и Јужна Европа. Во неа спаѓаат **Французи, Валонци, Окситанци, Каталонци, Шпанци, Галицијанци, Португалци, Италијанци, Романци, Молдавци, Аромани** и други.

Во Европа се застапени и други народи (**Ирци, Шкотландци, Велшани, Баскијци, Финци, Унгарци, Естонци, Летонци, Литванци, Албанци и Грци**), кои се значително помалубројни.

РЕЛИГИИ ВО ЕВРОПА

Населението во Европа главно припаѓа на **христијанската религија**. Во неа се разликуваат **католици, протестанти и православни**. Католиците преовладуваат во Јужна и во Средна Европа, протестантите во Северна и делумно во Западна Европа, а православните во Источна, во Југоисточна и во Јужна Европа (на Балканскиот Полуостров). Од светските религии, во Европа е застапена и **исламската религија**, и тоа најмногу на Балканот, но и во Средна и во Западна Европа. Речиси во сите држави во Европа живеат и претставници на други религии: **јудаизам, будизам** и други. Постојат и категориите **атеисти** и **нерелигиозни луѓе**, оние што не се верски определени.

Групи народи и јазици во Европа

Религии во Европа

- Што подразбираш под култура?
- Кои институции се од областа на културата?
- Какви институции се театар, библиотека, младински центар?

8. НАУКА И КУЛТУРА ВО ЕВРОПА

На територијата на Европа низ историјата се постигнати големи научни и културни достигнувања.

НАУКА

Од Европа потекнуваат голем број познати филозофи, научници и пронаоѓачи/изумители.

Меѓу најпознатите **филозофи** се: **Аристотел, Сократ, Платон** и други.

Посебно истакнати **научници** кои потекнуваат од Европа се: **Никола Тесла, Исак Њутн, Алберт Ајнштајн, Димитри Менделеев, Галилео Галилеј, Пјер Кири, Марија Склодовска-Кири, Михајло Пупин** и други.

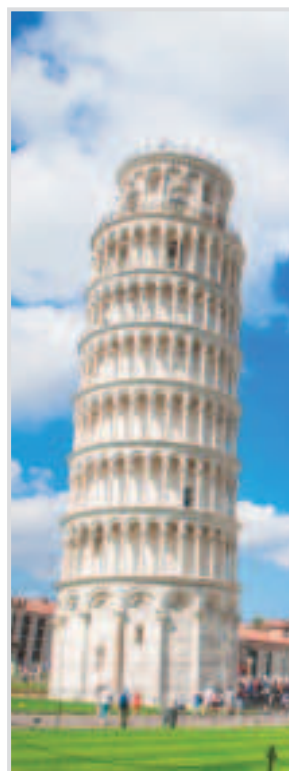
Големите географски откритија се реализирани од голем број **морепловци** и истражувачи на Земјата, како на пример, **Фердинанд Магелан** ја заобиколил Земјата по море, **Кристифор Колумбо** ја открил Америка, **Васко де Гама** ја заобиколил Африка и многу други.

Во 20-ти век се извршени првите вселенски патувања. **Јуриј Гагарин** беше советски космонаут и првиот човек во историјата што отпатувал во вселената. На **12 април 1961** година, тој успешно ја изврши мисијата **Восток 1**, станувајќи првиот човек што орбитирал околу Земјата.

Во Европа се пронајдени голем број изуми, како што се: **парната машина** направена за практична употреба од Џејмс Ват во 1769 г. во Велика Британија; **првиот автомобил** со бензински мотор

Никола Тесла

конструиран од Карл Бенц во 1885 г. во Манхајм, Германија; првата **функционална телевизија** е развиена од Ј. Л. Баирд во 1926 г. во Шкотска (со време е усовршена во дигитална и интернет-форма); **првиот телескоп** е конструиран во 1608 г. во Холандија, а италијански научник го усовршил и се користи за астрономски набљудувања.

Во Европа се **формирани првите академии на науки и уметности**.

УМЕТНОСТ

Европа е лулка на развојот на архитектурата, вајарството, ликовната и музичката уметност. Од Европа потекнуваат **уметниците Леонардо да Винчи, Микеланџело Буонароти, Пабло Пикасо, Ван Гог** и други; **композиторите Јохан Себастијан Бах, Лудвиг ван Бетовен, Волфганг Амадеус Моцарт, Јохан Штраус, Петар Илич Чајковски** и други.

КУЛТУРА

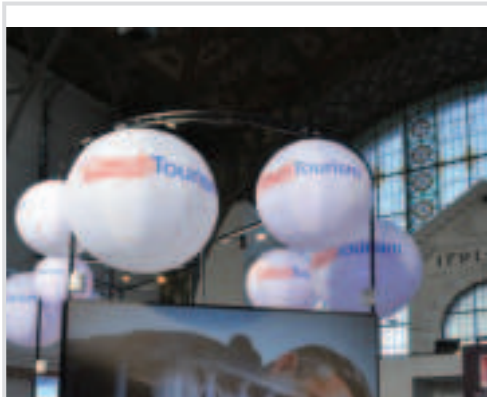
Историјата покажува дека културата во Европа ја формираат голем број **писатели, музичари, драмски и филмски уметници**. Меѓу најпознатите се **Вилијам Шекспир, Фјодор Достоевски, Лав Толстој, Виктор Иго, Јохан Гете** и многу други.

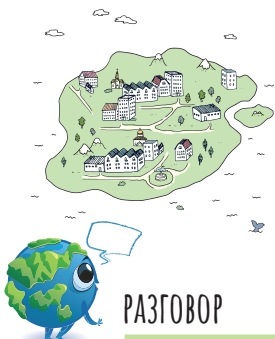
Во Европа се одржуваат фестивали со светско значење. Такви се: музичките фестивали **Гластонбури фестивал** во Велика Британија, **Фестивалот во Сан Реми** во Италија; културно-традиционални фестивали **Карневал во Венеција, Венецијанското Биенале** (Италија), **Октоберфест** (Германија); **Трката со бикови** во Памплона, Шпанија; филмски фестивали **Кански филмски фестивал** (Франција), **Берлинале** (Германија) итн.

ПРАШАЊА

- Кои култури од минатото се познати во Европа?
- Каква е улогата на Европа во откривањето на новите светови на Земјата?
- Каде се појавиле првите академии на науки?
- Кои и какви традиционални манифестации се негуваат во европските земји?
- Што се обичаи и кога најчесто ги практикуваат луѓето во Европа?

РАЗГОВОР

- Што е тоа населба?
- Какви можат да бидат населбите?
- Како настанале градовите?

Алпбах – село во Австрија

Лондон

Прага

Рим

Париз

9. НАСЕЛБИ ВО ЕВРОПА

Населбите во Европа се делат на **селски** и **градски** населени места. Со техничко-технолошкиот развој поголем дел од селските населби во Европа прераснале во градски населби. Денес три четвртини од населението во Европа живее во градска средина. Повеќето од градовите во Европа се лоцирани во низинските територии, покрај големите реки и по бреговите на морињата. На одредени територии во Европа се формирани градски регии или **агломерации**. Покарактеристични примери се: **Лондон, Манчестер, Ливерпул, Бирмингем, Глазгов, Париз, Марсеј, Лисабон, Мадрид, Барселона, Рим, Милано, Неапол, Брисел, Амстердам, Ротердам, Келн, Дортмунд, Берлин, Минхен, Копенхаген, Прага, Варшава, Москва, Букурешт** и други.

На некои територии повеќе градови меѓу себе се спојуваат, така што се формирани т.н. **конурбации**. Такви примери во Европа се **Рурската област во Германија**, каде речиси се споени градовите Есен, Келн, Диселдорф, Дуизбург, Дортмунд и други. Голем број градови се формирани покрај морските брегови.

Според прегледот на градските населби, се констатира дека најмногу градови со повеќе од 500 000 жители има во државите со поголем број население, како што се: Велика Британија, Франција, Германија, Италија, Шпанија, Полска и Русија.

Во Велика Британија најголеми градови се **Лондон, Бирмингем, Лидс, Глазгов, Шефилд, Манчестер, Ливерпул**. Во Франција се издвојуваат **Париз, Марсеј, Лион**. Во Германија најпознати се **Берлин, Хамбург, Минхен, Келн, Франкфурт, Штутгарт, Диселдорф, Дортмунд, Есен, Лајпциг, Дрезден, Хановер и Нирнберг**. Во Шпанија најголеми градови се **Мадрид, Барселона, Валенсија, Севиља, Сараго-**

Разместеност на најголемите градови во Европа

са, Малага, Мурсија и други. Во Италија се издвојуваат Рим, Милано, Неапол, Торино, Палермо, Џенова, Болоња и Фиренца. Во Полска со повеќе од 500 000 жители се градовите Варшава, Краков, Лоѓ, Вроцлав и Познан. Во Русија се градовите Москва, Санкт Петербург, Новосибирск, Екатеринбург, Нижни Новгород, Казан, Чељабинск, Омск, Самара, Ростов на Дон, Уфа, Краснојарск, Перм, Вороњеж и Волгоград (сите се со повеќе од 1 милион жители). Во Украина најголеми се градовите Киев, Харков, Одеса, Дњепро, Донецк, Запорожје, Лавов и други.

Во останатите држави на Европа има 1 – 3 градови со повеќе од 500 000 жители. Такви се претежно главните градови и уште 1 – 2 други градови, како што се: Лисабон, Даблин, Осло, Стокхолм, Гетеборг, Копенхаген, Хелсинки, Минск, Прага, Виена, Будимпешта, Загреб, Белград, Букурешт, Клуж, Темишвар, Софија, Пловдив, Атина и други.

Град	Држава	Население во градската зона во 000000	Население во пошироката урбана зона во 000000
Истанбул	Туркија	~15,5	~16 – 18
Москва	Русија	~13,0	~17 – 18
Лондон	Велика Британија	~9,6	~14 – 15
Санкт Петербург	Русија	~5,6	~5,6
Берлин	Германија	~3,8	~5,3
Мадрид	Шпанија	~3,3	~6,7
Рим	Италија	~2,8	~4,4
Букурешт	Романија	~2,2	2,6
Париз	Франција	~2,1	~12 – 13
Виена	Австрија	~2,0	~2,9
Рурска област	Германија	/	~10 – 11
Барселона	Шпанија	1,6	~5,6
Милано	Италија	1,4	~4,3

Приморски град
(Дубровник)

Венеција

ПОИМИ

- **СЕЛО** – помало населено место. Едни од најбројните и најразновидните категории населби, кои од градовите се разликуваат според положбата, големината, бројот на население, настанокот, социо-економските обележја, културните одлики и друго.
- **ГРАД** – поразвиен облик на населба која, по правило, има повеќе функции и претставува средиште на одредена територија.
- **АГЛОМЕРАЦИЈА** – концентрација на повеќе градови на релативно мала територија.
- **КОНУРБАЦИЈА** – е регион каде настанало спојување на повеќе градски области, така што се формира непрекината урбана и индустриска целина.
- **ЛИТОРАЛИЗАЦИЈА** – процес на преселување на населението од внатрешноста на копното во приморските области поради подобри трговски, туристички и индустриски функции на морските брегови.

ЗАДАЧА

- На карта на Европа пронајди ги градовите со повеќе од еден милион жители.

ПРАШАЊА

- Како се делат населбите?
- Наброј ги процесите во развојот на населбите!
- Што е тоа урбанизација?
- Кои фази на урбанизација постојат?
- Што подразбираш под агломерација?
- Што е конурбација?

РАЗГОВОР

- Што се тоа региони?
- Знае ли некој на кои региони се дели Европа?
- Во кој регион од Европа се наоѓа Република Северна Македонија?
- На кој полуостров се наоѓа Република Северна Македонија?
- Наброј некои држави што се наоѓаат на Балканскиот Полуостров!

10.

РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА ЕВРОПА

Специфичната брегова разгранетост и природно-географските карактеристики на Европа се главни одредници за **регионалната поделба** на континентот. Вообичаено се издвојуваат регионите: **Јужна, Западна, Северна, Средна и Источна Европа.**

ЈУЖНА ЕВРОПА

Државите во Јужна Европа се на Пиринејскиот, Апенинскиот и Балканскиот Полуостров. На Пиринејскиот Полуостров се наоѓаат државите: **Кралство Шпанија, Кнежество Андора, самоуправната зависна територија Гибралтар и Република Португалија.**

На Апенинскиот Полуостров се наоѓаат **Република Италија, градот држава Ватикан, Република Сан Марино**, а во близина на полуостровот се наоѓа островската држава **Малта.**

На Балканскиот Полуостров се наоѓаат државите: **Република Северна Македонија, Република Бугарија, Република Србија, Република Црна Гора, Република Косово, Република Грција, Република Албанија, Република Босна и Херцеговина, Република Хрватска и Република Словенија.**

ПОИМИ

- **ГЛАВЕН ГРАД** – градска населба во која се наоѓаат управно-административните функции на една држава, односно седиште на законодавната, судската и извршната власт. Освен нив, се наоѓаат сите други објекти и функции со кои се карактеризираат градовите.
- **ДРЖАВА** – заедница што има одредена територија, население и организирана власт, независна од која било друга држава.
- **КНЕЖЕСТВО** – држава на чие чело се наоѓа кнез кој управува со неа.
- **КРАЛСТВО** – држава на чие чело се наоѓа крал или кралица.
- **РЕГИОН** – комплексна индивидуална географска целина која се разликува од другите соседни области.
- **РЕПУБЛИКА** – државно уредување каде што шефот на државата доаѓа на власт со избор (на одредено време) од страна на народот, а не по основа на наследство.

Политичка карта на Јужна Европа

ЗАДАЧА

- Разгледај ја табелата со државите во Јужна, Западна, Северна, Средна и Источна Европа и анализирај кои од државите се најголеми по површина, а кои според бројот на население!
- Според податоците во табелата за број на население и површина на државите, пресметај ја густината на населеност во секоја држава одделно и констатирај зошто некаде е голема густината на населеност, а некаде е помала?

Држава	Главен град	Површина во km ²	Население (ООН, 2025)
Албанија	Тирана	28 748	2 791 765
Андора	Андора Ла Вела	468	81 938
Босна и Херц.	Сараево	51 129	3 164 253
Бугарија	Софија	110 994	6 757 689
Ватикан	Ватикан	0,44	496
Грција	Атина	131 957	10 047 817
Италија	Рим	301 323	59 342 867
Косово	Приштина	10 887	2 230 000
Северна Македонија	Скопје	25 713	1 823 009
Малта	Ла Валета	316	539 607
Португалија	Лисабон	92 136	10 425 292
Сан Марино	Сан Марино	60,5	33 581
Словенија	Љубљана	20 256	2 118 697
Србија	Белград	77 474	6 736 216
Хрватска	Загреб	56 610	3 875 325
Црна Гора	Подгорица	13 812	638 479
Шпанија	Мадрид	505 990	47 910 526
ЈУЖНА ЕВРОПА	/	1 341 931	156 287 557

ЗАПАДНА ЕВРОПА

Западна Европа, главно, ги опфаќа териториите што излегуваат на Атлантскиот Океан. Во Западна Европа се вбројуваат приморските и островските држави на Атлантскиот Океан. Приморски држави се **Република Франција, Кнежество Монако, Кралството Белгија и Кралството Холандија**, а островски држави се **Обединетото Кралство Велика Британија и Северна Ирска и Република Ирска**. Големото Војводство **Луксембург**, нема излез на море.

Држава	Главен град	Површина km ²	Население (ООН, 2025)
Белгија	Брисел	30 528	11 738 763
Велика Британија	Лондон	244 110	69 138 192
Ирска	Даблин	70 286	5 255 017
Луксембург	Луксембург	2 586	673 036
Монако	Монако-Вил	2	38 631
Франција	Париз	543 965	66 548 530
Холандија	Амстердам	41 526	18 228 742

РАЗГОВОР

- Во кој регион од Европа се наоѓа Велика Британија?
- Велика Британија е островска или полуостровска држава?
- Наброј некои држави што се наоѓаат во Западна Европа! Во кој регион од Европа се наоѓа Шведска?
- Ирска е островска или полуостровска држава?

Западна Европа

Монако-Вил, Монако

Северна Европа

РАЗГОВОР

- Каде е лоцирана Средна Европа?
- Кои држави се најголеми во Средна Европа?
- Наброј некои држави што се наоѓаат во Средна Европа!
- Каде е лоцирана Источна Европа?
- Кои држави се најголеми во Источна Европа?
- Наброј некои држави што се наоѓаат во Источна Европа!
- Наброј некои држави што се наоѓаат во Северна Европа!

Матерхорн, најопасниот планински врв на Алпите

СЕВЕРНА ЕВРОПА

Северна Европа, главно, ги опфаќа териториите на Скандинавскиот Полуостров. Овде се наоѓаат државите: **Кралство Данска, Кралство Шведска, Кралство Норвешка, Република Финска** и островската **Република Исланд**.

Држава	Главен град	Површина km ²	Население (ООН, 2025)
Данска	Копенхаген	43 094	5 977 412
Исланд	Рејкјавик	102 819	393 396
Норвешка	Осло	323 878	5 576 660
Финска	Хелсинки	338 145	5 617 310
Шведска	Стокхолм	449 964	10 606 999

СРЕДНА ЕВРОПА

Средна Европа ја опфаќа територијата меѓу Алпите на југ и Балтичкото Море на север.

Средна или централна Европа ги опфаќа териториите на неколку континентални и три приморски држави. Тие се: **Република Унгарија, Република Словачка, Република Чешка, Република Австрија, Кнежество Лихтенштајн, Швајцарската Конфедерација, Федеративна Република Германија, Република Полска** и **Република Романија**.

Средна Европа

Држава	Главен град	Површина km ²	Население (ООН 2025)
Австрија	Виена	83 859	9 120 813
Германија	Берлин	366 978	84 552 242
Лихтенштајн	Вадуз	160	37 922
Полска	Варшава	312 685	38 539 201
Романија	Букурешт	237 500	19 015 088
Словачка	Братислава	49 036	5 506 760
Унгарија	Будимпешта	93 030	9 676 135
Чешка	Прага	78 866	10 735 859
Швајцарија	Берн	41 285	8 921 981

ИСТОЧНА ЕВРОПА

Источна Европа го зафаќа **широкиот простор во источните делови** на европскиот континент. Поточно, ги опфаќа териториите од Северниот Арктички Океан на север до Црното Море, Кавказ и Каспиското Езеро на југ и југоисток, од Балтичкото Море и Карпатите на запад до планината и реката Урал на исток.

Источна Европа просторно зафаќа најголем дел од територијата на Европа. Во неа главно се вбројуваат териториите на државите: **Република Украина, Република Молдавија, Република Белорусија, Република Летонија (Латвија), Република Литванија, Република Естонија и Руската Федерација (европскиот дел).**

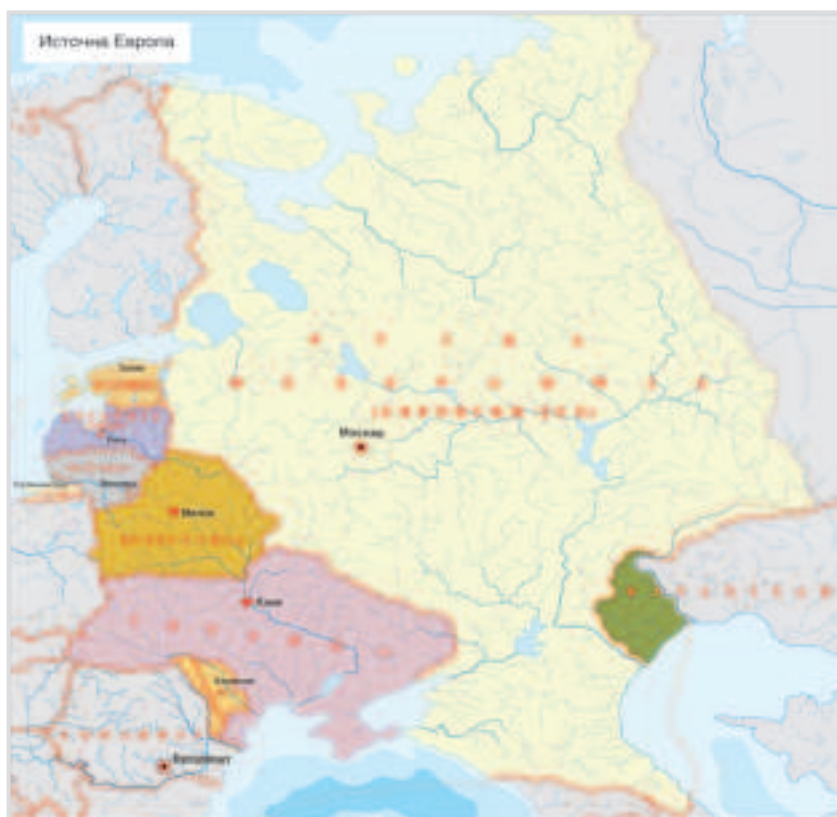
Држава	Главен град	Површина km ²	Население (ООН, 2025)
Белорусија	Минск	207 595	9 056 696
Естонија	Талин	45 227	1 360 546
Летонија	Рига	64 610	1 871 871
Литванија	Вилниус	65 301	2 859 110
Молдавија	Кишињев	33 700	3 034 961
Русија	Москва	17 075 400	144 820 423
Украина	Киев	603 700	37 860 221

Детаљ од Санкт Петербург

Опера, Одеса

Рига, Летонија

ПРАШАЊА

- На кои региони се дели Европа?
- Наведи ги државите што се наоѓаат во Јужна Европа!
- Кои држави се наоѓаат во Западна Европа?
- Кои држави ја сочинуваат Средна Европа?
- Кој е најголем регион во Европа и кои држави се вбројуваат во него?
- Кои држави, освен Русија, имаат територии и во Азија и во Европа?

РАЗГОВОР

- Што се подразбира под географска положба?
- Во кој дел на Европа се наоѓаат Балканскиот Полуостров и Република Северна Македонија?

ПОИМИ

- **БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ** – просторот кој зафаќа дел од Јужна Европа меѓу Јадранското и Јонското Море на запад, Егејското Море на југ, Црното Море на исток и реките Дунав и Сава на север.
- **ОСТРОВСКИ ГРУПИ** – два или повеќе острови кои се групирани на одредена водна површина. На пример, Фарските Острови, Малдивски Острови итн.
- **ПЛАНИНСКИ ВЕНЕЦ** – систем од повеќе планини кои имаат одреден правец на протегање како, на пример, Алпите, Динаридите и др.

11.

ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЈУЖНА ЕВРОПА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Јужна Европа ја претставуваат **териториите на Пиринејскиот, на Апенинскиот и на Балканскиот Полуостров**, со голем број поголеми и помали острови. Тие се наоѓаат во Средоземното Море. Така Јужна Европа, како географска целина кратко се нарекува Средоземје или Медитеранска Европа.

Територијата на Јужна Европа има **поволна географска положба во светски рамки**, бидејќи низ Средоземното Море се одвива масовен воден сообраќај преку: **Гибралтарскиот Проток** – за комуникација со Западна Европа и со Америка, **Суецкиот Канал** – за комуникација со Азија и со Австралија и протоците **Босфор** и **Дарданели** – за комуникација со Црното Море, со Источна Европа и со внатрешноста на Азија. Од овие мориња преку повеќе канали се поврзува со внатрешноста на Европа.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Поради навлегувањето на поголем број мориња како што се Лигурско, Тиренско, Јонско, Јадранско, Егејско, Мраморно и Црно Море меѓу Балканскиот, Апенинскиот и Пиринејскиот Полуостров, Јужна Европа има многу разгранета брегова линија. Бреговата линија се надополнува и со поголем број **заливи**, како што се **Лионскиот, Ценовскиот, Солунскиот Залив**, заливот **Бока Которска** и други. Во Средоземното Море се наоѓаат голем број **полуострови** како што се: **Пелопонез, Халкидики, Истра, Пелешац, Калабрија** и други, како и островите **Сицилија, Сардинија, Корзика, Крит, Малта, Балеарските Острови** и многу други. Затоа во крајбрежната (литорална) зона се развиени голем број градови, морски пристаништа.

Физичка карта на Јужна Европа

РЕЛЈЕФ**Планини**

Релјефот во Јужна Европа е претежно планински.

Најкарактеристични се:

Пиринеите, **висорамнината Мезета**, **Ибериските** и **Кастилијанските Планини** на Пиринејскиот Полуостров; **Алпите** со највисокиот врв во Европа Мон Блан 4 808 m и многу други разграноци меѓу кои покарактеристичен е планинскиот разгранок **Доломити** во северо-источниот дел на Италија и **Апенините** на Апенинскиот Полуостров; **Динаридите со Шарско-пиндските Планини**, **Родопите**, **Стара Планина** и други на Балканскиот Полуостров итн.

Низини

Најкарактеристични низини во Јужна Европа се: **Андалузија** и **Арагонија** во Шпанија, **Ломбардиската Низина** во Италија, јужните делови на **Панонската** и **Влашката Низина** на Балканскиот Полуостров.

КЛИМА

Во Јужна Европа владее пријатна **медитеранска клима со топли лета и умерено топли и влажни зими.**

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Јужна Европа, покрај морињата ја прават голем број реки и езера. Позначајни реки на Балканскиот Полуостров се **Сава**, **Драва**, **Уна**, **Купа**, **Дрина**, **Соча**, **Морава**, **Вардар**, **Струма** и **Марица**. На Апенинскиот Полуостров се реките **По** и **Тибар**, а на Пиринејскиот реките **Гвадалкивир**, **Дуро**, **Тахо**, **Мињо**, **Гвадијана** и **Ебро**. Најкарактеристични езера се **Охридското**, **Преспанското** и **Скадарското Езеро** на Балканскиот Полуостров и езерата **Комо**, **Гарда** и **Маџоре** во Италија.

ЗАДАЧА

- На карта на Европа идентификувај ги териториите што влегуваат во Јужна Европа и на секој од полуостровите пронајди ги државите и нивните главни градови.

ПРАШАЊА

- Кои полуострови се наоѓаат во Јужна Европа?
- Каква географска положба има Јужна Европа?
- Што се тоа рабни мориња?
- Наброј ги државите што се наоѓаат на Пиринејскиот Полуостров?
- Наброј ги планините што се наоѓаат на Апенинскиот Полуостров?
- Наброј ги планините што се наоѓаат на Балканскиот Полуостров?
- Наброј некои поважни протоци во Средоземјето?

Распространетост на маслинката во Јужна Европа

- На кој полуостров се наоѓа Република Северна Македонија?
- Наброј некои држави што се наоѓаат на Балканскиот Полуостров!

Балкански Полуостров

Врвот Мусала

ПРАШАЊА

- Кои големи полуострови се вбројуваат во Јужна Европа?
- Каква е географската положба на Балканскиот Полуостров?
- Наброј ги државите на Балканскиот Полуостров?
- Кои се најпознати планини на Балканскиот Полуостров?
- Кои се најголеми низини на Балканскиот Полуостров?
- Наброј некои од поголемите реки на Балканскиот Полуостров
- Колкава површина зафаќа Балканскиот Полуостров?
- Колку население живее во државите на Балканскиот Полуостров?

12. БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Балканскиот Полуостров се наоѓа во Југоисточна Европа. Го опфаќа делот јужно од реките Сава и Дунав, меѓу Црното Море на исток, Егејското Море на југ и Јадранското и Јонското Море на запад. Од азиското копно е одвоено со протоците Босфор и Дарданели, меѓу кои се наоѓа Мраморното Море. Балканскиот Полуостров е врска меѓу Европа и Азија.

Јужниот дел на Балканскиот Полуостров со бројните грчки острови, се протега во централниот и источниот Медитеран. Се приближува кон Африка, а преку Суецкиот Канал се поврзува со Југозападна и Јужна Азија. Така Балканскиот Полуостров има **исклучително важна глобална географска положба**.

Северните области, по долините на десните притоки на реките Сава и Дунав се широко отворени кон Панонската и Влашката Низина спрема Централна Европа. Тие се одвоени од Јадранското и Егејското Море со Динарските Планини и Стара Планина (Балкан).

Во централниот дел на Балканскиот Полуостров е Моравско-вардарската Долина од Белград до Солун и долината Морава-Нишава-Марица (во правец на Истанбул) низ која поминуваат главните сообраќајни коридори на Балканскиот Полуостров.

ГОЛЕМИНА НА ТЕРИТОРИЈАТА

Територијата на Балканскиот Полуостров, сметајќи ја само областа јужно од Сава и Дунав, изнесува околу 520 000 km². Вкупната површина на сите балкански земји со грчките острови и романската Добруџа е 566 567 km², а бројот на жители е околу 40 милиони.

РЕЛЈЕФ

Главните карактеристики на релјефот ги чинат Динаридите со Шарско-пиндскиот Систем, Карпатско-балканските Планини и Родопите. Западниот дел на Балканскиот Полуостров го има најизразениот карстен релјеф во светот. Крајбрежјата во најголем дел се исклучително разгранети, со многу длабоки заливи (Трстјански, Риечки, Бока Которска, Солунски, Орфански и други заливи).

КЛИМА

Климата на Балканскиот Полуостров во крајбрежните зони е медитеранска, додека во внатрешноста на полуостровот е умерено-континентална клима.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата ја чинат неколку големи реки, како што се: **Дунав, Сава, Купа, Врбас, Босна, Дрина, Велика Морава, Вардар, Бистрица, Струма, Марица, Неретва** и други. Покарактеристични езера се **Охридското, Преспанското и Скадарското Езеро** со поголем број глацијални и вештачки езера.

ДРЖАВИ НА БАЛКАНСКИОТ ПОЛУОСТРОВ

Балканскиот Полуостров е поделен на повеќе држави, како што се **Албанија, Косово, Босна и Херцеговина, Бугарија, Грција, Северна Македонија, Србија, Словенија, Хрватска и Црна Гора**.

СЛОВЕНИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Словенија го зафаќа северозападниот дел на Балканскиот Полуостров. На север се граничи со Австрија, на исток со Унгарија, на запад со Италија и Јадранското Море, а на југ со Хрватска. Зафаќа површина од 20 256 km². Со еден дел излегува на Јадранското Море, така што има добра географска положба и се смета за балканска, средоземноморска и средноевропска земја.

РЕЛЈЕФ

Релјефот е главно планински. На северозапад се протегаат Алпите, како што се Караванките и Јулиските Алпи. На исток се наоѓаат пониски планини, како што се Козјак, Похорје и Словенска Горица, а на запад се Трговски Гозд и Снежник. Најзначајни се Јулиските Алпи со највисокиот врв Триглав (2 864 m). Меѓу планините се наоѓаат Љубљанската, Мариборската и Џељската Котлина.

КЛИМА

За Словенија се карактеристични четири **климатски** типа, и тоа: средоземноморска, континентална, умерено-континентална и планинска клима.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата припаѓа на Јадранскиот и Црноморскиот Слив. На Јадранскиот Слив му припаѓа реката Соча, а на Црноморскиот Слив припаѓаат реките Сава, Драва и Мура. Има голем број езера, но најпознати се Бледското и Бохињското Езеро.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Словенија живеат 2 118 697 **жители**. Од нив 90 % се **Словенци**. Покрај нив овде живеат уште **Италијанци, Австријци, Хрвати** и др. Главен град е Љубљана со околу 300 000 жители. Други попознати градови се **Марибор, Џелје, Крањ, Велење** и др. Службен јазик е словенечкиот.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот зазема значајно место во стопанството на земјата. Најразвиени се зимско-спортскиот, летниот стационарен и бањскиот туризам. Голем број туристи ги посетуваат најатрактивните пештери во Европа како што се Постојнската и Шкоцијанската Јама. Годишно Словенија ја посетуваат околу 3 милиони туристи. На Јадранското Море најзначајни туристички центри се Порторож, Пиран и Копер, а на Алпите се Планица и Крањска Гора.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Словенија е парламентарна република**.

- Кои држави излегуваат на Јадранското Море?
- Која од нив има најмногу острови?
- Што е Постојнска Јама и каде се наоѓа?
- Каде се наоѓа Љубљана?

СЛОВЕНИЈА
20 256 KM²
2 118 697 Ж.

Љубљана

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

ПОСТОЈНСКА ЈАМА е една од најпознатите и најголеми карстни пештери во Европа. Се наоѓа во Словенија, во близина на градот Постојна. Има прекрасен пештерски накит од сталакмити и сталактити. Долга е околу **24 километри**. Има подземен воз за влез на посетителите. Во Постојна живее ендемичен вид наречен човечка рипка. Претставува најпопуларна туристичка дестинација.

Постојнска Јама

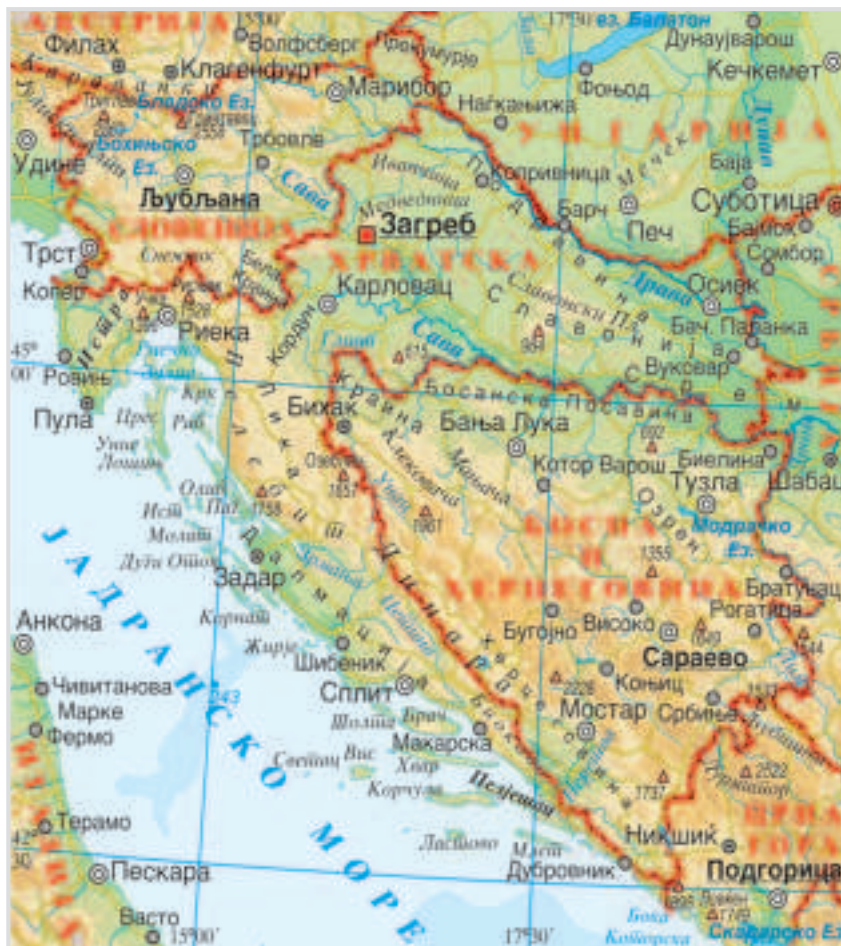

Триглав?

ПРАШАЊА

- Кое е главно пристаниште на Словенија?
- Кои природни езера се наоѓаат во Словенија?
- На границата на кои три регии од Европа се наоѓа Словенија?
- Која е најпосетената пештера во Словенија?
- На кои сливни подрачја припаѓаат реките во Хрватска?
- Кој е најпознат културно-историски центар во Хрватска?
- Пронајди ги на карта поголемите острови на хрватското приморје!

ХРВАТСКА
56 610 КМ²
3 875 325 Ж.

Плитвичките Езера

ХРВАТСКА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Хрватска е земја на Балканскиот Полуостров, каде што се спојуваат Средна Европа и Медитеранот. На север се граничи со Словенија и Унгарија, на исток со Србија, на запад излегува на Јадранското Море, а на југ, исток и југоисток со БиХ и на југоисток со Црна Гора. Зафаќа површина од 56 610 km². Има добра географска положба, бидејќи со еден дел е балканска, со еден средоземноморска и со еден дел средноевропска држава.

РЕЛЈЕФ

Релјефот, кон север, е низински. Тој е дел од **Панонската Низина**, каде што се среќаваат средновисоките планини **Било Гора**, **Папук** и **Псуњ**. Повисоките планински предели се на југозапад како и во приморскиот дел. Тоа се **Голема и Мала Капела**, **Велебит**, **Динара** и др. Најпознати полуострови се **Истра** и **Пељешац**, а од заливите **Кварнерскиот Залив**. Има 700 поголеми и помали острови и мошне интересна брегова разгранетост. Од островите најзначајни се **Црес**, **Крк**, **Брач**, **Раб**, **Хвар**, **Корчула** и др.

КЛИМА

Климата во приморјето е **средоземноморска**, на планините **планинска**, а во Панонската Низина умерено-континентална.

ХИДРОГРАФИЈА

Во однос на **хидрографијата**, реките течат кон Јадранскиот и Црноморскиот слив. На првиот му припаѓаат **Неретва, Цетина, Крка** и др. Тие се со краток тек, но мошне брзи. Низ вториот слив течат реките **Дунав, Сава, Драва** и др., кои се долги и пловни. **Најпознато природно езеро е Вранското** на островот Црес. За туристите најатрактивни се **Плитвичките Езера**.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Хрватска живеат 3 875 325 **жители**. Од нив 89 % се Хрвати, 4,5 % Срби, а во помал број има и **Словенци, Италијанци, Црногорци, Македонци** и др. Главен град е **Загреб** со околу 1 милион жители. Други големи градови се **Сплит, Риека, Осиек, Задар, Дубровник** и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот е една од носечките гранки во стопанството на Хрватска. Во текот на годината ја посетуваат околу 13 милиони туристи. Најразвиен е летниот стационарен туризам во голем број туристички места вдоль хрватското приморје, езерскиот, бањскиот и урбаниот туризам. Најпознат културно-историски и туристички центар е **Дубровник**. Познати се уште и **Задар, Пореч, Опатија, Пула** и др., но и голем број острови, како што се Корчула, Брач, Црес и др.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Хрватска е парламентарна република**.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

ДУБРОВНИК е еден од најпознатите и најубавите градови на јадранското крајбрежје, лоциран во јужниот дел на Хрватска. Познат е по своите масивни **средновековни сидини**, кои го опкружуваат Стариот Град и се дел од светското наследство на **УНЕСКО**. Најзначајни атракции во Дубровник се: **Стариот град** со тесни улички, стари палати и цркви; **Страдун**, главната улица полна со кафеулиња, ресторани и историски градби; **Градските сидини** со спектакуларен поглед врз градот и морето; **Островот Локрум** – прекрасен мал остров веднаш спроти Дубровник и други атракции.

Загреб

ЗАДАЧА

- Пронајди ги поголемите градови во Хрватска и во Словенија!
- Пронајди ги на карта поголемите пристаништа на хрватското приморје!

Сплит

Дубровник

Градските сидини, Дубровник

Хвар

14.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА И ЦРНА ГОРА

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Босна и Херцеговина го зафаќа западниот дел на Балканскиот Полуостров. На исток се граничи со Србија и Црна Гора, на север и југозапад со Хрватска, додека на југ, со мал дел излегува на Јадранското Море. Зафаќа 51 129 km². Има поволна географска положба.

РЕЛЈЕФ

Релјефот е главно планински. Најголем простор зафаќаат планините од Динарскиот Планински Масив. Има високи, средни и ниски планини. Од повисоките најпознати се **Чврсница, Прењ, Бјелшница** и др. Во средновисоките припаѓаат **Динара, Цинцар, Голија** и други. Понишки се планините кои се спуштаат кон долината на реката Сава, како што се **Козара, Мајевица** и др. Низинското земјиште е во северните делови од земјата, во долината на реката **Сава**.

КЛИМА

Климата е умерено-континентална, а по долината на реката Неретва се чувствува влијанието на **средоземноморската клима** и **планинска клима**.

БиХ
51 129 КМ²
3 164 253 Ж.

Сараево

ХИДРОГРАФИЈА

Во однос на **хидрографијата**, реките припаѓаат на Јадранскиот и на Црноморскиот слив. Во Црноморскиот слив припаѓаат реките Сава и нејзините притоки **Уна, Врбас, Босна и Дрина**. Во Јадранскиот слив припаѓа реката **Неретва**. За Босна и Херцеговина се карактеристични голем број реки понорници, од кои најголема е **Требишница**, која е воедно и најголема понорница во Европа.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Босна и Херцеговина живеат 3 164 253 **жители**. Од нив 48 % се **Бошњаци**, 37,1 % се **Срби**, 14,3 % се **Хрвати** и др. Главен град е **Сараево** со околу 520 000 жители, а големи градови се **Бања Лука, Зеница, Тузла, Бихаќ, Мостар** и др. Службени, јазици се бошњачки, српски и хрватски.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот, се наоѓа во фаза на развој. Најпознатите туристички дестинации се наоѓаат во Херцеговина, како што се **Врелото на реката Буна, Хутовото Блато**, прекрасната **Неретва, водопадите на Кравице, Читлук** во кој е мошне развиен верскиот туризам, градовите **Мостар** и **Сараево** како едни од најатрактивните на Балканот и др.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Босна и Херцеговина** е **федерација со парламентарна демократија**.

Вруток на р. Буна

Водопадите на Кравице

ПРАШАЊА

- Каков релјеф преовладува во Босна и Херцеговина?
- Каква е климата по долината на Неретва?
- Од кои ентитети се состои Босна и Херцеговина?
- Кои се најголемите туристички атракции во Босна и Херцеговина?

Мостар

Хутовото Блато

ЦРНА ГОРА**ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА**

Црна Гора се наоѓа во западниот дел на Балканскиот Полуостров. На југ се граничи со Албанија, на југоисток со Косово, на запад со Хрватска, на северозапад со Босна и Херцеговина, на североисток со Србија, а на југозапад излегува на Јадранското Море. Зафаќа површина од 13 812 km². Има добра географска положба, бидејќи има излез на Јадранското Море, а патната поврзаност со околните простори е на задоволувачко ниво.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во Црна Гора се карактеризира со три природни целини, и тоа црногорското приморје, карстните планини и полиња и пределот на високите планини. Покарактеристични се високите

ЦРНА ГОРА
13 812 KM²
638 479 Ж.

ПРАШАЊА

- Во кои земји спаѓа Црна Гора според нејзината географска положба?
- Колку природни целини се издвојуваат во релјефот?
- Која е главна стопанска гранка во Црна Гора?
- Најброј ги најпознатите туристички центри во Црна Гора!

Подгорица

Будва

планини **Ловќен, Оријен, Румија, Дурмитор, Бјеласица, Проклетие** и др.

КЛИМА

Црна Гора се одликува со **средоземноморска, изменето средоземноморска и планинска клима**.

ХИДРОГРАФИЈА

Во однос на **хидрографијата**, реките припаѓаат на Јадранскиот и Црноморскиот слив. Во Јадранскиот слив се влева реката **Бојана**, а во Црноморскиот слив истекуваат **Тара, Пива и Лим**. Во Скадарското Езеро се влева реката **Морача** која, со нејзиниот прекрасен кањон, е една од најатрактивните во земјата. Во планинските предеи се наоѓаат голем број леднички езера. Најпознати се **Црното Езеро** на Дурмитор, **Плавското Езеро** под Проклетие и др.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Црна Гора живеат 638 479 **жители**. Од нив 43 % се **Црногорци**, 32 % се **Срби**, 8 % **Бошњаци**, 5 % **Албанци**, како и други народи. Главен град е **Подгорица** со околу 150 000 жители, а други големи градови се **Никшиќ, Цетиње, Пљевља, Беране** и др. Службен јазик е црногорскиот, но се говорат и српскиот, бошњачкиот и албанскиот.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Најважна стопанска гранка е **туризмот**. Во текот на годината земјата ја посетуваат околу 2 милиони туристи. Најзначајни се летниот стационарен, езерскиот, винскиот, планинскиот, како и риболовниот туризам. Најпознати туристички центри се **Херцег Нови, Игало, Бар, Будва, Св. Стефан, Улцињ** и др. Од езерата најпосетени се Скадарското и Плавското Езеро.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Црна Гора е парламентарна република**.

Св. Стефан

СРБИЈА И КОСОВО

15.

РАЗГОВОР

СРБИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Србија го зафаќа централниот дел на Балканскиот Полуостров. На север се граничи со Унгарија, на исток со Романија и Бугарија, на запад со Хрватска, БиХ и Црна Гора и на југ со Северна Македонија и Косово. Во овие граници зафаќа површина од 77 474 km². Бидејќи се наоѓа во централниот дел на Балканот, слободно може да се каже дека таа има добра географска положба, бидејќи низ нејзината територија поминуваат Моравско-вардарската и Нишавско-маришката Долина.

РЕЛЈЕФ

Релјефот е мошне разновиден и интересен. На запад се младите верижни планини од **Динарскиот Предел**, во средишниот дел планините од **Родопскиот Масив**, додека на исток се делови од **Карпатско-балканските Планини**. Северно од реките Сава и Дунав е големата **Панонска Низина**, која е една од најголемите житници во Србија. Карактеристични се и **висорамнините Пештер и Стари Влах**.

КЛИМА

Климата е главно **континентална, умерено-континентална и планинска** и се одликува со студени зими и топли лета.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Србија ја формираат повеќе реки, кои припаѓаат на Црноморскиот слив. Сите води во него ги внесува реката **Дунав** која за Србија има најголемо значење како за водниот сообраќај, така и за производството на електрична енергија, наводнување и др. Во Ѓердапската Клисура се наоѓа една од најголемите хидроцентрали, односно Ѓердапската хидроцентрала. Од другите реки поголеми се **Сава, Тиса, Тамиш, Тимок, Велика Морава** и др. Србија има и голем број природни и вештачки езера, а едно од најпознатите е **Власинското Езеро**. Од природните езера најпознато е **Палиќкото Езеро**.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Србија живеат 6 736 216 **жители**. Освен Срби, овде живеат **Црногорци, Македонци, Бугари, Унгарци и Романци** во Војводина. Службен јазик е српскиот. Главен град е **Белград** со околу **1,7 милиони жители**. Големи градови се уште **Нови Сад, Ниш и Крагуевац**.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Во Србија најразвиен е бањскиот **туризам**, а најпознати бањи се **Врњачка Бања и Сокобања**. Од зимско-спортските центри најпосетени се **Копаоник и Златибор**. Развиен е и селскиот туризам. Бројот на посетители годишно се движи околу 1 милион туристи.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Србија е парламентарна република**.

- На што те асоцира лесковачка скара?
- Која држава е наш северен сосед?
- Каде се наоѓа Белград?
- Во која држава се спојуваат реките Дунав и Сава?

СРБИЈА

77 474 KM²

6 736 216 Ж.

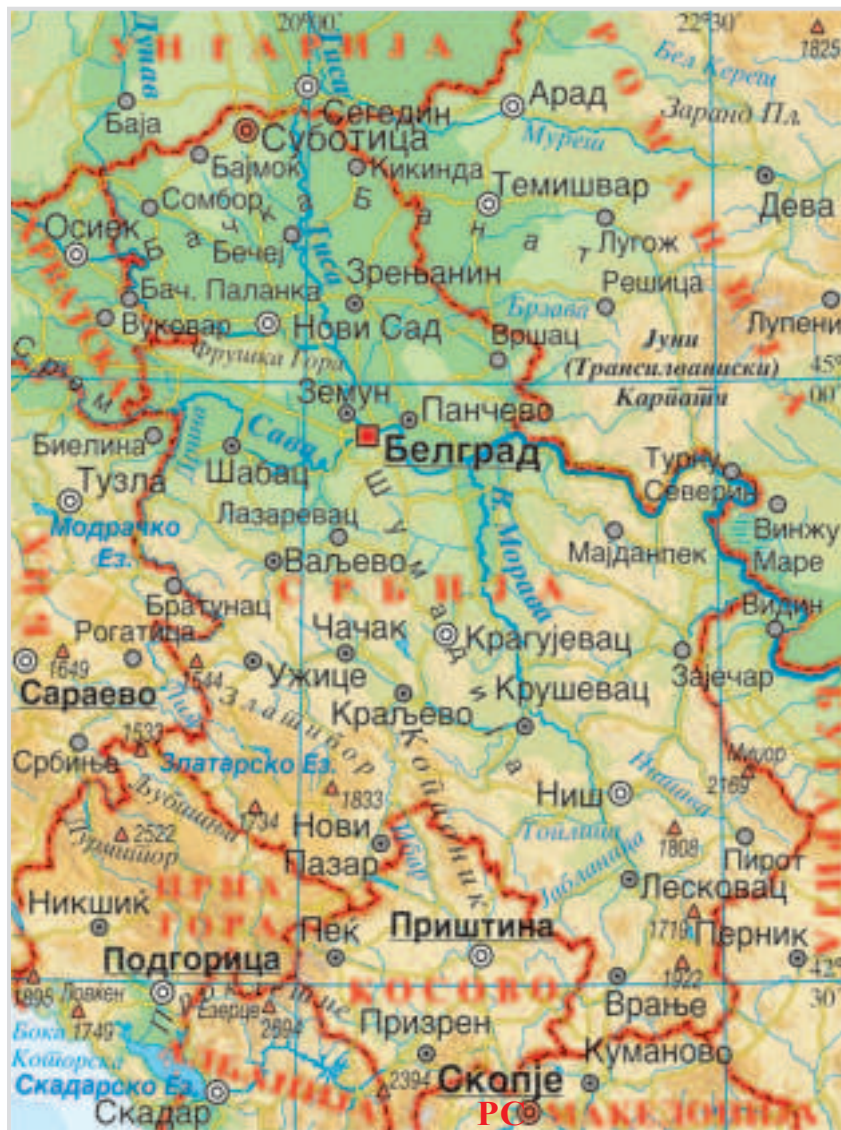
Белград, парламент

Белград, Калемегдан

Белград, ТВ-кулата на Авала

ПРАШАЊА

- Кој дел од Балканскиот Полуостров го зафаќа Србија?
- Каква е релјефната слика на Србија?
- По што за Србија е значајна реката Дунав?
- Наброј некои поголеми градови во Србија?
- Кои се поголеми реки во Србија?
- Каде се спојуваат реките Дунав и Сава?
- Што е Ѓердап?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Ѓердапската Клисура е една од најимпресивните клисури во Европа. Се наоѓа на реката Дунав, на границата меѓу Србија и Романија. Таа е дел од Националниот парк Ѓердап во Србија. Претставува најдолгата и најдлабоката клисура, каде реката Дунав се стеснува на околу 150 m со длабочина до 90 m. Посебни атракции се Ѓердапската брана со хидроелектраната Ѓердап I, Трајановата табла и Остатоците од античкиот град Лепенски Вир. Има уникатна природа, историја и претставува популарна туристичка дестинација.

Хидроелектраната Ѓердап I

КОСОВО**ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА**

Република Косово се наоѓа на југозапад од Србија. На југозапад се граничи со Албанија и Црна Гора, а на југ со Северна Македонија. Зафаќа површина од 10 887 km². Има поволна географска положба, бидејќи се наоѓа во средишниот дел од Балканскиот Полуостров, односно одовде води најкраткото растојание од Јужниот Јадран до долното Подунавје.

РЕЛЈЕФ

Релјефот се состои од котлините Косовско Поле, во централниот и источниот дел, и Метохија во западниот дел. На запад од Метохија, кон границите со Албанија и Црна Гора, се издигнува најголемиот планински масив Проклетије со врвот Ѓеравица (2 622 m.). На југ, кон границата со Северна Македонија, се издига Шар Планина.

КЛИМА

Климата е главно континентална и умерено-континентална, а во повисоките предели е планинска.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата се одводнува во Јадранскиот, Егејскиот и Црноморскиот слив. Во Јадранското Море се влева најголемата река Бел Дрим, кон Црноморскиот слив припаѓаат реките Ибар и Биначка Морава, а кон Егејскиот слив припаѓа реката Лепенец која, во Скопје, се влева во реката Вардар. Во Косово е карактеристична реката Неродимка, која по пат на природна бифуркација, дава вода и на Егејскиот и на Црноморскиот слив. Поголеми езера се Газивода и Радоњик.

НАСЕЛЕНИЕ

Косово има околу 1 700 000 **жители**, Албанци, Срби, Бошњаци и други. Главен град е **Приштина**, која со непосредната околина има над 200 000 жители, а големи градови се уште Призрен, Пеќ, Косовска Митровица, Урошевац, Ѓаковица, Ѓњилане и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Во Косово најпознати туристички центри и вредности се градовите **Призрен** со османлиската архитектура, **Пеќ** со Пеќската патријаршија, **Приштина** со Националната библиотека, **Брезовица** како зимски центар, **Манастирот Грачаница** и **Националниот парк Проклетије**.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

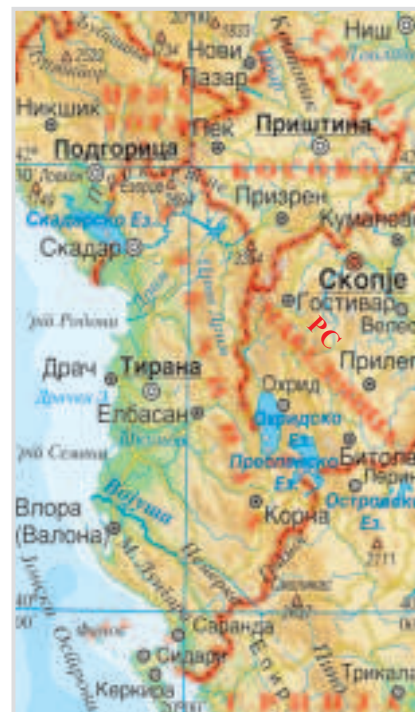
Според државното уредување **Косово** е **парламентарна република**.

ПРАШАЊА

- Од кои региони се состои територијата на Косово?
- Колкав е бројот на жителите во Косово?
- На кои сливни подрачја им припаѓа територијата на Косово?
- Наброј некои поголеми градови во Косово!

КОСОВО
10 887 KM²
2 230 000 Ж.

16. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И АЛБАНИЈА

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Територијата на **Северна Македонија** е лоцирана во централниот дел на **Балканскиот Полуостров**. Северна Македонија има **континентална положба**. Се наоѓа на околу 90 km северно од Егејското Море и на околу 155 km источно од Јадранското Море. Според релјефот е **претежно планинска земја**, со посебно издвоени котлини и композитни речни долини.

Северна Македонија, како централна балканска држава, се граничи со Косово и со Србија на север, со Бугарија на исток, со Грција на југ и со Албанија на запад. Должината на државните граници изнесува 889,2 km, зафаќа површина од 25 713 km². Територијата на Република Северна Македонија се одликува со претежно планински (12 255 km²), со ридски (7 599 km²) и со рамничарски (5 065 km²) релјеф, а дел од неа е езерска површина.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во височина се простира од 48 m до врвот Кораб 2 764 m н.в. Релјефот го сочинуваат поголем број планини, речни долини, клисури и котлини. Покарактеристични планини се: **Шар Планина, Кораб, Бистра, Добра Вода со Сува Гора, Стогово, Јабланица, Бушева Планина, Баба со Пелистер, Галичица, потоа Скопска Црна Гора, Конечка Планина, Кожуф, Клепа, Мокра Планина, Герман, Козјак и Билина Планина, Осогово, Плачковица, Огражден, Малешевските Планини** и планината **Беласица**.

Меѓу планините се наоѓаат **Полошката, Кичевската, Охридско-струшката, Преспанската, Пелагониската Котлина, Тиквешката, Струмичката, Кочанската, Овчеполската Котлина** и други.

КЛИМА

Климата се одликува со три основни климатски типа, како што се: **изменето средоземноморска, умерено-континентална и планинска клима**.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Северна Македонија ја чинат реките и езерата. Водите од територијата истекуваат во Егејскиот, во Јадранскиот и во Црноморскиот речен слив. Во Егејското Море се влеваат реките **Вардар и Струмица**, во Јадранскиот слив реката **Црн Дрим** и во Црноморскиот слив реката **Биначка Морава**. Најпознати езера се **Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро** и поголем број вештачки акумулации.

СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА
25 713 KM²
1 823 009 Ж.

Скопје – главен град на Северна Македонија

Преспанско Езеро

Дојранско Езеро

НАСЕЛЕНИЕ

Северна Македонија има 1 823 009 жители. Преовладуваат **Македонци**, а се застапени и **Албанци, Турци, Роми, Срби** и др. Главен град е **Скопје** со околу 500 000 жители. Други поголеми градови се **Битола, Куманово, Тетово, Прилеп, Штип, Струмица, Кавадарци** итн. Службен јазик е македонскиот.

ТУРИСТИЧКИ МЕСТА И АТРАКЦИИ

Северна Македонија е земја со богата историја, прекрасна природа и разновидни културни атракции. Најзначајни туристички места и атракции се: **Охрид и Охридското Езеро** со Стариот град Охрид, Црквата Св. Јован Канео, Самоиловата тврдина, Манастирот Св. Наум, Охридското Езеро – едно од најстарите и најдлабоките езера во Европа, совршено за пливање, крстарење и рекреација; **Скопје** – главниот град со Камениот мост – симбол на градот, Старата чаршија, тврдината Кале, Кањон Матка; **Маврово** и **Националниот парк Маврово** со Скијачкиот центар Маврово, Потопената црква Св. Никола, Манастирот Св. Јован Бигорски; **Крушево** – највисокиот град на Балканот со Мечкин Камен, Споменикот Македониум (Илинден), Параглајдинг центарот; **Битола** со Широк Сокак, Хераклеја Линкестис, Национален парк Пелистер; **Струмица и Дојран** со Смоларски и Колешински Водопади, манастирите Водоча и Вељуса, Дојранското Езеро и многу други.

Северна Македонија нуди неверојатна комбинација на **природни убавини, историја, култура и гастрономија**, што ја прави идеална дестинација за секој турист.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Северна Македонија е парламентарна република**.

АЛБАНИЈА**ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА**

Албанија го зафаќа западниот дел на Балканскиот Полуостров. На север се граничи со Црна Гора и Косово, на исток со Северна Македонија, на југоисток со Грција, на запад излегува на Јадранското Море. Излезот на Јадранското Море, на Албанија ѝ овозможува добра географска положба, наспроти копнениот дел, кој од сите други страни е опкружен со високи планини. Со изградбата на современиот магистрален правец од Приштина кон Тирана пристапноста по континентален пат е значително подобрена. Албанија зафаќа површина од 28 748 km².

РЕЛЈЕФ

Релјефот е планински, а планините припаѓаат кон Динарската и Шаркопиндската планинска група. Најпознати се **Проклетие, Паштрик, Кораб, Јабланица** и др. Низинското земјиште се наоѓа во приморските делови, но тоа е претежно мочурливо и недоволно плодно.

Охридско Езеро

Битола

ПРАШАЊА

- На колку дела може да се подели релјефот во Северна Македонија?
- Која е најголемата река што тече низ Северна Македонија?

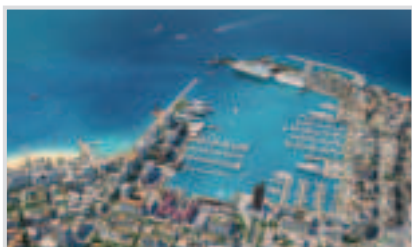

АЛБАНИЈА
28 748 KM²
2 791 765 Ж.

ПОИМИ

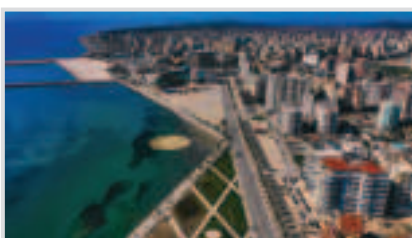
- **КРИПТОДЕПРЕСИЈА** – езеро чие дно лежи под, а нивото над морското ниво. На пример, такви се криптодепресија – Скадарското Езеро и Бајкалското Езеро.
- **СКАДАРСКО ЕЗЕРО** – тектонско езеро на границата меѓу Албанија и Црна Гора. Се наоѓа на 6 m н.в. и зафаќа површина од 370 km².

Драч

Саранда

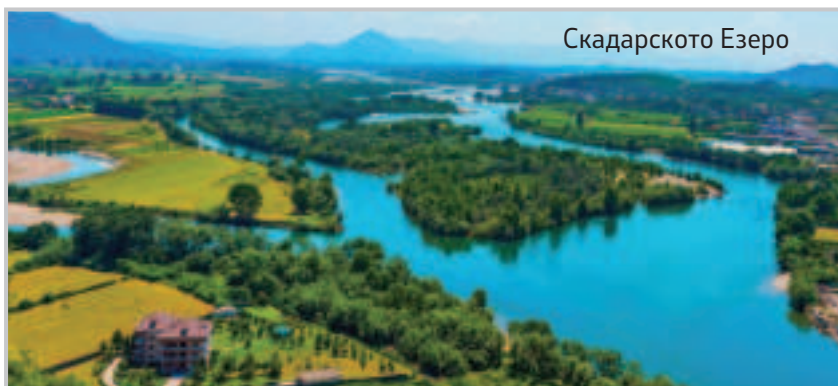

Валона

ПРАШАЊА

- Опиши ја географската положба на Албанија!
- Наброј некои реки во Албанија!
- Колку население има Албанија?
- Кои се најголеми градови во Албанија?
- Кои се најпознати туристички места во Албанија?

Скадарското Езеро

КЛИМА

Климата е **средоземноморска** во приморскиот дел, **планинска** во планинскиот и **умерено-континентална** во останатите делови од земјата.

ХИДРОГРАФИЈА

Во однос на **хидрографијата**, реките во Албанија припаѓаат на Јадранскиот слив. Најголеми се **Дрим, Бојана, Војуша, Семени, Шкумба** и др. На реките се изградени повеќе вештачки езера од кои позначајни се **Малики и Муризит**. Во хидрографскиот пејзаж на Албанија доминираат делови од трите најголеми езера на Балканскиот Полуостров. Тоа се **Скадарското Езеро, Охридското Езеро и Преспанското Езеро**.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Албанија живеат **2 791 765 жители**. Од нив 98 % се **Албанци**. Во Мала Преспа и Голо Брдо живеат **Македонци**. Службен јазик е албанскиот. Главен град е Тирана со околу 400 000 жители. Други големи градови се **Драч, Елбасан, Скадар, Валона, Корча** и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот во Албанија има добра перспектива за развој. Албанија годишно ја посетуваат околу 2 милиони туристи. Особено е значаен летниот стационарен туризам на албанското крајбрежје. Главни туристички дестинации се **Валона, Саранда и Драч**. Крај Охридското Езеро најпосетена дестинација е **Поградец**. Интересно за туристите е и **Скадарското Езеро** кое е најголемо на Балканскиот Полуостров. Тоа е богато со рибен фонд и е честа дестинација на туристите риболовци.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Албанија** е **парламентарна република**.

БУГАРИЈА И ГРЦИЈА

17.

БУГАРИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Бугарија го зафаќа источниот дел на Балканскиот Полуостров. На север се граничи со Романија, на исток излегува на Црното Море, на запад со Србија и Северна Македонија и на југ со Грција и со Турција. Во овие граници зафаќа површина од 110 994 km². Има добра географска положба, бидејќи, покрај тоа што излегува на Црно Море, преку реката Дунав со речно каналски сообраќај се поврзува со Северното Море, така што претставува еден вид мост меѓу Европа и Азија.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во Бугарија е пред сè планински, каде што се протегаат млади и стари грамадни планини. Од младите карактеристична е планината **Балкан**, а меѓу старите грамадни се **Родопите**, **Пирин** и **Рила**. На Рила се наоѓа највисокиот врв на Балканскиот Полуостров – **Мусала** со 2 925 m. Низинското земјиште го сочинуваат **Долнодунавската Рамнина** и **Тракиската Низина**, во сливот на реката Марица.

КЛИМА

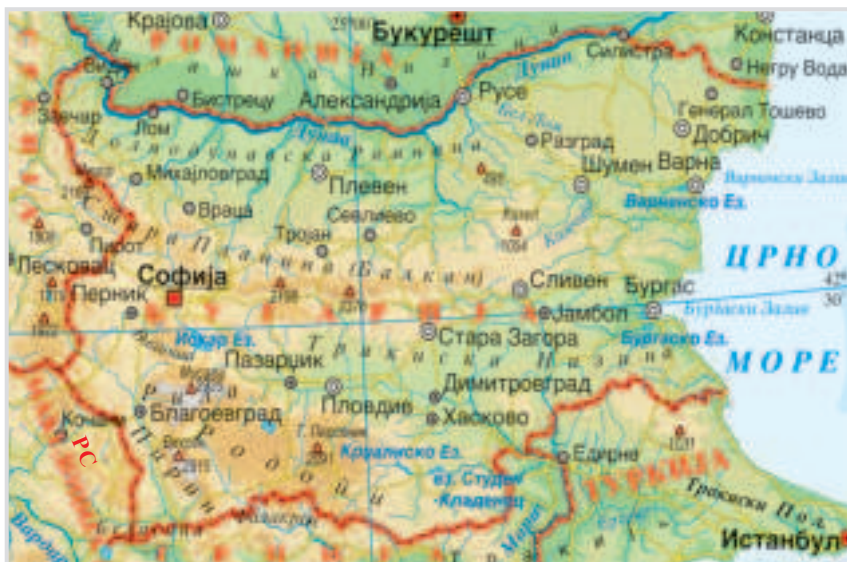
Климата во Бугарија под влијание на морињата е **средоземно-морска** (под влијание на Црното Море и Егејското Море), а во внатрешноста преовладува **умерено-континентална** и **планинска клима**.

Рила

Пирин

РАЗГОВОР

- Која држава е наш источен сосед?
- Каде се наоѓа Црно Море?
- Кој е највисок врв на Балканскиот Полуостров и каде се наоѓа?

БУГАРИЈА
110 994 KM²
6 757 689 Ж.

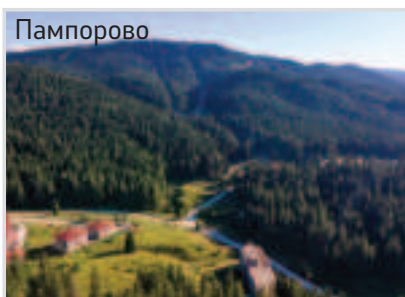
ПОИМИ

- **ДРЖАВНИ ГРАНИЦИ** – линиите со кои се одделуваат териториите меѓу две држави. Може да бидат природни (кога се протегаат по линии на некои природни објекти) или политички (границы поставени по права линија според некои меѓународни договори).
- **ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ** – начин на организација на општеството во една држава. Постојат државни уредувања од типот републики и монархии (кралства, кнежевства...).
- **МУСАЛА** – највисокиот врв на Родопите во Република Бугарија. Висок е 2 925 m и е највисок врв на Балканскиот Полуостров.
- **РОДОПИ** – планински систем во Југозападна Бугарија.

ПРАШАЊА

- Каква е релјефната слика на Бугарија?
- Кој е највисокиот врв во Бугарија?
- Погоди кој од наведените поими не асоцира на Бугарија?
 - а) Црно Море
 - б) Марица
 - в) Ивица
 - џ) Роза
- Кои градови во Бугарија се главни пристаништа и на кое море се наоѓаат?
- Наброј некои поголеми градови во Бугарија?

РАЗГОВОР

- Која држава е наш јужен сосед?
- Кое море е најблиску до Република Северна Македонија?
- Каде се наоѓа градот Солун?

ГРЦИЈА
131 957 КМ²
10 047 817 Ж.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Бугарија е главно на Црноморскиот и Егејскиот слив. Најголема е реката **Дунав**, која припаѓа на Црноморскиот слив, а во Егејскиот слив се влеваат реките **Струма, Марица и Места**. На планините **Рила и Пирин** се наоѓаат и голем број леднички езера.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Бугарија живеат близу 6 757 689 **жители**. Се одликува со голема емиграција на населението кон европските земји. Населението го чинат **Бугари, Турци, Македонци и Роми**. Службен јазик е бугарскиот. Главен град е Софија во кој живеат околу 1 300 000 жители. Големи градови се **Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Благоевград** и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

За разлика од индустријата, **туризмот** бележи пораст. Во текот на годината Бугарија ја посетуваат повеќе од 10 милиони туристи. Најразвиени се зимско-спортскиот, летниот стационарен и бањскиот туризам. Најпосетено е црноморското приморје, а не помалку заостануваат зимско-спортските планински центри **Боровец** и **Пампорово**. Од бањските туристички центри важни се **Банско, Сандански и Велинград**.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Бугарија** е **парламентарна република**.

ГРЦИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Грција, со најголемиот дел од својата територија, го зафаќа крајниот југ на Балканскиот Полуостров. Таа е полуостровска и островска земја. На север се граничи со Северна Македонија и Бугарија, на исток со Турција, а на северозапад со Албанија. Зафаќа површина од 131 957 km². Има добра географска положба.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во Грција е претежно планински. Главната планинска верига ја сочинуваат **Грамос и Пинд** во северозападниот дел, како и **Парнас** во средишниот дел. Највисока е планината **Олимп** (2 917 m). Од низините најплодни и најраспространети се **Солунската, Сереската и Драмската**. Грција е земја со најразгранета брегова линија како и со најголем број острови и полуострови. Најголеми полуострови се **Атика, Пелопонез и Халкидики**. Најголеми острови се **Крит, Родос, Лезбос, Тасос**.

КЛИМА

Климата во низинските крајбрежни делови е **медитеранска**, во внатрешноста е **умерено-континентална**, а на планините **планинска**.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Грција главно ја чини Егејското Море и реките **Бистрица** (Алиакмонас), **Вардар** (Аксиос), **Струма** (Стримона), **Места** и **Марица** во северниот дел и **Пиниос** во централниот дел. Во Грција има и голем број природни езера, како што се **Бешичкото, Островското, Лагадинското**, делови од **Преспанското и Дојранското Езеро** и др.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Грција живеат 10 047 817 жители. Од нив 87 % се **Грци**, **Македонци**, **Турци**, **Албанци** и др. Службен јазик е грчкиот. Главен град е Атина во која живеат околу 3 милиони жители. Големи градови се **Солун**, **Патрас**, **Ираклион** и **Лариса**.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот е една од носечките стопански гранки. Во текот на годината ја посетуваат повеќе од 20 милиони туристи. Најразвиен е летниот стационарен туризам. Најпознати туристички локалитети се полуостровите **Халкидики** и **Атика**, **Кикладските** и **Спорадските Острови**, а голем број туристи ги посетуваат најголемите градови **Атина** и **Солун**.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Грција** е **парламентарна република**.

ПРАШАЊА

- Кои мориња ги заплискуваат бреговите на Грција?
- Кои се најголемите грчки полуострови?
- Кои се двата најголеми града во Грција?
- Наброј некои езера што се наоѓаат во Грција!
- Покрај Атина и Солун, кои се други големи градови во Грција?

ПОИМИ

- **МАКИИ** – зимзелени високи и ниски грмушки со крути листови, распространети во средоземноморската вегетациона област. Се јавуваат како секундарна вегетација по уништувањето на зимзелените шуми.

Метеори, дел од манастирите

Атина, Акропол

Солун

РАЗГОВОР

- Каде најчесто одат луѓето од Северна Македонија на одмор?
- Дали некој бил на одмор во некоја држава од Јужна Европа?
- Што се подразбира под туристички центар?
- Знае ли некој да каже некои туристички места во Јужна Европа?
- Што е Дубровник и каде се наоѓа?

18. ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЈУЖНА ЕВРОПА

Во Јужна Европа се наоѓаат некои од најпознатите туристички центри во светот. Се наоѓаат на Балканскиот, Апенинскиот и Пиринејскиот Полуостров.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ НА БАЛКАНСКИОТ ПОЛУОСТРОВ

Најпознати туристички центри на Балканскиот Полуостров со нивните главни атракции се:

Дубровник, Хрватска, со туристичките атракции на Стариот Град (заштитен од УНЕСКО), Градските сидини, Островот Локрум и други.

Атина, Грција, со атракциите Акропол и Партеон, Античка Агора, Плака и Монастираки (традиционални квартави во Атина), Национален археолошки музеј и други.

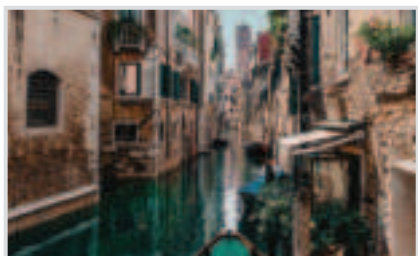
Будва, Црна Гора, со Стариот Град, плажите Јаз, Могрен и Свети Стефан, моденско место со луксузни хотелски капацитети.

Охрид, Северна Македонија, со Охридско Езеро (заштитено од УНЕСКО), Самоилова Тврдина, манастирите Св. Наум и Св. Климент Охридски, уникатни икони и црковна уметност.

Белград, Србија, со тврдината Калемегдан, боемската улица „Скадарлија“, сплавовите на река Сава и Дунав, ноќен живот и музички фестивали.

Венеција

Дубровник

Атина

Рим

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ НА АПЕНИНСКИОТ ПОЛУОСТРОВ

На Апенинскиот Полуостров најпознати туристички центри се:

Рим, Италија, со туристичките атракции Колосеум, Ватикан (Базиликата Св. Петар, и Сикстинската капела), фонтаната ди Треви и Шпанските скали, Форум Романум и Пантеон и други.

Фиренца, Италија, со Галеријата Уфици и статуата на Давид, Дуомо (Катедралата на Санта Марија дел Фиоре), мостот Понте Векио и Ренесансната архитектура.

Венеција, Италија, со гондолите по Канал Гранде, Плоштад Св. Марко и Дуждевата палата, мостот Риалто и Карневалот во Венеција.

Неапол, Италија, со Помпеја и Везув, напוליанската пица, Амалфиската Ривиера и Историскиот центар (UNESCO).

Милано, Италија, со Миланската катедрала (Duomo di Milano), Галеријата Виторио Емануеле II, Операта Ла Скала и модните бутик-улицы (Монте Наполеоне).

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ НА ПИРИНЕЈСКИОТ ПОЛУОСТРОВ

На Пиринејскиот Полуостров најпознати туристички центри се:

Барселона, Шпанија, со атракциите Саграда Фамилија, Парк Гуел, Ла Рамбла, Камп Ноу (стадионот на ФК Барселона) и други.

Мадрид, Шпанија, со Кралската палата, музејот Прадо, плоштадот Пуерта дел Сол, Ретиро Парк и други.

Лисабон, Португалија, со кулата Белем, Трамвајот 28, историски квартал Алфама и мостот Васко де Гама.

Севиља, Шпанија, со Алказар на Севилја, Катедралата на Севилја, плоштадот Пласа де Еспања и манифестацијата Фламенко музика и танц.

Плоштадот Пласа де Еспања

Катедралата на Севилја

Камп Ноу, Барселона

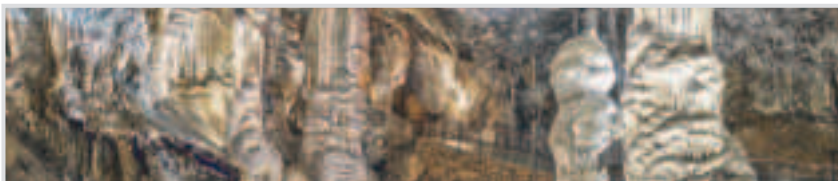
Лисабон

Порто, Португалија, со Винските подруми за Портвајн, река Дуро и мостот Дом Луис I, Историскиот центар (УНЕСКО) и книжарницата Lello.

Во Јужна Европа има уште многу други туристички центри за летен и зимски туризам, како и природни локалитети, како, на пример, Постојнска Јама во Словенија, Плитвичките Езера во Хрватска, Мусала, највисокиот врв на Балканскиот Полуостров и многу други.

Порто, Португалија

Постојнска Јама во Словенија

Мостот Дом Луис I, Португалија

ПРАШАЊА

- Кои се најпознати туристички центри на Балканскиот Полуостров?
- Наброј некои туристички атракции на Балканскиот Полуостров?
- Кои се најпознати туристички центри на Апенинскиот Полуостров?
- Наброј некои туристички атракции на Апенинскиот Полуостров?
- Кои се најпознати туристички центри на Пиринејскиот Полуостров?
- Наброј некои туристички атракции на Пиринејскиот Полуостров?

ЗАДАЧА

- Наведените туристички центри во лекцијата пронајди ги на географската карта!
- Истражувај на интернет и пронајди податоци и фотографии од најпознатите туристички атракции!
- Запознај се со некои детали за одредени туристички атракции!

19. ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ЗАПАДНА ЕВРОПА

РАЗГОВОР

- Каде се наоѓа Париз?
- Во кој дел од Европа се наоѓаат државите Франција и Англија?
- Што претставува Ротердам и каде се наоѓа?

Западна Европа – релјеф

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Западна Европа ги опфаќа териториите што излегуваат на **Атлантскиот Океан**. Дел од неа е на европското копно, а дел се островски територии. Непосредниот излез на море на државите од Западна Европа им овозможува комуникација со светот. Особено значење има протокот Ламанш. Големите **реки со својата пловност** овозможуваат комуникација со внатрешноста на државите. Според тоа, се констатира дека Западна Европа се одликува со **мошне поволна географска положба**.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Бреговата разгранетост на Западна Европа е сложена и разновидна, со многубројни заливи, полуострови, острови и теснеци. Територијата излегува на Атлантскиот Океан и Северното Море и има развиена крајбрежна линија погодна за пристаништа, риболов и поморски сообраќај. Поважни **полуострови** се: **Иберискиот, Бретанскиот, Нормандскиот и Корнволскиот Полуостров**. Поголеми **острови** се: **Британските Острови** (Обединето Кралство и Ирска), **Шетландските, Каналските и Француските Острови**. Поголеми **заливи и морски области** се: **Бискајски Залив**, кај Франција и Шпанија, протокот **Ламанш со Доверскиот Теснец** меѓу Обединетото Кралство и Франција, **Северно Море** меѓу Британија, Белгија, Холандија, Германија и Данска и **Ирското Море** – меѓу Ирска и Британија.

Оваа сложена брегова разгранетост ја прави Западна Европа важен регион за **поморска трговија, туризам, риболов и пристанишна економија**.

РЕЛЈЕФ

Поголемиот дел од територијата на Западна Европа се одликува со **низински релјеф**. Во него се издвојуваат територии под типични низини и поголеми котлини во широките речни долини. Најкарактеристични се Француската и Холандско-белгиската Низина.

Старите планини се претежно со мали релативни височини до околу 500 m. Поретки се планините што се издигаат над 1 000 m. Такви се планините во Велика Британија, Ардените во Белгија, Централниот Масив и Vogези во Франција.

Младите набрани планини во Западна Европа се незначително застапени. Опфаќаат делови од Пиринеите и од Француските Алпи. Се одликуваат со типичен високо планински релјеф чии врвови се под постојан снег и мраз, со присуство на глечери. Меѓу Франција и Италија се наоѓа Мон Блан/Монте Бјанко (4 808 m), највисокиот врв во Европа.

КЛИМА

Климата во Западна Европа е, главно, под влијание на **Атлантскиот Океан** и на западните ветрови кои од океанот дуваат кон копното. Големо влијание има топлата **Голфска струја**, која покрај бреговите на Западна Европа, се движи од појужните кон посеверните мориња. Овие фактори условуваат меѓу зимските и летните периоди во Западна Европа да има **мали температурни разлики**. Затоа климата во Западна Европа се именува како **атлантско поднебје** за кое се карактеристични **благите зими и умерено топли лета**. Во некои региони климата се одликува со одредени модификации, како, на пример, во **Јужна Франција** има **медитеранска клима**, а на **Француските Алпи** и на **Пиринеите** има типична **планинска клима**. Во западните делови на Ирска и Велика Британија има поголеми количини врнежи.

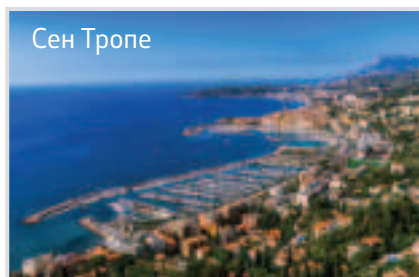
ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата на Западна Европа ја чинат поголем број реки и канали. Такви се реките **Гарона, Лоара, Сена и Рона** во Франција, **Рајна** во Холандија, **Шелда** во Белгија, **Темза** во Велика Британија и многу други нивни притоки и помали реки. Реките меѓу себе се поврзани со канали и овозможуваат долги пловни патишта низ копното на Западна Европа. Реките се одводнуваат во Атлантскиот Океан и во Средоземното Море. Се влеваат во форма на естуари поради високата плима на Атлантскиот Океан, така што водата длабоко навлегува по речните корита. Во Западна Европа има и голем број природни езера и вештачки акумулации. Меѓу најпознатите е езерото **Лох Нес** во Шкотска.

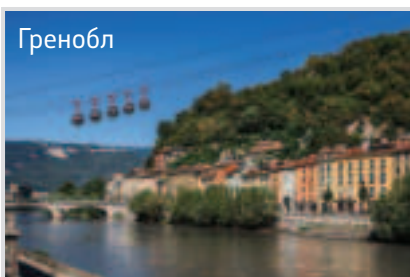
Широката **отвореност кон морињата** овозможила изградба на **многубројни пристаништа**.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

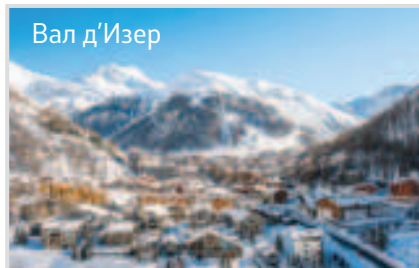
Туризмот во Западна Европа е развиен во поголемите градови, во приморските центри и на планинските масиви. Посебно карактеристични се градовите **Лондон, Ливерпул, Единбург, Париз, Ница, Кан, Сен Тропе, Монте Карло, Амстердам**, како и туристичките центри **Шамони, Гренобл, Албервил, Вал д'Изер** и други.

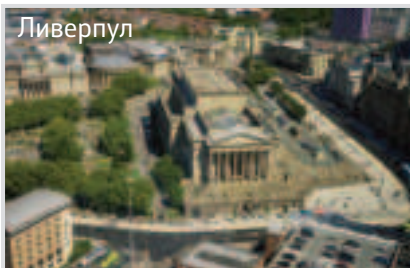
Сен Тропе

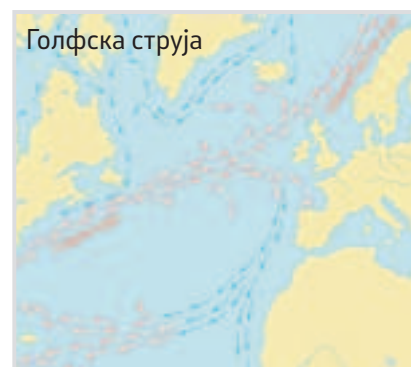
Гренобл

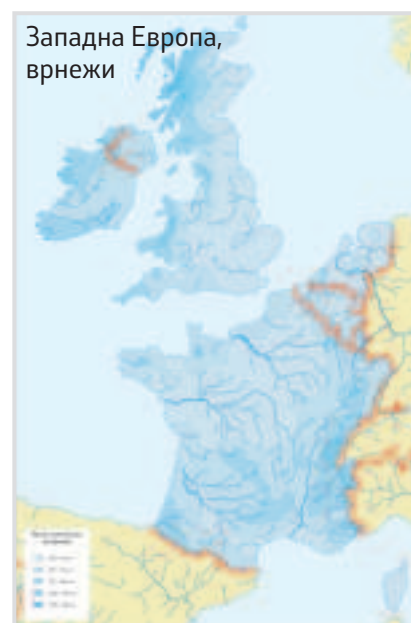
Вал д'Изер

Ливерпул

Голфска струја

Западна Европа, врнежи

ЗАДАЧА

- Истражувај и дознај зошто е карактеристичен Азурниот Брег во Франција!?

ПРАШАЊА

- Кои територии од Европа ги зафаќа Западна Европа?
- Зошто е поволна географската положба на Западна Европа?
- Опиши го релјефот на територијата на Западна Европа!
- Каква клима преовладува во Западна Европа?
- Наброј ги поголемите реки во Западна Европа?

20.

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

РАЗГОВОР

- Кој е најголем остров во Европа?
- Која е најголема островска држава во Европа?
- Каде се наоѓа и што претставува Лондон?

**ВЕЛИКА
БРИТАНИЈА**
244 110 КМ²
69 138 192 Ж.

Тауер Бриџ, Лондон

Мост над реката Северн

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Велика Британија се наоѓа во Западна Европа. Од европското копно е одделена со протокот Ламанш. Има поволна географска положба.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Велика Британија е островска земја, во водите на Атлантскиот Океан и Северното Море. Има разгранета брегова линија со многу заливи, полуострови, острови и протоци. На Велика Британија, освен Северна Ирска, припаѓаат уште 5 000 острови, од кои најголеми се Хебридските, Оркниските и Шетландските Острови.

Зафаќа површина од 244 110 km². Официјално име е: Обединето Кралство Велика Британија и Северна Ирска.

РЕЛЈЕФ

Според **релјефните карактеристики**, Велика Британија е поделена на три дела: Шкотска на север, Англија на југ и Велс на запад. Релјефот во Шкотска и Велс е претежно планински, а во Англија доминираат низините. Планините припаѓаат на групата стари грамадни планини. Најкарактеристични се Пенинските, Камбриските, Грампиенските, Каледонските Планини и др. Богати се со камен јаглен и железна руда.

КЛИМА

Климата е **атлантска**. Врз неа големо влијание имаат топлата Голфска струја и западните ветрови. Тие носат голема влажност и затоа дождовите се честа појава. Така, летата се свежи и врнежливи, а зимите благи и магливи.

ХИДРОГРАФИЈА

Велика Британија има густа **хидрографска мрежа**. Реките се релативно кратки, со мал пад и подеднаков речен режим. Најдолга река е **Северн**, а следуваат **Темза** и **Трент-Хамбер**. Реките се поврзани

Естуарот на Темза

Темза, Лондон

Лондон, знаменитости

со бројни пловни канали. Најпознат е Манчестерскиот Канал. Од езерата најпознато е **Лох Нес** во Шкотска.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Велика Британија живеат 69 милиони (69 138 192) жители. Поголемиот број од нив живеат во големите градови. Населението го сочинуваат **Англичани** (83 %), **Шкоти** (9 %), **Велшани** (5 %) и **Ирци** (3 %). Службен јазик е англискиот, што го говорат 93 % од населението.

Главен град е **Лондон** со околу 15 милиони жители со предградијата. Други големи градови се **Глазгов**, **Ливерпул**, **Манчестер**, **Бирмингем** и **Шефилд**.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот е важна терцијарна гранка. Во текот на годината Велика Британија ја посетуваат околу 40 милиони туристи. Главни туристички центри се: **Лондон**, **Единбург**, **Манчестер**, **Ливерпул**, **Оксфорд** и **Кембриџ**, **Кардиф**, **Белфаст** и други.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Велика Британија** е **парламентарна монархија**.

Стоунхенџ, туристички атракции во Велика Британија

ПОИМИ

- **ЕСТУАР** – утока на река во вид на залив; под влијание на морските бранови, на приливите и на одливите, речното корито е проширено. Такви се утоките на реките Темза, Лаба, Лоара и други.

Традиционална шкотска носија

ПРАШАЊА

- Кои островски држави се вбројуваат во Западна Европа?
- Каква е географската положба на Западна Европа?
- Наброј ги државите на Западна Европа!?
- Кои се најголеми градови во Велика Британија?
- Колкава површина зафаќа Велика Британија?
- Колку население живее во државите на Западна Европа?
- Зошто Велика Британија има поволна географска положба?
- На што се однесуваат географските поими Велика Британија и Обединето Кралство?
- Какво е државното уредување во Велика Британија?

21. ФРАНЦИЈА

РАЗГОВОР

- Во кој регион од Европа се наоѓа Франција?
- Франција е островска или полуостровска држава?
- Наброј некои држави што се наоѓаат во Западна Европа!

 ФРАНЦИЈА
543 965 КМ²
66 548 530 Ж.

Ајфеловата кула

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Франција го зафаќа западниот дел на Европа меѓу Пиринеите на југ, Алпите и реката Рајна на исток до Атлантскиот Океан на запад. Северната граница кон Белгија е отворена. На запад излегува на Атлантскиот Океан, а на југ на Средоземното Море. Во овие граници зафаќа 543 965 km². Според наведените карактеристики, Франција има многу поволна географска положба. Граничи со Белгија и Луксембург на север, Германија на североисток, Швајцарија и Италија на исток, Монако на југоисток, Шпанија и Андора на југ.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Франција спрема Атлантскиот Океан излегува со повеќе полуострови, острови и заливи. Посебно карактеристични се **полуостровите Бретања и Котантен**. Има поголем број заливи, но покарактеристични се **Бискајкиот Залив, заливот Сен Мало и Сенскиот Залив**, но и заливите (издолжени естуари) при вливот на реките во Атлантскиот Океан и **Лионскиот Залив** на бреговете на Средоземното Море на југ.

Покрај морските брегови се наоѓаат и острови. Според тоа Франција има релативно добро разгранета брегова линија.

РЕЛЈЕФ

Релјефот се состои од низини и планини. Застапени се стари грамадни и млади верижни планини. Од старите грамадни **планини** најпознати се планините **Вогези, Ардени** и **Централниот Масив**, а од младите планини се **Алпите** и **Пиринеите**. На Алпите се наоѓа највисокиот врв во Европа – **Мон Блан** (4 808 m).

Низините се протегаат во западните и северозападните територии на Франција и се познати како **Западноевропска (или Француска) Низина**.

КЛИМА

На Атлантското приморје **климата е атлантска** и се одликува со свежи лета и топли и врнежливи зими. Во Средоземјето таа е **средоземноморска клима**, додека на високите планини климата е **планинска** и **алпска**. Во средишниот дел на Франција климата е **континентална**.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата на Франција генерално ја формираат Атлантскиот Океан и Средоземното Море. Според тоа, реките од Франција припаѓаат на сливот на Атлантскиот Океан, каде се влеваат реките **Сена, Лоара** и **Жиронда**, а кон Средоземното Море истекува реката **Рона**. Сите тие се пловни и меѓу себе се поврзани со канали, што е од големо значење за водниот сообраќај.

Од езерата најпознато е **Женевското Езеро** кое се наоѓа на границата со Швајцарија.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Франција живеат околу 66 милиони (66 548 530) **жители**. Најголемиот број го сочинуваат Французите. Има голем број доселеници, како што се Португалците, Алжирците, Мароканците и др. Главен град е Париз во кој живеат околу 10 милиони жители со предградијата, а други големи градови се Марсеј, Лион, Тулуз, Ница, Бордо и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Франција е една од најпосетуваните земји во светот. Позната е по својата историја, култура, гастрономија и природни убавини. Најважните **туристички центри во Франција се: Париз** – „Градот на светлината“; **Азурниот Брег** или Француска ривиера со најпознати места како што се Ница, Кан, Монако, Сен Тропе; **Долината на Лоара** – „Земјата на замоците“; **Прованса; Бордо** – градот на виното; **Лион** – гастрономската престолнина на Франција; **Стразбур** – срцето на Алзас; **Мон Сен Мишел** – средновековно чудо; **Шамони** – најпознатата зимска дестинација под Мон Блан, највисокиот врв во Европа.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Франција е парламентарна република**.

Мон Блан

Марсеј

Ница

ПРАШАЊА

- Каква е географската положба на Франција?
- Наброј ги државите на Западна Европа!?
- Кои се најголеми градови во Франција?
- Колкава површина зафаќа Франција?
- Колку население живее во државите на Западна Европа?
- Кои се најпознати низини во Франција и Холандија?
- Наброј некои од поголемите реки во Франција?

РАЗГОВОР

- Дали некој бил на одмор во некоја држава од Западна Европа?
- Што се подразбира под туристичка атракција?
- Знае ли некој да каже некои туристички места во Западна Европа?
- Што е Ница и каде се наоѓа?

22.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ЗАПАДНА ЕВРОПА

Во Западна Европа се наоѓаат некои од најпознатите туристички дестинации во светот. Најважните туристички центри во Франција, Холандија, Белгија, Велика Британија и Ирска со нивните најголеми атракции се:

ФРАНЦИЈА

Париз, Франција, со туристичките атракции Ајфелова кула, музејот Лувр (Мона Лиза, Венера од Милос), Катедралата Нотр Дам, авенијата Шанзелизе и Триумфалната капија, дворецот Версај и други.

Ница и Француската Ривиера на Средоземното Море со прекрасни плажи и шеталиштето „Променада де-з-Англе“, луксузни ресорти во Кан и Сен Тропе, Монте Карло во Монако и други.

Лион со историскиот Стар Град под заштита на УНЕСКО, француската гастрономија (Бушон ресторани) и базиликата Нотр-Дам Де Фурвиер.

Бордо со светски познати вински региони, плоштадот де ла Борс со огледалото на вода и Историскиот центар (УНЕСКО)

Шампања (Ремс, Еперне) со Катедралата во Ремс (место на крунисување на француските кралеви), вински подруми за шампањско вино и друго.

Зимските туристички центри **Шамони – Мон Блан, Вал д'Изер, Албервил, Гренобл** и други.

Катедралата Нотр Дам

Лион

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

Лондон со Биг Бен и Вестминстерската палата, панорамското тркало Лондонско око, Британскиот музеј, Бакинџемската палата и други.

Единбург, Шкотска, со Единбуршкиот замок, Кралската милја и историскиот центар и Фестивалот Единбург Фринге.

Оксфорд и Кембриџ со историските универзитети и библиотеки, средновековните колеџи и пабови и други.

Оксфорд

ПОИМИ

- ТУРИСТИЧКА ДЕСТИНАЦИЈА – одредено место со туристичко значење, вредно за посетување.

Ливерпул со атракциите на групата Битлси, Алберт Док и поморската историја и фудбалскиот стадион Енфилд (дом на ФК Ливерпул).

Бакингемска палата, Лондон

Бат и Стоунхенџ со Римските бањи во Бат, џорџијанската архитектура и Стоунхенџ – древен мегалитски локалитет.

ХОЛАНДИЈА

Амстердам со канали и бродски тури, музејот на Ван Гог, куќата на Ана Франк, областа на Црвената светлина и кафе и шоп културата.

Роттердам со современа архитектура (Кубус куќи, мостот Еразмус), затворениот пазар со уметност Марктхал, Пристаништето – едно од најголемите во светот и други.

Хаг со Палатата на мирот (Меѓународниот суд на правдата), плажата Шевенинген, Маурицхаус со сликите на Вермер и Рембрант.

БЕЛГИЈА

Брисел со Гран Плас (централен плоштад, УНЕСКО), Манекен Пис (статуата на момчето) и Европскиот парламент.

Гент со замокот Гравенстен, катедралата Св. Баво со сликата „Обожавањето на јагнето“ и стариот плоштад Коренмаркт.

Антверпен со катедралата на Богородица, Дијамантскиот дистрикт и Куќата-музеј на Рубенс.

Атомиумот во Брисел

Брисел

ИРСКА

Даблин со Универзитетот Тринити и Книгата на Келс, пиварницата Гинис, Храмот Бар (традиционални ирски пабови).

Клифовите на Мохер со величествени природни карпи над Атлантикот и Дивата природа и драматични пејзажи.

ЗАДАЧА

- Наведените туристички центри во лекцијата пронајди ги на географската карта!
- Истражувај на интернет и пронајди податоци и фотографии од најпознатите туристички атракции!
- Запознај се со некои детали за одредени туристички атракции!

Палатата на мирот, Хаг

ПРАШАЊА

- Кои се најпознати туристички центри во Франција?
- Наброј некои туристички атракции во Франција?
- Кои се најпознати туристички центри во Велика Британија?
- Наброј некои туристички атракции во Велика Британија?
- Кои се најпознати туристички центри во Холандија, Белгија и Ирска?
- Наброј некои туристички атракции во Холандија, Белгија и Ирска?

Клифовите на Мохер

23.

ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СЕВЕРНА ЕВРОПА

РАЗГОВОР

- Каде се наоѓаше Балтичкото Море?
- Каде се наоѓа Стокхолм?
- Во кој дел од Европа се наоѓаат државите Норвешка и Шведска?
- Што претставува Копенхаген и каде се наоѓа?

Скагерак и Категат – морски протоци

ЗАПОМНИ

- Скандинавските земји имаат најразгранети брегови.
- Во Норвешка и на Исланд се присутни високи брегови, а во Данска, во Финска и делумно во Шведска се присутни ниски брегови.
- Разгранетите фјордовски брегови линии овозможуваат голем поморски сообраќај.
- Од Скандинавскиот Полуостров течат повеќе кратки, но полноводни и брзи реки со голем енергетски потенцијал.
- Во земјите од Северна Европа се развиени риболовот и туризмот. Фјордовите се користат и за изградба на електроцентрали базирани на приливот и одливот, кои во Норвешка се мошне високи.

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Северна Европа ги зафаќа териториите на Скандинавскиот Полуостров во северните делови од Европа. Според терминот норден (север), државите се нарекуваат **нордиски држави**. Скандинавскиот Полуостров се раздвојува со Балтичкото Море. Преку протоците Скагерат и Категат се поврзува со Северното Море и Атлантскиот Океан, така што Северна Европа се одликува со **поволна географска положба**, бидејќи има комуникации кон државите од Западна, од Средна и од Источна Европа, но и кон Северна Америка, како и кон Арктикот.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Северна Европа се одликува со голема брегова разгранетост, бидејќи по бреговите на Атлантскиот Океан и Балтичкото Море се наоѓаат многу заливи, полуострови и острови. Најпознати се полуостровите **Кола, Канин и Јиланд**, како и поголемите острови **Готланд, Еланд и Селанд**. Бреговата разгранетост ја надополнуваат **Ботнискиот, Финскиот, Ришкиот Залив и фјордовите на Норвешкиот брег**.

Големата должина на бреговата линија овозможува развој на голем број **приморски населби** и **пристаништа**, како што се: Осло во Норвешка, Копенхаген во Данска, Стокхолм, Малме, Гетеборг во Шведска, Хелсинки во Финска и други

РЕЛЈЕФ

Според одликите на релјефот, Северна Европа се карактеризира со низини и планини. Низински се териториите на Данска, Јужна Шведска со Шведската Низина и територијата на Финска која речиси во целост е рамничарска територија.

Планините на Скандинавскиот Полуостров ги чинат **Скандинавските Планини**, кои се протегаат по должината на полуостровот. Тие во Шведска се спуштаат кон Балтичкото Море. Релјефот во Финска е претежно рамничарски, испресечен со десетици илјади езера. Ка-

Северна Европа – релјеф

рактеристичен е глацијалниот релјеф. Овој тип релјеф овозможил формирање на голем број долги и тесни заливи наречени **фјордови**. Тие се присутни по целиот многу разгранет норвешки брег и служат како важни пловни патишта за влез во внатрешноста на Норвешка. Во релјефот преовладуваат многубројни глацијални морени и глацијални езера.

За разлика од стабилното скандинавско копно, на Исланд се присутни чести **земјотреси, вулкански активности и гејзери со термоминерални води**.

КЛИМА

Продирањето на топлата **Голфска струја** од југ покрај бреговите на Западна Европа западните делови на Данска и на Норвешка овозможува териториите спрема Атлантскиот Океан да не замрзнуваат. Спротивно на нив во внатрешноста, териториите на Шведска, Финска и Ботнискиот Залив се со ниски температури, така што **северните делови на Ботнискиот Залив се замрзнати по неколку месеци**. Врнежите во западните делови се поголеми, а во внатрешноста на полуостровот се помали. Наведените климатски услови во Норвешка овозможиле поволни услови за развој на **енергетиката, на поморството, на рибарството** и обратно.

Соодветно на тоа, на териториите спрема Атлантскиот Океан и Северното Море преовладува **атлантска приморска клима**, во внатрешноста на островот е присутна **континентална клима**, на Скандинавските планини преовладува **планинска клима** а во посеверните предели на Скандинавскиот Полуостров преовладува **супполарна и поларна клима**.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата ја чината морињата и поголем број кратки, полноводни и брзи реки, кои течат спрема Атлантскиот Океан и во Балтичкото Море. Попознати се реките **Торне, Луле, Пите, Уме, Индалс** и др. На територијата на Северна Европа, посебно на Скандинавскиот Полуостров, се наоѓаат околу 300 000 езера. Најголеми се езерата **Венерн, Ветерн, Меларн** во Шведска, како и **Сајма и Инари** во Финска.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Во Северна Европа најпознат туристички центри се **Осло, Берген, Стокхолм, Гетеборг, Малме, Хелсинки, Раваниеми (Лапонија), Копенхаген, Рејкјавик** и други.

ПРАШАЊА

- Каква е бреговата разгранетост на Скандинавскиот Полуостров?
- Кои територии од Европа ги зафаќа Северна Европа?
- Каде се разместени фјордовските брегови во Северна Европа?
- Зошто е повољна географската положба на Северна Европа?
- Опиши го релјефот на територијата на Северна Европа!
- Каква клима преовладува во Северна Европа?
- Наброј ги поголемите езера во Северна Европа?

ЗАДАЧА

- Истражувај и дознај како се користат фјордовите во Норвешка за производство на електрична енергија?

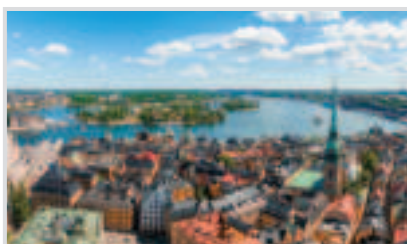

'Ртот Нордкап – најсеверната точка на Европа

ШВЕДСКА
449 964 КМ²
10 606 999 Ж.

Стокхолм

ПРАШАЊА

- Со што се богати планините во Шведска?
- Пронајди ги во атласот најголемите езера во Шведска!
- Кој народ живее во северните делови од оваа земја?
- Каква е климата на територијата на Шведска?
- Наброј некои реки во Шведска што се влеваат во Балтичко Море!

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Шведска се наоѓа во Северна Европа. Го зафаќа источниот дел од Скандинавскиот Полуостров. Има површина од 449 964 km². На североисток се граничи со Финска и Ботнискиот Залив, на југ со Балтичкото Море и на запад со Норвешка. Спрема запад излегува на протокот Категат и има директна комуникација со Северното Море.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Шведска од југ и исток излегува на Балтичкото Море и затоа има долга брегова линија со поголем број мали заливи и острови. Бреговата линија на Шведска во голема мера се надополнува и со бреговите на езерата Венерн, Ветерн и голем број други езера.

РЕЛЈЕФ

Во релјефот на Шведска доминираат **Скандинавските Планини** кои го зафаќаат нејзиниот западен дел, додека кон југ и исток се спуштаат кон Балтичкото Море. Низинското земјиште се простира, главно, во јужниот дел од земјата. Шведска се карактеризира и со голем број острови од кои најголеми се Готланд и Еланд.

КЛИМА

Во северните делови од земјата **климата е супполарна**, во средишните таа е **континентална**, додека во јужните делови е **умерено континентална**.

ХИДРОГРАФИЈА

Шведска има интересен **хидрографски** пејзаж. Излегува на бреговите на Балтичкото и Северното Море. Има голем број реки кои се влеваат во Балтичкото Море. Најбогати со вода се реките Торне, Луле, Пите, Умс, Индалс и др. Шведска има и околу 90 000 езера кои претежно се од глацијален карактер. Најголеми езера се Венерн и Ветерн.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Шведска живеат околу 11 милиони (10 606 999) жители. Околу 90 % од населението, се Швеѓани. Од другите народи, има Лапонци, Финци, Данци, Норвежани и др. Службен јазик е шведскиот. Најголемиот дел од населението (80 %) е сконцентриран во големите градови на југот од земјата. Главен град е Стокхолм со околу 1 600 000 жители. Големи градови се уште и Гетеборг, Малме, Упсала и Норчепинг.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Во текот на годината Шведска ја посетуваат околу 7 милиони туристи. Главни туристички центри се градовите Стокхолм, Малме, Гетеборг, Кируна и Лапонија.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување, **Шведска е парламентарна монархија**.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО СЕВЕРНА ЕВРОПА

25.

Северна Европа има многу природни и културни атракции, од драматични фјордови и поларна светлина до историски градови и модерна архитектура. Најпознатите туристички центри во Норвешка, Шведска, Финска, Данска и Исланд, заедно со нивните најатрактивни вредности се:

НОРВЕШКА

Осло, со Вигеланд парк, Операта во Осло, Музејот на викиншките бродови и Холменколен (скијачки скокалници и музеј).

Берген со Бреген со шарени дрвени куќи од Ханзеатската лига (УНЕСКО), пловидба низ фјордовите до Сонефјорд и Наерофјорд.

Лофотски Острови со спектакуларни планински пејзажи и фјордови, традиционални рибарски села (Реине, Хеннингсвер) и погледи на поларна светлина и полноќно сонце.

РАЗГОВОР

- Дали некој бил на одмор во некоја држава од Северна Европа?
- Што се подразбира под туристичка атракција?
- Знае ли некој да каже некои туристички места во Северна Европа?
- Што е Стокхолм и каде се наоѓа?

Берген

Лофотски Острови

Поларната светлина

ЗАДАЧА

- Наведените туристички центри во лекцијата пронајди ги на географската карта!
- Истражувај на интернет и пронајди податоци и фотографии од најпознатите туристички атракции!
- Запознај се со некои детали за одредени туристички атракции!

ПРАШАЊА

- Кои се најпознати туристички центри во Северна Европа?
- Наброј некои туристички атракции во Шведска?
- Наброј некои туристички атракции во Норвешка?
- Кои се најпознати туристички центри и атракции во Данска, Финска и Исланд?

Рејкјавик

Гејзир

Вулканот Хекла

Исланд, пејзаж

Тромсе како најдобро место за гледање на северната светлина, Арктичката катедрала и Поларен музеј од истражувања на Арктикот.

Гејрангерфјорд со најпознатиот фјорд во Норвешка (УНЕСКО), водопадите „Седумте сестри“ и други.

ШВЕДСКА

Стокхолм со Стариот Град (Гамла Стан), Кралската палата, Васа музејот (историски воен брод) и Архипелагот на Стокхолм.

Гетеборг со Лисеберг со еден од најдобрите забавни паркови во Европа, архипелагот на Гетеборг и друго.

Малме со мостот Оресунд што ги поврзува Шведска и Данска, историскиот плоштад Лила Торг и други.

Кируна и **Лапонија** со хотелот од мраз во Јукасјарви и поларната светлина.

ФИНСКА

Хелсинки со Суоменлина (тврдина на остров – УНЕСКО), Камената црква Темпелиаукио и други.

Рованиеми (Лапонија) со селото на Дедо Мраз, Поларниот зоолошки парк Рануа и поларната светлина.

Турку со Турку замокот (најстарата тврдина во Финска) и архипелагот на Турку и други.

ДАНСКА

Копенхаген со Споменикот на малата сирена, Тиволи градините (еден од најстарите забавни паркови во светот), Њухавн (шарени куќи покрај каналот) и Кралската палата Амалиенборг.

Копенхаген

Хелсинки, главниот град на Финска

Оденсе со родното место на Ханс Кристијан Андерсен и историските музеи и паркови.

ИСЛАНД

Рејкјавик со црквата Халгримскиркја, скулптурата Сун Војаџер и Национален музеј на Исланд.

Златниот круг со Националниот парк Тингвेलир (УНЕСКО – место на првиот парламент во светот), гејзерот Строкур и водопадот Гулфос.

Сината Лагуна со геотермални бањи со минерална вода.

Сите овие места нудат неверојатна природа, културно богатство и уникатни искуства.

ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ СРЕДНА ЕВРОПА

26.

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Средна Европа ја опфаќа територијата меѓу Алпите на југ и Балтичкото Море на север. Се простира од Северното Море на запад до Карпатите и Полска на исток. Преку територијата на Средна Европа се поврзуваат сите останати делови од Европа, така што се одликува со **централна географска положба** во Европа.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Територијата на Средна Европа главно е континентална, бидејќи само на север излегува на бреговите на Северното и Балтичкото Море. Бреговата линија се одликува со повеќе заливи, естуари, полуострови

ви и острови. Покарактеристични заливи се **Хелголандски, Либечки, Шчечински и Гдањски Залив**. Реките од Средна Европа претежно се влеваат во вид на естуари кои длабоко навлегуваат во копното. Има поголем број помали полуострови.

Исто така има и повеќе острови но покарактеристични и поголеми се островот **Риген, Фемарн и Фризиските Острови**.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во Средна Европа е претставен со **низини и планини**.

Низините зафаќаат најголем дел од територијата на Средна Европа. Претставени се со **Германско-полската Низина** во северните делови на Средна Европа, **Панонската, Влашката и Молдавската Низина** во југоисточните делови.

Планините се простираат во јужните и југоисточните делови од Средна Европа. Според височината, се издвојуваат високи, средно високи и ниски планини.

Високопланинскиот релјеф го прават Алпите, кои се простираат во јужните делови на Средна Европа. Главно ги зафаќаат териториите

РАЗГОВОР

- Каде се наоѓа Германско-полската Низина?
- Каде се наоѓа Берлин?
- Во кој дел од Европа се наоѓаат државите Швајцарија и Австрија?
- Што претставува Прага и каде се наоѓа?

Алпски пејзаж

Средна Европа – релјеф

ЗАПОМНИ

- Средна Европа има централна географска положба во Европа.
- Географската положба е мошне поволна.
- Низ неа поминуваат патишта, железници и речно-каналски пловни правци кои ја поврзуваат со другите делови од Европа.
- Во Средна Европа се наоѓаат државите: Германија, Полска, Чешка, Словачка, Швајцарија, Лихтенштајн, Австрија и Унгарија.

на Швајцарија, Лихтенштајн и Астрија. Се одликуваат со височини над 3 000 m, така што на нив е присутен глацијален релјеф со постојан снег и мраз.

Средновисоки се Судетите, Западните Карпати, Татрите и др. кои се простираат претежно во Чешка, Словачка и во Јужна Полска. Највисок врв е Герлаховски Штит (2 655 m) на Татрите.

Ниските планини зафаќаат значително поголеми површини. Претежно се присутни во Чешка и во централните и југозападните делови на Германија. Такви се Средноевропските Херцински Планини (Шварцвалд, Херц, Тириншка Шума, Швапска Јура, Чешкиот Масив, Рудни Планини и др.).

КЛИМА

Климата во Средна Европа е предодредена од **влијанијата на Атлантскиот Океан од запад и континенталните влијанија од исток**. Од Атлантскиот Океан дуваат западни ветрови, кои носат влажна и благопријатна клима, а од исток е присутна сува и студена **континентална клима**. Во климата на Средна Европа модификации вршат и Алпите и Карпатите. Според тоа, во северните делови на Средна Европа е присутна **приморска клима**, во поголемиот дел од низините и ниските планини превладува **континентална клима**, а на повисоките планини и на Алпите има **планинска клима**.

ЗАДАЧА

- Истражувај и дознај како се користат реките во Средна Европа?

Речно-каналски сообраќај

Женевското Езеро

ПРАШАЊА

- Кои територии од Европа ги зафаќа Средна Европа?
- Зошто е поволна географската положба на Средна Европа?
- Опиши го релјефот на територијата на Средна Европа!
- Каква клима преовладува во Средна Европа?

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата на Средна Европа ја претставуваат голем број **реки, канали и езера**.

Речната мрежа во Средна Европа, им припаѓа на сливовите на Балтичкото Море и Северното Море, каде што реките течат кон север и на Средоземното Море, каде што реките течат кон југоисток. Водоразделната линија главно води преку Алпите, планините Шварцвалд, Швапска Јура, Шумава, Чешко-моравската Висорамнина, Судетите и Карпатите.

Развиена е **густа речна мрежа** со благ пад на реките. Во Северното Море се влеваат реките **Рајна, Везер и Елба (Лаба)**. Во Балтичкото Море се влеваат реките **Одра и Висла**. Реките се полноводни и пловни. Имаат големо сообраќајно значење.

Во Германија најпозната е **реката Рајна** која е пловна уште од градот Базел во Швајцарија. Преку притоците **Мозел**, Мајна и канал е поврзана со реката **Дунав**. Така е создаден **речен пловен пат од Северното до Црното Море**. Реката Рајна понатаму преку канали е поврзана со пловните реки **Везер и Елба (Лаба)**. Преку реката Лаба со пловен пат се поврзани Чешка (реката Влтава), Балтичкото Море и реката **Одра** во Полска.

Кон Средоземното Море посредно преку Црното Море, протокот Босфор, Мраморното Море и протокот Дарданели гравитира реката **Дунав** (која уште од Баварија станува пловна). Во рамките на Средна Европа позначајни притоки на Дунав се реките **Вах, Драва со Мура, Тиса, Сава и Морава**. Во Панонската Низина има повеќе канали за пловидба и наводнување. Во Влашката и Молдавската низина во Дунав се влеваат реките **Серет и Прут**.

На територијата на Средна Европа се наоѓаат поголем број природни и вештачки езера. Посебно карактеристични се Женевското Езеро, Боденското Езеро, Циришкото Езеро и езерото Балатон.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Во Средна Европа има голем број туристички центри. Посебно карактеристични се градовите **Берлин, Минхен, Хамбург, Келн, Варшава, Краков, Закопане, Прага, Карлови Вари, Братислава, Виена, Салцбург, Инсбрук, Кицбил, Цирих, Женева, Давос, Венген, Сент Мориц, Будимпешта, Букурешт, Брашов** и други.

ГЕРМАНИЈА

27.

РАЗГОВОР

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Германија е најголемата држава во рамките на Средна Европа. На север се граничи со Данска, Балтичкото и Северното Море, на југ со Австрија и Швајцарија, на исток со Полска и Чешка и на запад со Франција, Луксембург, Белгија и Холандија. Во овие граници зафаќа површина од 366 978 km². Има мошне поволна географска положба.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Германија на север излегува на бреговите на Северното и Балтичкото Море. Бреговата линија се одликува со повеќе заливи, естуари, помали полуострови и острови. Покарактеристични заливи се **Хелголандски** и **Либечки Залив**. Реките од Средна Европа претежно се влеваат во вид на естуари кои длабоко навлегуваат во копното. Такви се естуарите на реките **Везер**, **Елба (Лаба)** и **Одра**. Има и повеќе острови, но најголеми се островот **Риген** и **Фемарн**.

РЕЛЈЕФ

Релјефот во северниот дел на Германија го претставува **Северногерманската Низина**. Средна Германија ги опфаќа старите грамадни планини **Харц**, **Тириншка Гора**, **Ајфел** и др. Највисоките предели се

- Каде се произведуваат „фолксваген“, „мерцедес“, „ауди“, БМВ?
- Што претставува Берлин и каде се наоѓа?
- Која е најразвиена држава во Европа?

ГЕРМАНИЈА
366 978 KM²
84 552 242 Ж.

Берлин, парламентот

Франкфурт

Минхен

Хамбург

Келн

ПОИМИ

- КАНАЛСКА МРЕЖА – систем од вештачки водни текови што се користат за пловидба, за наводнување, за мелиорации на земјиштето (одводнување) и за хидроенергетски потреби.
- РЕЧНА МРЕЖА – збир речни текови на одредена територија, држава, остров или континент, без разлика дали се меѓусебно поврзани или не.

ПРАШАЊА

- Кои држави се вбројуваат во Средна Европа?
- Каква е географската положба на Средна Европа?
- Кои се најголеми градови во Германија и Полска?
- Колкава површина зафаќа Германија?
- Колку население живее во Германија и во државите на Средна Европа?

наоѓаат на југот од земјата. Тоа се пределите јужно од реката Дунав. Таму се наоѓаат **Баварските Алпи**, **Баварската Висорамнина** и **Шварцвалд** од каде што извира реката Дунав.

КЛИМА

Климата е **атлантска** само во приморските територии на Северното Море. Најголемиот дел од земјата има **умерено-континентална** и **континентална клима**, додека на Алпите климата е **планинска**.

ХИДРОГРАФИЈА

Во **хидрографски** поглед реките во Германија припаѓаат на сливните подрачја на Северното, Балтичкото и Црното Море. Најголеми реки се **Рајна**, **Мајна**, **Лаба (Елба)**, **Везер**, **Дунав**, **Одра** и др. Сите се поврзани со канали и имаат големо стопанско и сообраќајно значење.

Германија има голем број езера кои се, главно, од леднички карактер. Најголемо е **Боденското Езеро** (539 km²) на границата со Швајцарија.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Германија живеат околу 85 милиони (84 552 242) жители кои се, главно, **Германци**. Од останатите доминираат **Турците** и **Полјаци**. Национални малцинства се **Лужичките Срби** и **Фризијците**. Има голем број привремено вработени работници од речиси сите делови на Европа и светот. Главен град е **Берлин** кој има околу 3,5 милиони жители. Други големи градови се **Хамбург**, **Минхен**, **Келн**, **Франкфурт на Мајна**, **Есен**, **Дортмунд** и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот, претставува една од брзорастечките услужни дејности. Годишно Германија ја посетуваат над 35 милиони туристи. Најатрактивни туристички центри се големите градови **Берлин**, **Минхен**, **Хамбург**, **Келн** и алпските одморалишта, како што е **Гармиш Партенкирхен** и др. Во Берлин се одржува и најголемиот саем за туризам во светот.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Германија** е **парламентарна сојузна република**.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

- По Втората светска војна сојузничките сили ја поделија Германија на Западна и Источна. Делот на Западна Германија, кој беше под управа на САД, Велика Британија и Франција, во 1949 година беше приклучен кон капиталистичкиот свет – како Сојузна Република Германија, а источниот дел – како Демократска Република Германија беше приклучен кон социјалистичкиот свет под управа на Советскиот Сојуз. Градот Берлин, исто така, беше поделен на западен и источен – со познатиот Берлински сид. Во 1989 година, со протести во Источна Германија беше урнат Берлинскиот сид и дојде до обединување на двете држави во една – Федерална Република Германија.

Средна Европа е богата со историја, култура и природни убавини. Од средновековни градови и замоци до планински пејзажи и модерни метрополи, овие земји нудат многу туристички атракции.

ГЕРМАНИЈА

Берлин со Бранденбуршка капија, Берлинскиот сид и Музејот на сидот, Островот на музеите и телевизиската кула Александерплац.

Минхен со плоштадот Мариенплац и Глокеншпил, Октоберфест – најголемиот фестивал на пиво, дворецот Нимфенбург и фудбалскиот стадион Алијанс Арена.

Хамбург со пристаништето и Елбфилхармонијата, историскиот складен град Шпајхерштат под заштита на УНЕСКО и други.

Келн со Келнската катедрала (една од најголемите готски катедрали) и пловидбата по реката Рајна.

ПОЛСКА

Варшава со Стариот Град под заштита на УНЕСКО – реконструиран по Втората светска војна, Кралскиот замок со плоштадот на замокот и Палата на културата и науката.

Краков со плоштадот Ринек – еден од најголемите средновековни плоштади во Европа, кралскиот замок Вавел, еврејскиот квартал Казимеж и други.

Закопане и Татрите, е најдобро место за зимски спортови во Полска и дрвена традиционална архитектура.

ЧЕШКА

Прага со Карловиот мост, Прашкиот замок – еден од најголемите во светот и Астрономскиот часовник на Стариот градски плоштад.

Чешки Крумлов, средновековен замок со театар со вртлива сцена.

Карлови Вари, познато бањско одморалиште со геотермални извори.

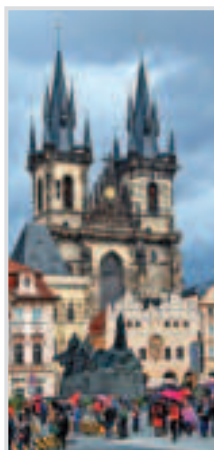
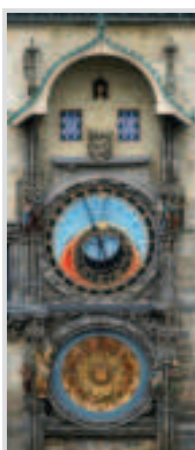
- Дали некој бил на одмор во некоја држава од Средна Европа?
- Што се подразбира под туристичка атракција?
- Знае ли некој да каже некои туристички места во Средна Европа?
- Што е Женева, каде се наоѓа и по што е препознатлива?

Варшава

Краков, Замокот Вавел

Прага, Чешка

Карлови Вари, Чешка

ЗАДАЧА

- Наведените туристички центри во лекцијата пронајди ги на географската карта!
- Истражувај на интернет и пронајди податоци и фотографии од најпознатите туристички атракции во Средна Европа!
- Запознај се со некои детали за одредени туристички атракции!

Братислава

Женева

Будимпешта, парламент

ПРАШАЊА

- Кои се најпознати туристички центри и атракции во Германија?
- Наброј некои туристички центри и атракции во Полска?
- Кои се најпознати туристички центри во Чешка?
- Наброј некои туристички центри и атракции во Словачка, Унгарија и Романија?
- Кои се најпознати туристички центри и атракции во Швајцарија и Австрија?

СЛОВАЧКА

Братислава со Братиславскиот замок со поглед на Дунав, Стариот Град и Михаиловата кула.

Планините Татри со можности за планинарење и зимски спортови.

Спишки замокот, еден од најголемите замоци во Централна Европа под заштита на УНЕСКО.

ШВАЈЦАРИЈА

Цирих со Стариот Град и луксузната улица Банхофштресе и Циришкото Езеро.

Женева со фонтаната Же-До и Палатата на Обединетите нации.

Интерлакен и Јунгфрау со погледи на Алпите и возот до Јунгфраујох.

АВСТРИЈА

Виена со Шенбрун и Белведере палатите, Операта и Историскиот центар.

Салцбург, родното место на Моцарт, Крепост Хоензалцбург.

Инсбрук, центар за зимски спортови и алпски пејзажи.

УНГАРИЈА

Будимпешта со Парламентот на Унгарија и бањите Сечени.

Балатонско Езеро, најголемото езеро во Централна Европа.

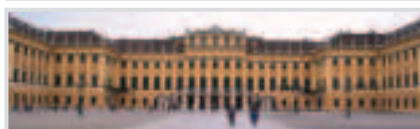
РОМАНИЈА

Букурешт, Палата на Парламентот – втората најголема зграда во светот и Стариот Град.

Трансилванија, замокот Бран (замокот на Дракула) и градот Брашов.

Делтата на Дунав, најголемата делта во Европа на реката Дунав.

Во Средна Европа има уште многу други туристички центри, туристички локалитети и туристички манифестации.

Знаменитости во Виена

Парламентот во Букурешт

ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНОТ ИСТОЧНА ЕВРОПА

29.

РАЗГОВОР

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Источна Европа го зафаќа **широкиот простор во источните делови** на европскиот континент. Ги опфаќа териториите од Северниот Леден Океан на север до Црното Море, планината Кавказ и Каспиското Езеро на југ и југоисток, од Балтичкото Море и Карпатите на запад, до планината и реката Урал на исток. Меѓутоа, и покрај излезот на овие мориња, **географската положба на Источна Европа е нешто понеповолна** во однос на другите делови на Европа. Состојбата се подобрува со речно-каналскиот сообраќај кој овозможува поврзување на Црното Море со Балтичкото Море, со Каспиското Езеро и посредно со Северното Море.

Источна Европа преку **Вратата на народите** (територијата меѓу Каспиското Езеро и планината Урал) комуницира со Азија, преку Црното Море и протоците Босфор и Дарданели се поврзува со Средоземното Море и Јужна Европа, а преку Балтичкото Море се поврзува со Атлантскиот Океан.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Источна Европа излегува на неколку мориња, како што се Балтичкото Море на северозапад, Баренцовото и Белото Море на север, Азовското и Црното Море на југ и Каспиското Езеро на југоисток. На овие мориња има заливи, полуострови, острови и протоци. Во Балтичкото Море се издвојуваат **Финскиот и Ришкиот Залив**, а во Белото Море се **Онешкиот, Двинскиот, Мезенскиот и Чјошкиот Залив**.

Покарактеристични полуострови се **Канин** во Баренцовото Море и **Крим** во Црното Море. Покарактеристични острови се **Хиума** и **Са-рема** кои го одвојуваат **Ришкиот Залив**.

Во Источна Европа меѓу Црното и Азовското Море се наоѓа **Керчкиот Проток**.

Бреговата разгранетост во Источна Европа се дополнува и со бреговите на голем број езера како што се **Каспиското Езеро**, езерата **Ладога, Онега, Рибинското Езеро** и други.

РЕЛЈЕФ

Релјефот речиси на целата територија на **Источна Европа е едноличен**. Главно, припаѓа на **Источноевропската Низина**. Се одликува со благо ридесто разбранувана површина со мали надморски височини до околу 500 m н.в.

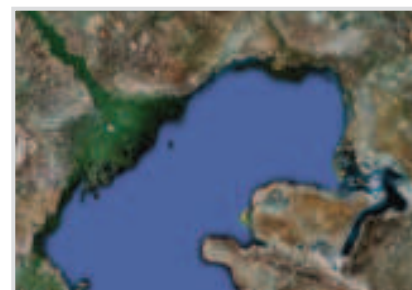
Покарактеристични релјефни целини се **висорамнините**. Такви се: **Средноруската Висорамнина, Приволшката Висорамнина, Валдајската Висорамнина, Приднепровската Висорамнина, Белоруската Грета и Северната Висорамнина**.

Типични рамници претставуваат низините што се наоѓаат во приморските територии и меѓу таканаречените висорамнини. Попознати низини се: **Прикасписката Низина, Црноморската Низина, Очко-донската Низина, Полесје** во Белорусија и во северна Украина, **Прибал-**

- Каде се наоѓа Источно-европската Низина?
- Каде се наоѓа Москва?
- Во кој дел од Европа се наоѓаат државите Естонија, Литванија и Летонија?
- Што претставува Санкт Петербург и каде се наоѓа?

Држави во Источна Европа

Делтата на Волга

Каналот Дон – Волга

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

„Источна Европа се одликува со големи реки и густа речна и каналска мрежа. Тоа особено е овозможено преку големите реки Волга, Дон, Днепар и Дунав. Главни речно каналски пловни релации се:

- Касписко Езеро → Волга → Волго–Донски канал (101 km) → Дон → Азовско Море → Црно Море;
- Црно Море → Дон → Волго–Донски канал (101 km) → Волга → Волго–Балтички пат → Балтичко Море.
- Касписко Езеро → Волга → Волго–Балтички пат (368 km) → Балтичко Море.

Наведените и други речно каналски пловни патишта се одликуваат со повеќе илјади километри должина. Овозможуваат поврзаност со поморските патишта, поврзуваат бројни градови и индустриски региони, овозможуваат ефтин транспорт, масовна меѓународна трговија, имаат еколошко значење и т.н.“

ЗАДАЧА

- Истражувај и дознај за што се користат реките во Источна Европа?
- Истражувај и дознај какво значење имаат низините во Русија и Украина!?

ПРАШАЊА

- Кои територии од Европа ги зафаќа Источна Европа?
- Опиши ги границите на Источна Европа!
- Зошто е поволна географската положба на Источна Европа?
- Опиши го релјефот на територијата на Источна Европа!
- Каква клима преовладува во Источна Европа?
- Наброј ги поголемите езера во Источна Европа?
- Кои се најголеми реки во Источна Европа?
- Кои држави се вбројуваат во Источна Европа?

тичката Низина и низините спрема Белото и Баренцовото Море на север.

Исклучок во релјефот се мали делови од планините Карпати во западните делови на Украина, кои достигнуваат над 2 000 m, како и делови од планината Урал со височини до околу 1 500 m н.в.

КЛИМА

Широкото појасно простирање на територијата од околу 45° до 70° с.г.ш. овозможило присуство на **повеќе климатски типови**. Во северните делови на Источна Европа е присутна **поларна клима**, а во јужните приморски делови на Црното Море преовладува **средоземноморска клима**. Меѓу овие два климатски типа е присутна типична **континентална клима**. Во овие простори врнежите се движат околу 500 – 700 mm. Во Прикасписката Низина се движат до околу 300 mm годишно, така што таму владее **полупустинска клима**.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата во Источна Европа се одликува со големи и **долги реки** што имаат пространи сливови. **Реките им припаѓаат на сливовите на Атлантскиот Океан, на Северниот Леден Океан и на Каспиското Езеро.**

Реките од сливот на Атлантскиот Океан се влеваат во **Балтичкото Море, Азовското Море** и во **Црното Море**. Зафаќаат сливна површина од околу 1,8 милиони km². Во Балтичкото Море се влеваат реките **Њемен, Нева и Западна Двина**, во Црното Море се влеваат **Днестар и Днепар**, а во Азовско Море се влева реката **Дон**. Во Каспиското Езеро се влеваат реката **Волга** со притоците **Ока и Кама** и реката Урал. Волга е најдолгата и најголемата река во Европа.

Во сливот на **Северниот Леден Океан**, поточно во **Белото** и во **Баренцовото Море**, се влеваат реките **Северна Двина, Печора и Онега**.

Реките во Источна Европа се големи, **полноводни** и пловни. Меѓу себе се поврзани со канали. На нив се изградени поголем број езера. Постојат голем број езера, но најголеми се езерата **Ладога, Онега, Рибинско Езеро** и многу други.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

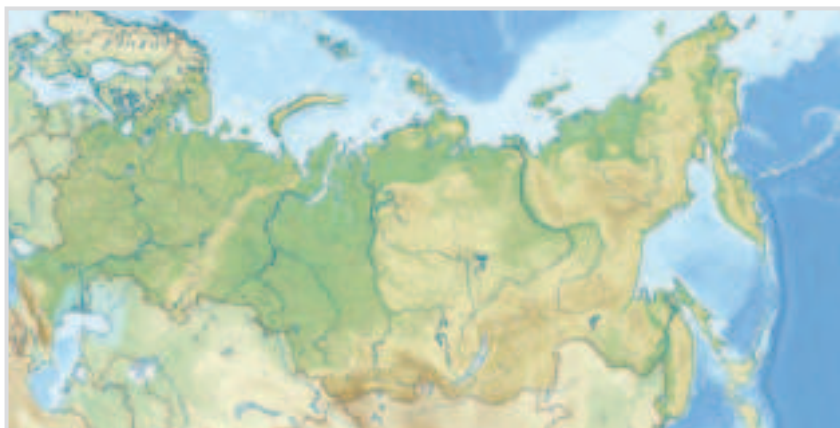
Во Источна Европа има голем број туристички центри. Посебно карактеристични се големите градови, како што се **Москва, Санкт Петербург, Киев, Минск, Одеса, Сочи** и други.

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Русија се протега на два континента и во Европа и во Азија. Има околу 17 милиони km² и е најголемата држава по површина во светот. Се протега од Балтичкото Море на запад до Тихиот Океан на исток. На север излегува на Северниот Леден Океан, а на исток на бреговите на Тихиот Океан. На запад и на југ Русија излегува на Балтичкото и на Црното Море и има копнени граници. На копно се граничи со 8

поранешни советски републики: Естонија, Летонија, Литванија, Белорусија, Украина, Грузија, Азербејџан и Казахстан и со шест други држави, Норвешка, Финска и Полска од Европа и Кина, Монголија и С Кореја во Азија. Во правец север – југ се протега на растојание од околу 5 000 km.

Северниот **Леден** Океан во поголемиот дел од годината е замрзнат, додека главните пристаништа на Тихиот Океан се оддалечени од индустриските центри на државата. Црното и Балтичкото Море се поврзани со протоци и канали.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

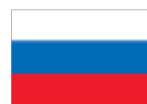
Русија има голема брегова разгранетост. Најразгранет е брегот спрема Северниот Леден Океан, каде се издвојуваат **Баренцово, Бело, Карско, Лаптевско, Источносибирско и Чукотско Море**. Познајачајни полуострови се: **Кола, Канин, Тајмир и Чукотскиот Полуостров**. Во овој океан се наоѓаат островите: **Земјата на Франц Јозеф, Нова Земја, Северна Земја, Новосибирските Острови**.

Во Тихиот Океан на азискиот брег на Русија се наоѓаат **Берингово, Охотско и Јапонско Море**. Овде се познати полуостровот **Камчатка** и островот **Сахалин**. Бреговата разгранетост на Русија се надополнува и со бреговите на **Каспиското Езеро** и со бреговите на **Азовското и Црното Море**.

РЕЛЈЕФ

Во **релјефот** на Русија преовладуваат поголем број низини. Тие го зафаќаат речиси целиот европски дел, како и западната половина од

- Според површината, која е најголема држава во светот?
- Од каде потекнува Јуриј Гагарин?
- Волга, што е и каде се наоѓа?
- Што претставува Москва и каде се наоѓа?

РУСИЈА

17 125 400 KM²

144 820 423 Ж.

Црквата „Св. Василиј“ во Москва

Катедрала, Москва

ПОИМИ

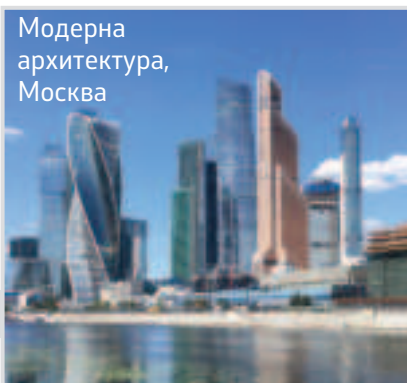
- **ДЕПРЕСИЈА** – езеро кај кое нивото е под нивото на морето. Такво е, на пример, Каспиското Езеро.
- **ПОЛАРНА КЛИМА** – клима застапена во поларните предели северно и јужно од 66° 33' с.г.ш. и ј.г.ш. Се карактеризира со изразито ладни, долги и остри зими и многу кратки и проладни лета. Температурите во зима се движат од -70 °C на Антарктик и -50 °C на Гренланд, а во лето максимално до околу 0 °C.
- **СУППОЛАРНА КЛИМА** – преоден тип меѓу умерената и поларната клима на Северната и Јужната Полуполка. Се одликува со остри, долги ладни зими, со врнежи до 300 mm, а температурите во најтоплиот месец не преминуваат повеќе од 12 °C.

Бајкалското Езеро, со островот Огој во зима

Екатеринбург

Модерна архитектура, Москва

азискиот дел. Во европскиот дел релјефот е претставен со **Источно-европската Низина**. Таа се протега од Балтичкото Море на запад до планината Урал на исток и од Црно Море на југ до Баренцовото Море на север. Во неа се издигаат ниски ридови до околу 400 m. Меѓу планината Урал и реката Енисеј се протега **Западносибирската Низина**.

Од реката Енисеј до Тихиот Океан се протега Источен Сибир со **Јаблановските, Становојските, Черските, Колимските Планини** и други. Најголем дел од Азискиот дел на Русија е Сибир со 10 милиони km². Само во делови од јужните граници на Русија се издигнуваат високи планини од Хималајскиот планински систем.

КЛИМА

Според **климатските** особености, Русија се простира во два топлински појаса, односно во умерениот и студениот. Териториите северно од 66° с.г.ш. влегуваат во студениот појас. Таму има **супполарна и поларна клима**. Јужно од нив се протега умерениот појас. Во него се застапени повеќе климатски типови, како што се: **континентален, умерено-континентален, степскопустински и планински тип клима**.

ХИДРОГРАФИЈА

Според **хидрографските** одлики, Русија е богата со води, бидејќи 13 % од територијата се под водени површини. Има преку 150 000 реки кои припаѓаат на повеќе сливни подрачја. Најголемо од нив е сливното подрачје на Северниот **Леден** Океан. Во него се влеваат најдолгите реки, како што се: **Северна Двина, Печора, Об, Енисеј, Лена, Колима** и др. Реката Об, со притока Иртиш, е најдолга, со 5 570 km. Во Каспиското Езеро се влеваат реките **Волга** и **Урал**, а во Азовското Море реката **Дон**. Реките се длабоки, долги и пловни, на нив се изградени повеќе хидроцентрали. Реките во европскиот дел се поврзани со пловни канали.

Во Русија има околу 250 000 езера. Најголемо е **Каспиското Езеро** (371 000 km²), а најдлабоко во светот е **Бајкалското Езеро** со 1 741 m, езерата **Ладога, Онега, Рибинско Езеро** и многу други.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Русија живеат околу **144 милиони** жители. Населението прежно е распоредено во големите градски агломерации. Русија е една од најретко населените земји во светот. Најбројни се Русите, кои сочинуваат 80 % од популацијата на државата, потоа Татари со 4 %, Украинци со 2 %, и останатите се други етнички групи. Службен јазик е рускиот. Главен град е **Москва**, со околу 12 милиони жители. Големи градови се: **Санкт Петербург** (поранешен Ленинград), **Вол-**

Москва, панорама

Москва, Црвениот плоштад

гоград (поранешен Сталинград), **Казань**, **Ростов**, **Владивосток**, **Новосибирск**, **Нижни Новгород**, **Екатеринбург** (поранешен Свердловск) и др.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот започнува да се развива со забрзано темпо. Најпознати центри за летниот стационарен туризам се Сочи и Новоросијск на бреговите на Црното Море. Посебно атрактивни се Москва и Санкт Петербург. Во текот на годината Русија ја посетуваат повеќе од 35 милиони туристи.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Русија е сојузна република** со силна уставна положба на претседателот на државата.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Транссибирската железница е најдолгата железничка линија во светот. Се протега на околу **9 289 km** и ги поврзува Москва и Владивосток. Изградбата започнала во **1891 година** и била завршена во **1916 година**. Преминува низ осум временски зони и минува низ различни пејзажи, вклучувајќи шуми, планини, степи и езера. Оваа железница има големо економско и стратешко значење, поврзувајќи го европскиот дел на Русија со Далечниот Исток, а исто така служи и како важна туристичка атракција за патници од целиот свет.

Транссибирската железница

Санкт Петербург

Ростов

Казань

Владивосток

ПРАШАЊА

- Кои држави се вбројуваат во Источна Европа?
- Каква е географската положба на Источна Европа?
- Кои се најголеми градови во Русија, Белорусија и Украина?
- Колкава површина зафаќа Русија?
- Колку население живее во Русија?
- Во кој дел од Русија е разместен поголемиот број население?

31.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО ИСТОЧНА ЕВРОПА

- Дали некој бил на одмор во некоја држава од Источна Европа?
- Знае ли некој некоја туристичка атракција во Источна Европа?
- Знае ли некој да каже некои туристички места во Источна Европа?
- Што е Сочи, каде се наѓа и по што е препознатлив?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

ПЕТЕРХОФ – „Рускиот Версај“
Петерхоф или „Рускиот Версај“ е еден од највеличествените царски комплекси во Русија, познат по своите раскошни палати, величествени градини и фонтани. Се наоѓа на околу 30 km од Санкт Петербург. Изграден е за време на Петар Велики во 18 век.

Главни атракции на Петерхов се:

Големата палата, импозантна барокна градба со раскошен ентериер, некогашна летна резиденција на руските цареви;
Големата каскада и фонтани со над 150 фонтани, меѓу кои најпозната е **Самсоновата фонтана**, што прикажува лав како симбол на руската победа над Шведска; **Долниот парк**, огромна градина со симетрични патеки, скриени фонтани и поглед кон Финскиот Залив во Балтичкото Море и **Горниот парк** со елегантни фонтани и статуи.

Источна Европа е регион со богата историја, културно наследство и природни убавини.

Ги опфаќа териториите на Русија, Украина, Белорусија, Естонија, Летонија и Литванија. Овие земји се богати со историја, култура и природни убавини. Најпознати туристички атракции во Источна Европа по држави се:

РУСИЈА

Москва со Кремљ (историски и политички центар), Црвениот плоштад – Собор на Василиј Блажени, Болшој театар, Музејот на космонаутиката и други.

Санкт Петербург со атракцијата Ермитаж – еден од најголемите музеи во светот, Петерхоф – дворецот со спектакуларни фонтани, Црквата на пролеаната крв и други.

Сочи како летен и зимски туристички центар со Олимпискиот парк и Кавкаските Планини.

Москва, современа архитектура

Олимпискиот парк, Сочи

УКРАИНА

Киев со атракциите Киево-Печерска Лавра – манастир под заштита на – УНЕСКО, Софиската катедрала и Плоштадот на независноста.

Одеса со Дерибасовска улица, Потемкиновите скали и Црното Море со песочните плажи.

Одеса со Црно Море

Киево-Печерска Лавра, Киев

ЗАДАЧА

- Наведените туристички центри во лекцијата пронајди ги на географската карта!
- Истражувај на интернет и пронајди податоци и фотографии од најпознатите туристички атракции во Источна Европа!
- Запознај се со некои детали за одредени туристички атракции!

БЕЛОРУСИЈА

Минск со Плоштадот и авенијата на независноста, Националната библиотека и Островот на солзите.

Национален парк Бјаловешка шума со резерватот на европскиот бизон и други.

ЕСТОНИЈА

Талин со Средновековниот стар град под заштита на УНЕСКО, Музејот на подморници и воена историја и други.

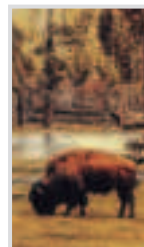
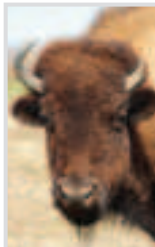
Сааремаа со најголемиот остров на Естонија со замоци и природа.

ЛЕТОНИЈА

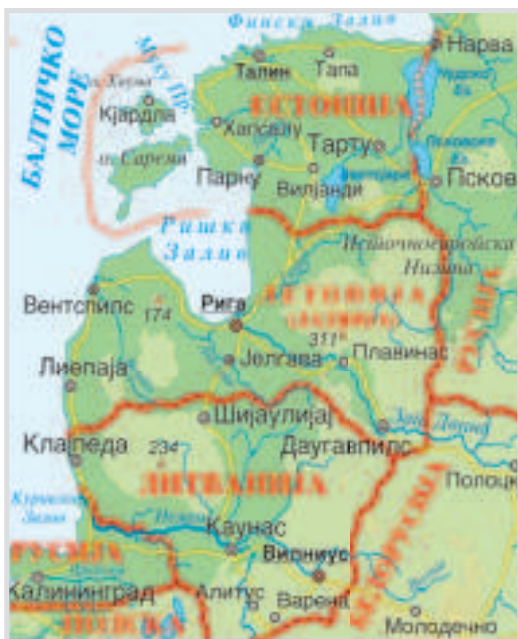
Рига со Стариот Град под заштита на УНЕСКО.

ЛИТВАНИЈА

Вилнус со Катедралата во Вилнус и Историскиот центар (УНЕСКО).

Европскиот бизон

ЗАДАЧА

- На карта на Европа идентификувај ги териториите на Естонија, Летонија и Литванија и направи споредба со териториите на Швајцарија, Австрија и Германија. За забележаните разлики во географската средина напиши есеј.

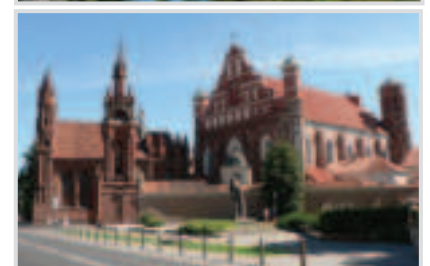
Минск

Талин

Рига

Вилнус

ПРАШАЊА

- Кои се најпознати туристички центри и атракции во Русија?
- Наброј некои туристички центри и атракции во Украина?
- Наброј некои туристички центри и атракции во Естонија, Летонија и Литванија?
- Кои се најпознати туристички центри и атракции во Белорусија?

ТЕМА 2

ГЕОГРАФИЈА НА АЗИЈА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

- ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА АЗИЈА
- БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ НА АЗИЈА
- РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА
- КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА
- ХИДРОГРАФИЈА ВО АЗИЈА
- ПРИРОДНИ БОГАТСТВА ВО АЗИЈА

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

- НАСЕЛЕНИЕ ВО АЗИЈА
- НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО АЗИЈА
- НАУКА И КУЛТУРА ВО АЗИЈА
- РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АЗИЈА
- КИНА
- ИНДИЈА
- ЈАПОНИЈА
- ТУРКИЈА
- ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО АЗИЈА

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА АЗИЈА

32.

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Азија е дел од **најголемата копнена маса на Земјата** која се нарекува **Евроазија**. Иако природно е поврзана со Европа, поради историските, културните, политичките и стопанските одлики се издвојува како посебен континент. Претставува компактна копнена маса која, со исклучок на некои острови, **се простира на северната хемисфера**. Се протега на околу 8 600 km во правец исток – запад, од Мала Азија до утоката на реката Амур, а во правец север – југ се протега на околу 8 400 km од 'ртот Челјускин до 'ртот Пијаи на Малајскиот Полуостров.

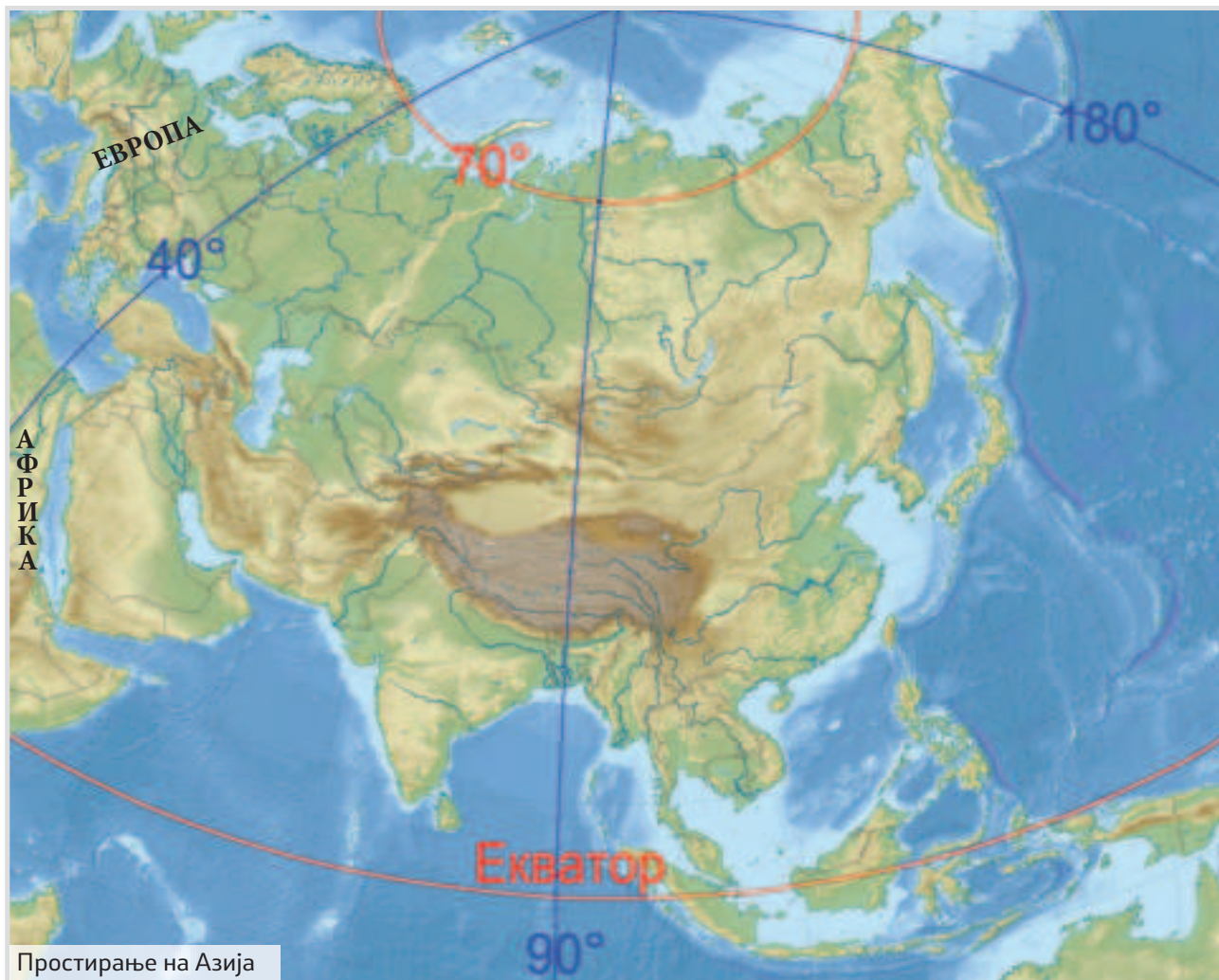
ГРАНИЦИ

Границата со Европа е по линијата: **планина Урал – река Урал – Касписко Езеро – долина Манич – Црно Море – Босфор – Мраморно**

РАЗГОВОР

- Кој е најголемиот континент во светот?
- Кој е најблизок континент до Европа и Африка?
- Како се нарекуваат трите континенти заедно?

Море – Дарданели – Егејско Море, вклучувајќи го и Кипар. Од Африка ја одвојуваат Суецкиот Канал, Црвеното Море и протокот Баб ел Мандеб. Заокружена е со: Индискиот Океан од југ, Тихиот Океан од исток и Северниот Леден Океан од север. Во нив се наоѓаат повеќе крајбрежни мориња. Азија има голем број острови околу континентот и оние коишто се протегаат во Индонезија до Тиморското Море и Молуките Острови.

Азија, Европа и Африка се споени континенти во кои егзистирале разни цивилизации и култури. Познати се под заедничкото име **Стар Свет**. Границите меѓу нив се така поставени бидејќи се јавуваат **предни појаси меѓу земјиштето, климата, растителниот и животинскиот свет и населението**. Како посебни се издвојуваат **Вратата на народите** (просторот меѓу планината Урал и Каспиското Езеро) меѓу Азија и Европа и **Синајскиот Полуостров** меѓу Азија и Африка.

Од Северна Америка ја дели **Беринговиот Проток** со широчина од 85 km, кој поради арктичката клима не е многу корисен за комуникација меѓу двата континента. Преку островите во Индонезија, Азија се приближува до Австралија.

Ваквата географска положба на Азија, со непосреден излез на три океани и посредната комуникација преку Црвеното Море, Суецкиот Канал и Средоземното Море со Атлантскиот Океан, овозможува **добра географска положба на континентот**. Меѓутоа, заради природни препреки, културни и историски причини, Азија има извршено поголемо влијание во Европа, додека другите континенти имаат влијание во некои нејзини периферни делови. Во поново време Азија врши влијание врз Австралија преку населување.

ГОЛЕМИНА

Во своите граници Азија зафаќа површина од околу 44 милиони km² (44 587 555 km²) и е најголемиот континент на Земјата.

ПРАШАЊА

- Колкава површина зафаќа Азија?
- Опиши ја границата на азијскиот континент.
- Каде се спојуваат Африка, Азија и Европа?
- Како се нарекуваат заедно трите континенти?
- На кое место се приближуваат Азија и Северна Америка?
- Како Азија комуницира со Атлантскиот Океан?
- Со кои територии се приближува кон Австралија?

Беринговиот Проток

Суецкиот Канал

ЗАДАЧА

- Добро разгледај ја картата на Азија и забележи на која хемисфера се простира Азија, кои се нејзините најистурени копнени делови и со кои океани и мориња е заобиколена!

РАЗГОВОР

Пространата територија и излезот на Азија на Индискиот, Тихиот, Северниот **Леден** Океан и Средоземното Море се причини за **долгата брегова линија**. Бреговата разгранетост на Азија ја формираат повеќе поголеми **полуострови, острови, мориња, заливи и протоци**.

ПОЛУОСТРОВИ

Азија се одликува со поголем број полуострови. Во Северна Азија најголеми се полуострови **Јамал, Гиданскиот Полуостров, полуостровот Тајмир и Чукотскиот Полуостров**. Во Источна Азија се издвојуваат полуостровот **Камчатка** и **Корејскиот Полуостров**. Во Јужна Азија се издвојуваат **Индокинескиот со Малајскиот Полуостров и Индискиот Полуостров**. Во Југозападна Азија се издвојуваат **Арабскиот Полуостров** и полуостровот **Мала Азија**.

ОСТРОВИ

Во морињата околу континентот Азија се наоѓаат голем број острови. Поголеми острови и островски групи во морињата на Северниот Леден Океан се островите **Северна Земја, Новосибирските Острови** и **островот Врангел**. Во морињата на Тихиот Океан се наоѓаат **Курилските Острови, островот Сахалин, Јапонските Острови, островот Тајван, Хајнан, Филипинските Острови (Лузон, Минданао и други)** и островите на **Индонезија (Нова Гвинеја), Калимантан (Борнео), Суматра, Сулавеси, Јава, Тимор** и многу други. Во Јужна Азија најголем е островот **Шри Ланка (Џејлон)**.

- Што значи голема брегова разгранетост?
- Со кои океани и мориња се граничи Азија?
- На кој континент се наоѓа државата Кина?
- Што е Азија?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

- Името Азија најверојатно потекнува од академскиот збор асу што значи „исток“ или „изгрејсонце“, спротивно на *ereb* (запад), од каде можеби потекнува и името Европа. Тоа значи дека во однос на цивилизациите во источниот дел на Средоземното Море, Азија се нарекувале териториите на исток, а Европа териториите на Запад.

Азија – групи острови

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Суецкиот Канал е вештачки воден пат кој ги поврзува Средоземното Море и Црвеното Море. Овозможува директна поморска врска меѓу Европа и Азија. Се наоѓа во Египет. Долг е 193 km, широк над 200 m и длабок 24 m. Изграден е од **Фердинанд де Лесепс**, со поддршка од Египет и Франција. Отворен е во 1869 г. Низ него се реализира околу 12 % од светската трговија.

ПРАШАЊА

- Зошто Азија има долга брегова линија?
- Наброј некои од полуостровските и од островските територии на Азија!
- На карта најди ги рабните мориња и заливи што се наоѓаат на јужната страна на Азија!
- На карта најди ги морињата и заливите што се наоѓаат на источната страна на азискиот континент!
- Кои се најкарактеристични поморски протоци и премини?
- Послужи се со карта на Азија. Кои од океаните и морињата се непогодни за пловидба?

МОРИЊА И ЗАЛИВИ

Покрај долгата брегова линија на Азија се наоѓаат повеќе мориња и заливи.

Во Северниот Леден Океан се наоѓаат: **Карското Море** со **Бајдарачкиот** и **Омскиот Залив**; **Лаптевското Море** со **Хатачки** и **Јански Залив**; **Источносибирското Море** и **Чукотското Море**.

Во источните делови на Азија се наоѓаат; **Беринговото Море** со **Анадирскиот Залив**; **Охотското Море** со **Пенжински** и **Шелиховов Залив**; **Јапонското Море**; **Жолтото Море** со заливот **Бо Хај**; и **Источнокинеското Море**. Меѓу островите на Индонезија и Филипини се наоѓаат: **Јужнокинеско Море** со **Тонкинскиот** и **Сијамскиот Залив**; **Андаманско Море**; **Јаванско Море**; **Сулуско Море**; **Сулавеско Море**; **Молучко Море**; **Бандско Море**; **Флореско Море**; **Тиморско Море** и **Арафурското Море**.

Во Јужна Азија во Индискиот Океан се наоѓаат големиот **Бенгалски Залив** и **Арабиското Море** со **Оманскиот**, **Персискиот Залив** и **Аденскиот Залив**.

Во Југозападна Азија се наоѓаат **Црвено Море**, **Левантско Море**, **Егејско Море** и **Црно Море**.

ПРОТОЦИ

Меѓу морињата околу Азија се наоѓаат голем број морски протоци и премини важни за одвивање на водниот сообраќај. Поважни поморски премини се: **Беринговиот Проток** меѓу Беринговото и Чукотското Море; **Татарскиот Премин** меѓу Јапонското и Охотското Море; **Корејскиот Премин** меѓу Жолтото и Јапонското Море; **Тајванскиот Проток** меѓу Јужнокинеското и Источнокинеското Море; **Сундскиот Проток** меѓу Индискиот Океан и Јаванското Море; **Малајскиот Проток** меѓу Андаманското и Јаванското Море; **Ормушки Проток** меѓу Оманскиот и Персискиот Залив; **Протокот Баб ел Мандеб** меѓу Аденскиот Залив и Црвеното Море; **Суецкиот Канал** меѓу Црвеното и Средоземното Море; **Дарданели** меѓу Егејското и Мраморното Море и **Босфор** меѓу Мраморното и Црното Море.

Големата брегова разгранетост на Азија, со исклучок на Северниот Леден Океан, овозможува целогодишна **пловидба** по сите мориња и океани. Ова особено доаѓа до израз и во функција на густо населените приморски простори во Источна, во Југоисточна во Јужна и во Југозападна Азија.

ЗАДАЧА

- Набљудувај ја картата на Азија и објасни кои територии придонесуваат за мошне големата брегова разгранетост на азискиот континент!

РЕЛЈЕФНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

34.

РАЗГОВОР

Азија е континент со **најразлични релјефни целини**, исполнет со голем број **низини, планини и висорамнини и пустини**.

НИЗИНИ

Низините зафаќаат една четвртина од територијата на Азија. Најпознати низини во Азија се **Западно-сибирската и Туранската Низина** кон границата со Европа, **Месопотамиската Низина** во Југозападна Азија, **Гангшко-бенгалската Низина** по долините на реките Инд, Ганг, Брамипутра и Меконг во Јужна Азија, **Источно-кинеската Низина** во Источна Азија и други помали низини. Низините се отвори преку кои се навлегува во внатрешноста на мошне непристапните планински системи во Азија.

ПЛАНИНИ

Планинскиот релјеф во Азија е застапен на три четвртини од територијата. Планинскиот систем започнува од Егејското Море на запад, односно од Мала Азија и се протега до Тихиот Океан на исток. Го сочинуваат непрекинати планински масиви, како што се: **Кавказ** меѓу Црното Море и Каспиското Езеро; **Елбурс** и **Иранските Планини** во Иран; **Хиндукуш** во Авганистан; **Памир** во Таџикистан и Киргистан; **Каракорум** во Пакистан, Индија и Кина; **Хималаи** во правец на југоисток со врвот Чомолунгма (Монт Еверест 8 848 m) меѓу Кина, Индија, Непал и Бутан; **Тјен Шан** во правец на северисток во Кина; **Алтај** во Казахстан, Русија, Монголија и Кина. Кон север се протегаат **Јаблановските, Становојските, Верхојанските, Черските, Колимските Планини** и други масиви. Како посебни се издвојуваат планините **Асир и Хеџас** во југозападните делови на Саудиска Арабија, планинските масиви во источните делови на Азија, како што се **Корејските Планини, Голем Хинган** и планините на островските територии.

Планините во Азија се одликуваат со **големи** височини со повеќе врвови од над 8 000 m.

ВИСОРАМНИНИ

На пространото азиско копно, меѓу планинските масиви се простираат огромни територии под **висорамнини**. Најпознати се: **Средносибирската Висорамнина** во Русија; **Тибет** во Кина; висорамнината

- Кои се највисоките планини на Земјата и каде се наоѓаат?

ПОИМИ

- **ВИСОРАМНИНА** или **ПЛАТО** е пространа територија со брановиден релјеф на поголема надморска височина,
- **ДЕПРЕСИЈА** – е езеро (или територија) каде што нивото е под нивото на светското море. Пример: Каспиското Езеро.
- **МЛАДИ ВЕНЕЧНИ ПЛАНИНИ** се нарекуваат планински системи кои според настанокот, датираат од помладите геолошки периоди како, на пример, мезозоик или кенозоик.
- **НИЗИНА** е пространа зарамнета територија на Земјата (обично на помала надморска височина најчесто 0 – 200 m)
- **ПУСТИНА** е простор на Земјата со многу мали количини врнежи (под 200 mm годишно) и со многу сиромашен растителен свет. Во пустините врнежи може да нема и по неколку години.
- **СТАРИ ГРАМАДНИ ПЛАНИНИ** – планински масиви чиј настанок датира од постарите геолошки периоди како, на пример, од палеозоик.

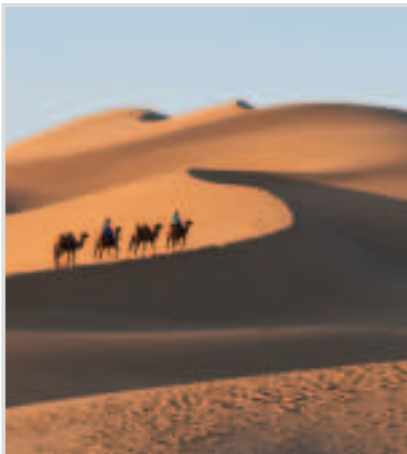
Пустина

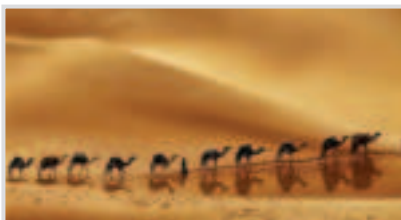
Карта на највисокиот врв во светот

Чомолунгма (Монт Еверест)

Пустината Гоби

Караван со камили во пустината Руб ел Хали

ПРАШАЊА

- Какви релјефни целини постојат во Азија?
- Наброј ги најпознатите низини во Азија!
- Наброј ги големите планински масиви во Азија!
- Кој е највисокиот врв во светот и каде се наоѓа?
- Наброј ги поголемите висорамнини во Азија!
- Кои пустини се наоѓаат во Азија?
- Што се наоѓа на големите височини и каков тип релјеф е присутен таму?
- Што е тоа Огнен појас?
- Како се дели Азија според природните целини?

Планинскиот систем Хималаи

Декан во Индија; **Иранската Висорамнина** во Иран; **Анадолија** во Турција и други.

ПУСТИНИ

Посебна карактеристика на релјефот во Азија е тоа што големи територии се под **пустини** со типичен еолски релјеф. Такви се пустините: **Голем Нефуд** и **Руб ел Хали** на Арабскиот Полуостров; **Големата Солена Пустина** во Иран; пустината **Тар** во Индија; пустините **Мујункум** во Казахстан, **Каракум** во Туркменистан, **Кизилкум** во Узбекистан; пустината **Такла Макан** во Западна Кина и пустината **Гоби** во северните делови на Кина и Монголија.

Големите надморски височини на планинските системи во Азија, се причина за голема застапеност на глацијација на планините. **Огромни територии се наоѓаат под снег и мраз.** Речиси од сите планини, но особено од Хималаите се спуштаат многубројни **гледери** од кои се напојуваат голем број реки на азискиот континент.

Азија е континентот покрај кој се простира т.н. **Огнен појас**, кој се одликува со **многу вулкани и земјотреси**, така што е присутен и забележлив вулкански релјеф.

РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АЗИЈА

Врз основа на вака поставениот релјеф, во Азија се издвојуваат следниве **природни целини**: **Северна Азија** – се одликува со големи низински територии северно од планините Памир, Алтај и реката Амур; **Источна Азија** – ги опфаќа источните делови на Кина, Кореја и Јапонија; **Јужна (или монсунска) Азија** – се простира јужно од линијата Хиндукуш – Хималаи и ги опфаќа териториите од Пакистан до Индонезија и Филипини; **Југозападна Азија** – од Авганистан до Синајскиот Полуостров; и **Централна Азија** – ги опфаќа областите на највисоките планини и пустини.

ЗАДАЧА

- На карта на Азија трпеливо идентификувај ги низинските регии, планинските масиви, висорамнините, пустинските територии и островите.

КЛИМА И КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

КЛИМАТСКИ ФАКТОРИ

Климата во Азија е разновидна, бидејќи континентот го опфаќаат сите топлински појаси на Земјата. Покрај тоа врз климата влијаат и следните фактори:

Протегањето на територијата, која се протега од тропските до поларните предели.

Протегањето на планините, кои во Азија се во правец запад – исток и југозапад – североисток.

Големите надморски височини, бидејќи во Азија се наоѓаат највисоките и најраспространетите планински масиви.

Океаните и морињата, влијаат така што Азија од север е под влијание на Северниот Леден Океан, од исток Тихиот Океан и од југ Индискиот Океан.

Правците на движење на морските струи, кои на југ и исток од континентот се одликуваат како топли морски струи (Монсунски струи во Индискиот Океан и Куро шио во Тихиот Океан), а на север како ладни морски струи (Оја шио во Тихиот Океан), така што овозможуваат потопла или поладна клима.

Големината на територијата, односно оддалеченоста од океаните и морињата, влијае преку големите растојанија и во напореднички и во меридијански правец.

Протегањето на планините, кои влијаат како препреки и пренасочување на воздушните маси.

Правците на дување на ветровите, влијаат така што вршат насочување на воздушните маси и носат топли или ладни климатски услови. За Азија типични се **монсонските ветрови** (кои во лето дуваат од Индискиот Океан кон копното и носат обилни врнежи, а во зима

35. РАЗГОВОР

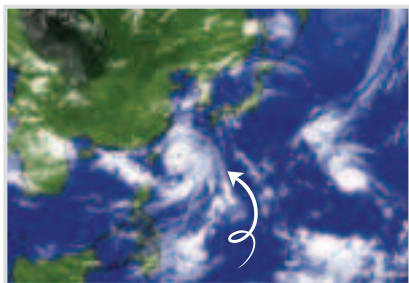

- Според големината и релјефот на Азија, какви климатски услови може да постојат?
- Врз што влијае климата?
- Какви климатски типови постојат?

ПОИМИ

- **МОНСУНИ** се периодични ветрови кои половина од годината дуваат од морето кон копното (летни монсуни), а другата половина од годината дуваат од копното кон морето (зимски монсуни). Најкарактеристични се за Јужна и монсунска Азија.
- **МОНСУНСКА КЛИМА** е со еден сушен и еден влажен период во годината и карактеристични ветрови – монсуни. Монсунска клима владее во Јужна и Југоисточна Азија. Се одликува со многу топли и врнежливи лета и суви и топли зими. Врнежите во лето вообичаено се над 2 000 и 3 000 mm, а во зимскиот период нема врнежи.
- **ТАЈФУНИ** се силни тропски циклонски ветрови кои се појавуваат во северозападните делови на Тихиот Океан и најмногу се манифестираат на бреговите на Филипини, Јапонија и Кина. Главно дуваат спрема запад.
- **ЦУНАМИ** е јапонско име за морски бранови кои настануваат под дејство на земјотреси и подморски вулкански ерупции. Најчести се на бреговите на Тихиот Океан. Цунамите се големи бранови (достигнуваат и 20 – 30 m височина) со огромна разурнувачка моќ кои, удирајќи на бреговите на копното, предизвикуваат бројни човечки жртви и големи материјални штети.

Сателитска снимка на тајфун

Цунами

ЗАДАЧА

- Истражувај како се движат морските струи покрај Азија и како влијаат врз климата!

ПРАШАЊА

- Наброј ги и објасни ги климатските фактори од кои зависи климата во Азија!
- Зошто во Азија има разновидна клима?
- Што предизвикуваат промените во воздушниот притисок?
- Во кој правец дуваат летните, а во кој зимските монсуни?
- Што претстаува тајфунот и опиши како се манифестира?
- Што се цунами и како настануваат?
- Каде во Азија е најизразена планинската клима?
- Каде се простираат пустинските територии во Азија?

дуваат од копното кон Индискиот Океан и предизвикуваат суши во Индија и Југоисточна Азија) и **тајфуните** (кои во лето дуваат од Тихиот Океан кон копното, носат врнежи и предизвикуваат **цунами**, а во зима дуваат од копното кон Тихиот Океан и носат суво и ладно време во источна Кина, Кореја и Јапонија).

КЛИМАТСКИ ТИПОВИ

Според географската положба, во Азија се среќаваат сите топлински појаси. Но, поради влијанието на различните климатски фактори, застапени се следните климатски типови: **арктичка и субарктичка клима, умерено-континентална клима, планинска клима, пустинска и полупустинска клима, средоземна клима, суптропска монсунска клима, тропска монсунска клима и екваторијална клима.**

Арктичка и субарктичка клима е карактеристична за Северен Сибир и рускиот Арктички Регион. Се одликува со долги, екстремно студени зими (температури под -40°C), кратки и свежи лета и сосема малку врнежи, главно од снег.

Умерено-континентална клима е карактеристична за Јужен Сибир, Монголија, северна Кина, Казахстан, Монголија. Се одликува со големи температурни разлики меѓу лето и зима, така што летата се топли, а зимите се многу студени.

Планинска клима е карактеристична за планинските територии, како, на пример, Хималаите, Тибет, Памир, Алтај, Кавказ и други, бидејќи температурата со надморската височина опаѓа. Врнежите зависат од изложеноста на влажни воздушни маси, а во највисоките делови на планините има вечен снег и ледници.

Пустинска и полупустинска клима, преовладува во Средна Азија (Казахстан, Узбекистан, Туркменистан), и Југозападна Азија на Арабскиот Полуостров и Иран, во Монголија (пустината Гоби) и во западна Кина. Се одликува со многу високи температури преку ден, студени ноќи, исклучително малку врнежи и суво и песочно или каменесто земјиште.

Средоземна клима, е карактеристична за Турција, Израел, Либан, делови од Иран и западниот брег на Сирија. Се одликува со топли и суви лета и благи и влажни зими.

Суптропска монсунска клима преовладува во Источна Кина, Јапонија, Кореја, северна Индија. Се одликува со влажни лета со многу врнежи, благи зими и чести појави на ветровите тајфуни.

Тропска монсунска клима е карактеристична за Индија, Бангладеш, Југоисточна Азија Тајланд, Виетнам, Филипини. Има сезонски монсуни со голема количина на врнежи и температури над 25°C .

Екваторијална клима, е карактеристична за териториите на Индонезија, Малезија, Јужните Филипини и делови од Јужна Индија. Има високи температури $25 - 30^{\circ}\text{C}$, многу врнежи над 2 000 mm и густе тропски шуми.

Хидрографијата на Азија ја формираат Северниот Леден Океан, Тихиот Океан, Индискиот Океан и Средоземното Море, со поголем број мориња, реки и езера.

ОКЕАНИ И МОРИЊА

Азија на север излегува на Северниот Леден Океан, на исток на Тихиот Океан, на југ на Индискиот Океан и на југозапад на Средоземното Море. Покрај бреговите на овие океани се наоѓаат повеќе мориња.

Во Северниот Леден Океан се наоѓаат: **Карското Море, Лаптевското Море, Источносибирското Море и Чукотското Море.**

Во источните делови на Азија спрема Тихиот Океан се наоѓаат: **Беринговото Море, Охотското Море, Јапонското Море, Жолтото Море и Источнокинеското Море.** Меѓу островите на Индонезија и Филипини се наоѓаат: **Јужнокинеско Море, Андаманско Море, Јаванско Море, Сулуско Море, Сулавеско Море, Молучко Море, Бандско Море, Флореско Море, Тиморско Море и Арафурското Море.**

Во Јужна Азија во Индискиот Океан се наоѓа **Арабиското Море.**

Во Југозападна Азија се наоѓаат **Црвено Море, Левантско Море, Егејско Море и Црно Море.**

Покрај бреговите на наведените мориња се наоѓаат голем број градови – пристаништа за поморски сообраќај и туристички места.

СЛИВНИ ПОДРАЧЈА И РЕКИ

Главните сливни подрачја во кои се влеваат поголемите реки од азиското копно се: **Северниот Леден Океан, Тихиот Океан, Индискиот Океан и Средоземното Море, Каспиското Езеро** и други неистечни подрачја.

Сливно подрачје на Северниот Леден Океан

Во сливното подрачје на Северниот Леден Океан од Азија припаѓаат реките: **Об** со притока Иртиш, **Енисеј** со притока **Долна Тунгуска, Лена, Индигирка и Колима.** Се одликуваат со големи сливни територии. Ова сливно подрачје просторно е најголемо во Азија. Реките течат низ пространи низини, бавни се и полноводни. Во летниот период се пловни, а преку зимата замрзнуваат во посеверните области.

Сливно подрачје на Тихиот Океан

Во сливното подрачје на Тихиот Океан, исто така, се влеваат реките **Амур, Хуанг Хе, Чанг Џијанг/Јангце Кјанг, Синкјанг** и други. Се одликуваат со голема должина, голема сливна површина и се многу полноводни. Пловни се на големи спротиводни растојанија, не замрзнуваат, но доаѓајќи од поизразити планински подрачја и поради монсонските дождови во долните текови, често се излеваат и го поплавуваат земјиштето.

- Знаеш ли некоја река во Азија?
- За што се користат реките?
- Дали си слушал/а за Каспиското Езеро? Што е тоа – море или езеро?

ПОИМИ

- **ЕЗЕРО** е вдлабнатина на копното која е исполнета со вода и не е во непосредна врска со морето.
- **РЕКА** е маса на вода која од изворот кон утоката во море, езеро или друга поголема река се движи низ речно корито преку Земјината површина.
- **РЕЧЕН СЛИВ** се нарекува површината од која една река преку своите притоки ја собира водата. Речните сливови меѓу себе се одвоени со вододелници.
- **СЛИВ** се нарекува територијата од која водата тече кон некоја река, езеро или море. Постојат речен слив, слив на езеро и морски (океански) слив.

Хуанг Хе (Жолта Река)

Сливно подрачје на Индискиот Океан

Во сливното подрачје на Индискиот Океан, главно, се влеваат реките од Јужна Азија. Познати се реките: **Меконг, Салвин, Иравади, Брамапутра, Ганг, Инд** и други. Спуштајќи се од заглечерените Хималаи и поради големите монсунски дождови се многу полноводни, особено во летниот период од годината. Спротивно на нив, реките во **Југозападна Азија** се мали и со незначителни количества вода. Најважни се **Тигар** и **Еуфрат** кои пред утоката во Персискиот Залив ја формираат реката **Шат ел Араб**. Тие течат низ Месопотамската Низина и се најпристапни долини во средишните делови на Југозападна Азија.

Сливно подрачје на Средоземното Море

Помал дел од речниот систем на Азија се влева во Средоземното Море. Главно станува збор за реките на полуостровот Мала Азија. Такви се **Кизилрмек (Црвена Река), Сакарија, Јешилрмек (Зелена Река)** кои се влеваат во Црно Море и **Џејхан** и **Сејхан**, кои се влеваат директно во Средоземното Море.

Река	Должина (km)
Чанг Цијанг (Јангцекјанг)	6 300
Енисеј	5 539
Хуанг Хе (Жолта Река)	5 464
Об-Иртиш	5 410
Меконг	4 909
Амур	4 444
Лена	4 400
Брамапутра	3 848
Инд	3 180
Ганг	2 525

Сливно подрачје на Каспиското Езеро

За Азија е карактеристично тоа што речиси една третина од територијата на континентот (од Каспиското Езеро до Централна Кина) е **затворено, неистечно подрачје**, каде што водата се влева во езера или се губи низ пустинските области. Овој внатрешен слив, иако голем по површина, има само неколку поважни реки, како што се **Аму Дарја, Сир-Дарја** и **Чу**, кои се влеваат во Аралското Езеро и реката **Тарим**, која се губи во пустината Такла Макан.

Поголем дел од подрачјето (со исклучок на сливот на реката Волга во европскиот дел која се влева во Каспиското Езеро) е сиромашно со вода, со мали количества врнежи, поради што се присутни повеќе пустини.

Реките во Азија се мошне значајни како **основни извори на вода за опстанок во пустинските и во полупустинските области, за пловидба** во земјите со сè уште недоволно развиен сообраќај, за наводнување на земјоделските површини од кои треба да се прехранат многубројното население во Источна и во Јужна Азија, како и за производство на електрична енергија.

Пространите сливни територии со кои располагаат одделни реки, овозможуваат голема полноводност со чести високи водостои, така што во нивните долни текови тие често се излеваат.

КАНАЛИ

Во Азија се изградени и повеќе вештачки канали, меѓу кои најголеми се: Великиот Канал во Кина, каналот Каракум во Туркменистан, Бангкок канали во Тајланд и други.

ЕЗЕРА

Природни езера

Во Азија се наоѓаат голем број езера. Најзастапени се во централните делови на Азија и се главни басени што **ги собираат водите од внатрешниот (неистечен) слив во Азија**. Голем дел од езерата се **солени**, затоа некои од нив поради големината и солената вода се поистоветуваат со мориња. Такви се, на пример, **Каспиското Езеро** (кое поради големината често се нарекува море) и **Мртвото Море**.

Најпознати езера во Азија се: **Каспиското Езеро, Аралското Езеро, Бајкалското Езеро, Балхашкото Езеро**, езерата **Туз, Ван, Урмија**,

ПРАШАЊА

- Кои реки се најпознати од сливот на затвореното подрачје во Азија?
- Кои реки се влеваат во Арктичкиот Океан?
- Кои реки се влеваат во Тихиот Океан?
- Кои реки се влеваат во Индискиот Океан?
- Наброј ги другите намени на реките во Азија!
- Кои се најголеми езера во Азија?
- Според вкусот, каква е водата во Каспиското Езеро и во Мртвото Море?
- Кои реки се влеваат во Каспиското Езеро?
- Опиши го Бајкалското Езеро!
- Што е карактеристично за Аралското Езеро?
- Што е Мртвото Море – езеро или море? Раскажи нешто за Мртвото Море!

Дерјач, Немек и голем број глацијални езера на Хималаите и на висорамнината Тибет.

Каспиското Езеро е најголемото езеро во светот. Лежи на 28 m под морското ниво и претставува депресија. Се наоѓа на границата меѓу Азија и Европа. Ги допира териториите на: Русија, Казахстан, Туркменистан, Иран и Азербејџан. Спаѓа во групата тектонски езера. Се протега во правец север – југ, во должина од околу 1 200 km, со ширина од 300 km и има длабочина од 995 m. Зафаќа површина од околу 370 000 km². Во него се влеваат реките **Волга, Урал, Кума, Терек** и други. Има големо стопанско и сообраќајно значење. По него се спроведува транспорт на нафта, на дрво, на памук и друго. Главни пристаништа се Баку, Астрахан, Ензели, Рашт и други. Преку Астрахан и Волга со каналите пловно се поврзува со Средоземното и со Балтичкото Море.

Бајкалското Езеро е најдлабокото езеро во светот (1 620 m) и претставува криптодепресија. Се наоѓа во Русија, во јужните делови на Сибир. Има издолжена форма со 626 km должина и 79 km најголема ширина. Има површина од околу 31 500 km². Лежи во тектонски ров. Заобиколено е со планини високи до 2 000 m. Има повеќе од 300 притоки, а од него истекува само реката Ангара. Претставува голем резервоар на чиста, слатка вода. Поседува специфичен жив свет со околу 1 800 растителни и животински видови, од кои три четвртини се ендемични.

Аралското Езеро се наоѓа во Казахстан и Узбекистан, во Туранската Низина. Лежи на 53 m надморска височина. Има површина од 66 500 km², а длабочина од 68 m. Во него се влеваат реките **Аму Дарја и Сир Дарја**. Спаѓа во тектонски езера. Во лето температурите на водата достигнуваат до 30 °C, а во зима се јавуваат санти мраз. Аралското Езеро се користи за пловидба и за риболов; главни пристаништа се Мунјак и Аралск. Неговата површина постојано се намалува поради недоволен прилив на вода, поради испарување и користење за наводнување.

Мртвото Море е реликтно езеро, а се наоѓа на границата меѓу Израел и Јордан. Вода добива од реката **Јордан**, а ја губи со испарување. Нивото му е 392 m под нивото на Средоземното Море и претставува депресија. Соленоста му е 260 промили и поради тоа во него не постои жив свет. Долго е 76 km, а широко 15 km. Има површина од 984 km². Поседува важни сировини за хемиската индустрија.

Вештачки езера

Во Азија покрај природни има и голем број вештачки езера кои се користат за наводнување и производство на електрична енергија.

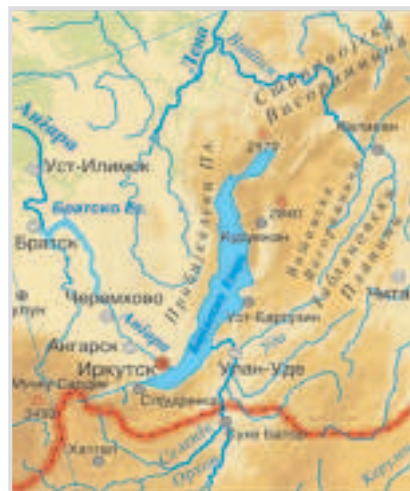

ЗАДАЧА

- Според сликовите, на карта на Азија идентификувај ги реките за да видиш од каде извираат, како течат и каде се влеваат.
- На карта на Азија обиди се да ги пронајдеш поважните езера и да идентификуваш кои реки се влеваат или истекуваат од нив.

Каспиското Езеро

Бајкалското Езеро

Аралското Езеро
– промени на нивото на езерото

Мртвото Море

РАЗГОВОР

- Што се тоа природни богатства?
- Зошто се важни природните богатства?

ЗАДАЧА

- Според текстот од учебникот, обиди се да ги пронајдеш локациите на разместеност на природните богатства во Азија за да создадеш своја слика за нив.

37.

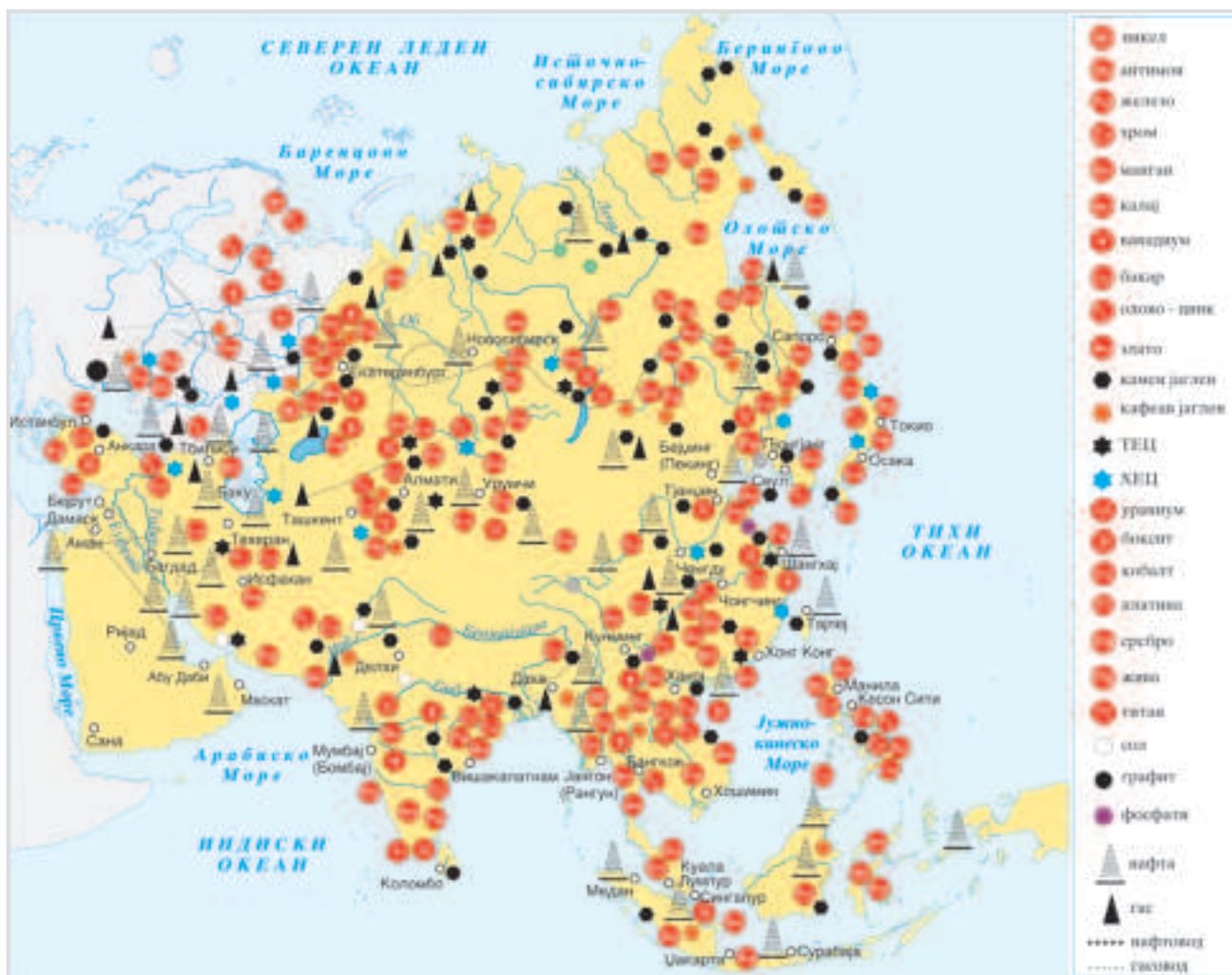
ПРИРОДНИ БОГАТСТВА ВО АЗИЈА

Природните богатства на територијата на Азија се големи и разновидни. Меѓутоа, поради големите просторни разлики и услови (непристапни планински територии, пространи пустини, ладни климатски услови) сè уште се недоволно испитани.

Најважни се **наоѓалиштата на нафта, јаглен, земјен гас и железна руда**; има големи површини под шуми, хидроенергетски потенцијал, земјоделски површини итн.

Нафтата, како течно гориво е меѓу најважните природни богатства во Азија. Најголемите нафтени полиња се наоѓаат во Југозападна Азија, поточно во **Саудиска Арабија, Месопотамската Низина, околу Кавказ, Каспиското Езеро, Туранската Низина** и огромната **Западносибирска Низина, Мјанмар и Индонезија**.

Земјениот гас како важно природно богатство, најмногу е застапен во северните делови на Сибир и Западносибирската Низина.

Природни богатства на Азија

Јагленот како цврсто минерално гориво најмногу е застапен во централните делови на Сибир, во источните делови на **Кина** и во **Индија**.

Од металните сировини се застапени: **железо** во Русија и во Кина, **калај** во Малезија и во Индонезија, **волфрам** во Кина и во Мјанмар итн.

Шумите во Азија покриваат околу 30 % од територијата и претставуваат големо природно богатство, но се тешко пристапни за експлоатација. *Дали некој знае да објасни зошто?*

Посебно природно богатство се **обработливите земјоделски површини** кои зафаќаат околу 20 % од површината на континентот. Тие се основа на која се одгледуваат пченица, ориз, чај, каучук, зачини, коноп и други земјоделски култури. Азија е најголем производител на овие култури во светот.

Посебно природно богатство е и **хидроенергетскиот потенцијал** со кој располагаат речните текови кои се спуштаат зрачесто од високите планини. Тој е мошне значаен бидејќи станува збор за големи, долги полноводни реки на кои се изградени и се градат голем број хидроцентрали. На реките се **изградени поголем број вештачки акумулации** кои покрај за производство на електрична енергија, се користат и за наводнување на земјоделските површини. На тој начин се обезбедува храна за многубројното население на територијата на Јужна, на Југоисточна и на Источна Азија.

Природните богатства на Азија се надополнуваат со **искористувањето на морињата и на океаните** за обемен сообраќај и за транспорт на стоки и како богати риболовни подрачја.

Нафтно поле

Оризово поле, Тајланд

Ископ за јаглен

ЗАПОМНИ

- Азија е богата со разновидни природни богатства, како што се: нафта, земјен гас, јаглен, железо, калај, волфрам, шуми, обработливи површини, хидроенергетски потенцијал, големи риболовни подрачја.

ПОИМИ

- **ДИЈАМАНТИ** се минерали, скапоцени камења од чист кристален јаглерод. Во минимални количини може да содржат железо, манган или други елементи кои им даваат црвеникава, зеленикава, сина или жолта боја.
- **ЗЕМЈЕН ГАС** – гасовито гориво кое се наоѓа во внатрешноста на Земјата. Се користи како ефикасно гориво за разни потреби на човекот.
- **НАФТА** – течно минерално гориво. Се наоѓа во седиментни карпи. Големо значење има по пронаоѓањето на моторот со внатрешно согорување. Се користи за производство на бензин, газија, моторни масла, парфери и друго.

Риболовно подрачје

ПРАШАЊА

- Какви се природните богатства во Азија?
- Со кои природни богатства располага Азија?
- На кои територии во Азија е застапена нафтата?
- Каде има најголеми резерви на земјен гас?
- Каде го има јагленот?
- Каде се застапени железото, калајот и волфрамот?
- Зошто шумите се големо природно богатство?
- Зошто обработливите површини претставуваат природно богатство?

СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АЗИЈА

РАЗГОВОР

- Кои се најбројни народи во Источна Азија?
- Знаеш ли да читаш кинески?

38.

НАСЕЛЕНИЕ ВО АЗИЈА

БРОЈ НА НАСЕЛЕНИЕ

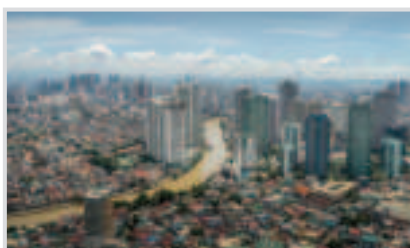
Азија е најнаселениот континент на Земјата. На него живее повеќе од половина од светското население, поточно околу 5 милијарди луѓе во 2025 г. Бројот на население во Азија од 1950 г. кога имало околу 1,4 милијарди, пораснал на околу 3,7 милијарди во 2000 г., а во 2025 г. до **4,8 милијарди**.

ГУСТИНА НА НАСЕЛЕНИЕ

Поради природните услови населението во Азија е **нерамномерно распоредено**. **Просечна густина на населеност е околу 150 ж/км².** Меѓутоа, огромни пространства на тундрите и тајгите на север, степите и пустините во Централна и во Југозападна Азија и високите планини и висорамнини се речиси ненаселени. Спротивно на тоа, **во низинските предели** и во поречните делови на Кина, Индија, Индокинескиот Полуостров и островите на Јапонија, Филипини и Индонезија живее **околу 90 % од населението на Азија**. На овие територии густината на населеност е над 300 ж/км². Најгусто населени се Источно-кинеската и Ганшко-бенгалската Низина во Индија. Во овие територии е присутна голема пренаселеност бидејќи густината на населеност достигнува и до 1000 ж/км². Најгусто

Бангкок, Тајланд

Манила, Филипини

Мумбаи, Индија

Шангај, Кина

Сеул, Јужна Кореја

ЗАДАЧА

- На карта на Азија со исцртани граници според податоците за густина на населеност направи групи од 0 – 20, 20 – 50, 50 – 100, 100 – 300 и над 300 ж/ km². И со различни бои обој ги државите кои се вбројуваат во конкретната група!

ПРАШАЊА

- Издвој ги најгусто и најретко населените области во Азија!
- Како е распоредено населението во Азија?
- Наброј некои од милионските градови во Азија!
- Во кои држави е најголем природниот прираст на населението во Азија?
- Кои држави во Азија имаат негативен природен прираст?
- Колкава е просечната густина на населеност во Азија?
- Во кои територии е концентрирано населението во Азија?
- Зошто голем дел од територијата на Азија е ретко или ненаселена територија?

населени држави се Бангладеш, Сингапур, Јужна Кореја, а најретко населени се Монголија, Казахстан, Туркменистан итн.

ПРИРОДЕН ПРИРАСТ

Териториите на Источно-кинеската Низина и Ганшко-бенгалската Низина се одликуваат со висок природен прираст на населението, кој сè уште е над 10 промили. Но, со највисок природен прираст се одликуваат државите Оман, Катар, Обединети Арапски Емирати, Ирак, Сирија, Авганистан, Јемен и други. Негативен пораст на населението се забележува во Јапонија, Кина, Тајван и други држави.

НАЈГОЛЕМИ ГРАДОВИ

Во овие региони се изградени **голем број милионски градови**. Најпознати се: **Пекинг, Шангај, Тјанџин, Вухан, Ченгду** и други во Кина; **Токио, Јокохама, Осака, Кобе** и други во Јапонија; **Сеул** во Јужна Кореја; **Бангкок** во Тајланд; **Џакарта** во Индонезија; **Манила** на Филипини; **Дака** во Бангладеш; **Њу Делхи, Мумбај, Колката** и други во Индија; **Карачи, Лахоре** и други во Пакистан итн.

Ранг Град	Население во градската зона во 000000	Население во пошироката урбана зона во 000000	Држава
Токио	~14	~37	Јапонија
Џакарта	~11	~34	Индонезија
Делхи	~18	~32	Индија
Шангај	~24	~29	Кина
Сеул	~9	~26	Ј Кореја
Мумбај	~13	~25	Индија
Манила	~14	~24	Филипини
Пекинг	~21	~23	Кина
Гуангџоу	~15	~22	Кина
Карачи	~16	~20	Пакистан

Токио, Јапонија

РАЗГОВОР

- Колку раси на население има на Земјата?
- Каде е распространета жолтата раса на население?
- Кои држави имаат најголем број население во светот?

39.

НАРОДИ И РЕЛИГИИ ВО АЗИЈА

ГРУПИ НАРОДИ ВО АЗИЈА

Азија се одликува со повеќе групи народи, како што се: **индо-европски, турско-алтајски, сино-тибетски, дравидски, аустроазиски, кавкаски, уралски и ескимско-алеутски народи.**

Индоевропската група народи е распространета во државите на Јужна и Северна Азија. Во неа спаѓаат Хиндуси, Пакистанци, Непалци, Бенгалци, Персијци, Курди, Паштуни, Таџици и Руси во Сибир.

Турско-алтајски народи се распространети во Централна и Југозападна Азија. Во оваа група се вбројуваат Турци, Азербeјџанци, Казаси, Узбеци, Киргизи, Туркмени, Татари, Јакути, потоа Монголци, Буријати, Калмици, Манџурци, Евенки и Нанајци.

Сино-тибетски народи се распространети во Источна Азија, главно во Кина. На оваа група припаѓаат Кинезите (Хан) кои претставуваат најбројната етничка група во светот, Тибетанци и Бурманци.

Дравидски народи, кои главно се среќаваат во Индија. Во нив спаѓаат Тамили, Телугу, Канади, Малајалци.

Аустроазиски народи се Кмери, Виетамци, Мунг и други помали групи.

Аустронезиски народи се Филипинци, Индонезијци и Малезијци. Распространети се во Филипини, Индонезија и Малезија.

Кавкаски народи се Грузијци, Ерменци, Чеченци, Дагестанци и други. Распространети се околу планината Кавказ.

Уралски народи се Угри, Ненци, Манси, Хантс. Главно ги има во Сибир.

Ескимско-алеутски народи се Чукчи, Ескимс, кои се среќаваат на далечниот исток на Русија.

Алтекоазијатската група народи ја чинат Корејци и Јапонци, кои припаѓаат на изолирани јазични семејства.

РЕЛИГИИ ВО АЗИЈА

Населението во Азија исповеда различни религии. Застапени се **ислам, хиндуизам, будизам, христијанство, конфучијанство и даоизам, шинтоизам, сикизам, јудаизам, зороастризам, традиционални анимизам и шаманизам.**

Исламската религија е застапена во Југозападна Азија, во државите од Централна Азија заедно со Авганистан и Пакистан и Југоисточна Азија вклучувајќи го населението во Бангладеш, во Индонезија и делумно во Малезија. Го исповедаат околу 1,2 милијарди жители. Исламската религија се одликува со верници **сунити и шиити**. Шиити главно се верниците во Иран, а во останатите држави во кои преовладува исламската религија, верниците се сунити.

Народи во Азија	Приближен број во милиони	Главни земји на живеење
Хан Кинези	~1,300	Кина, Тајван, Сингапур
Хиндустанци	~900	Индија, Пакистан, Непал
Арапи	~450	Саудиска Арабија, Ирак, Сирија и други
Бенгалци	~300	Бангладеш, Индија
Индонезијци	~270	Индонезија
Пакистанци	~240	Пакистан
Јапонци	~125	Јапонија
Филипинци	~110	Филипини
Персијци	~90	Иран
Турци	~85	Турција, Азербeјџан
Виетнамци	~85	Виетнам
Корејци	~80	Јужна Кореја, Северна Кореја
Тајци	~70	Тајланд
Бурманци	~55	Мјанмар
Узбеци	~35	Узбекистан
Казаси	~19	Казахстан

Аја Софија, Истанбул

Хиндуистичкиот храм
Ранганатасвами, јужна Индија

Хиндуизмот преовладува во Јужна Азија, поточно во Индија, Непал, Бутан и други. Го исповедаат околу 1,1 милијарди жители од околу 280 народи во Индија.

Будизмот е главна религија во повеќето земји од Југоисточна Азија, како што се: Тајланд, Кина, Јапонија, Јужна Кореја, Виетнам, Мјанмар, Камбоџа, Лаос, Шри Ланка и други.

Конфучионизмот и даоизмот се најзастапени во Кина, Јапонија, Јужна Кореја и Виетнам. Ова учење ги прати традициите на будизмот.

Христијанската религија е застапена во северните делови на Азија. Се исповеда православна вероисповед и ги опфаќа териториите на Русија, Грузија, Ерменија, Казахстан и католичка вероисповед во Филипини.

Шинтоизмот и будизмот со 70 % преовладуваат во Јапонија.

Останатите религии сикизам, јудаизам, смешани религии и традиционални анимизам и шаманизам и други се помалку застапени.

Со напредокот на науката и технологијата и општото ниво на културата кај луѓето, се предизвикува голем број од населението да се нерелигиозни, односно атеисти (луѓе кои не веруваат во религија).

Храмот на Конфуциј во Ќуфу,
Кина**ПРАШАЊА**

- Кои територии од Азија се населени со индоевропската група народи?
- Кои религии се застапени во Азија?
- Кои религии преовладуваат во Азија?
- Во кои држави и територии преовладува исламската религија?
- Во кои држави и територии преовладува христијанската религија?
- Во кои држави и територии преовладува хиндуизмот?
- Во кои држави и територии преовладува будизмот и конфучионизмот?

Религија	Приближен број во милиони	Главни земји на распространетост
Ислам	~1,100	Индонезија, Пакистан, Индија, Бангладеш, Иран, Турција, Саудиска Арабија
Хиндуизам	~1,030	Индија, Непал, Бангладеш
Будизам	~500	Кина, Јапонија, Тајланд, Виетнам, Мјанмар, Шри Ланка
Христијанство	~300	Филипини, Русија, Либан, Грузија, Ерменија, Казахстан
Конфучијанство, даоизам, шинтоизам	~250	Кина, Јапонија, Јужна Кореја, Виетнам

40. НАУКА И КУЛТУРА ВО АЗИЈА

Техниката на печатење со дрвени блокови

Компас од античко време

Реплика на сеизмограф од 132 година н.е.

Мавзолејот Таџ Махал во Индија

На територијата на Азија низ историјата се постигнати големи научни и културни достигнувања.

НАУКА

Азија има долго и богато научно и технолошко наследство, со голем број откритија и пронајдоци. Меѓу најголемите научни достигнувања и пронајдоци се:

Од Кина потекнува воведувањето на **писменоста и печатарската техника пред 3 000 години, создавањето и производството** на порцеланот (7 – 8 век п.н.е), пронаоѓањето на **компасот** – најважниот инструмент за ориентација и навигација при движењето (особено по море), **традиционалната кинеска медицина**, која вклучува акупунктура, билки и масажи, **создавањето експлозивни направи** (петарди), **традиционалната кинеска алхемија и развојот на хемијата**, првиот **сеизмограф** во 132 година од н.е., пронаоѓањето на свилата и друго.

Од Индија потекнува **воведувањето на нулата и декадниот систем на броеви, напредок во мерењето на времето, класификацијата на ѕвездите и должината на годината, традиционалната индиска медицина, развиени се теории за светлината и законитости на оптиката.**

Од Јапонија потекнува развојот на **вештачката интелигенција, роботиката и развојот на телевизијата, развојот на полупроводници и напредни материјали.**

УМЕТНОСТ

Азија е лулка на развојот на архитектурата, вајарството, ликовната и музичката уметност. Од Азија потекнуваат различни архитектонски зданија како што се: **Кинескиот сид** во Кина, мавзолејот **Таџ Махал** во Индија, хиндуистичкиот храм **Ангкор Ват** во Камбоџа и др., но и **современиот архитектонски градби** речиси во сите градови на Азија, особено во **Јапонија, Кина, Хонгконг, Сингапур, Малезија** итн.

Азија има многу значајни **уметници** кои дале голем придонес во светската уметност, било во традиционалните форми, било во современите изрази. Најпознати се **Хокусаи** од Јапонија во ликовната умет-

Хиндуистичкиот храм Ангкор Ват во Камбоџа

Кинескиот ѕид во Кина

ност, **Рабиндранат Тагоре** од Индија во поезијата и музиката, **Ај Веџеј** од Кина во сценариото и архитектурата и многу други.

КУЛТУРА

Историјата покажува дека културата во Азија ја формираат голем број писатели, музичари, драмски и филмски уметници.

Духовната култура во земјите од Азија се согледува во многубројните достигнувања **во науката, во културата и во обичаите**. Традиционалните облици на културно изразување се гледаат преку **верските обичаи**, особено церемониите во светите градови.

Народите на Азија се одликуваат со **карактеристични уметнички вредности**, како што се **танцувањето** (особено интересно во Тајланд), **музиката** и др.

Во Азија се одржуваат бројни фестивали со светско значење. Такви фестивали се: **Дијвал** во Индија, **Ченгду Панда** – фестивалот во Кина, **Сингапурскиот фестивал** во Сингапур, **Холи фестивалот** на боите во Индија, **Сеулскиот фестивал** на светлината во Јужна Кореја, **Тајпеј фестивалот** на цветови во Тајван и многу други.

Од филмските фестивали најпознати се: **меѓународените филмски фестивали во Токио, Бусај, Шангај, Хонгконг, Мумбај, Џајпур, Бангкок** и други.

Од Источна и од Југоисточна Азија потекнуваат карактеристичните **боречки карате спортови, самурајски обичаи, сумо-борби** итн. Шаховската игра е пронајдена во Индија.

Во централните делови на Азија, во степските предели е карактеристичен **номадскиот и полуномадски живот** на населението со традиционални обичаи.

ПРАШАЊА

- Кои цивилизациски откритија потекнуваат од Кина?
- Наброј некои светски културно-историски градби во Азија!
- Кои се и каде се наоѓаат светите места на исламската религија?
- Наброј некои боречки спортови кои потекнуваат од територијата на Азија!

Тајландски танц

Рабиндранат Тагоре

Самурај

Номадски живот

РАЗГОВОР

- Бидејќи Азија е голем континент, како може да се подели на региони и држави?
- Според страните на светот, како се издвојуваат регионите на континентите?

ЗАДАЧА

- Врз основа на табелите со држави во лекцијата, пресметај со колкава површина располага секоја регионална целина и колкав е бројот на население, а потоа вкупниот број на населението подели го со вкупната површина на регионот и според добиените густини на населеност утврди каква е разместеноста на населението. Податоци за Русија има во делот за Европа.

Хонгконг

41.

РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АЗИЈА

Големината на територијата, природно-географските просторни целини (низини, планини, сливни територии), социо-географските и економско-географските одлики се главни фактори за регионалната поделба на Азија. Според тоа, како посебни регионални целини се издвојуваат:

- Северна Азија,
- Источна Азија,
- Југоисточна Азија,
- Јужна Азија,
- Средна Азија,
- Југозападна Азија.

СЕВЕРНА АЗИЈА

Северна Азија главно ги опфаќа териториите во сливот на Арктичкиот Океан, од планината Урал до Тихиот Океан. Оваа територија во целост се наоѓа во Русија.

ИСТОЧНА АЗИЈА

Во Источна Азија, главно, се вбројуваат териториите што спаѓаат во сливот на Тихиот Океан, односно просторот ограничен со високите планини Хималаи, Памир, Алтај, Јаблановските Планини. Во Источна Азија се наоѓаат териториите на **Кина (Хонгконг, Макао), Монголија, Северна Кореја, Јужна Кореја, Јапонија и Тајван.**

Политичка карта на Источна Азија

ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА КМ ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН, 2025)
ЈАПонија	Токио	377 800	123 753 041
КИНА	Бејџинг (Пекинг)	9 806 400	1 419 321 278
МОНГОЛИЈА	Улан Батор	1 564 200	3 475 540
НДР КОРЕЈА	Пјонгјанг	122 760	26 498 823
Р КОРЕЈА	Сеул	99 270	51 717 590
ТАЈВАН	Тајпеј	35 870	23 213 962

Сингапур

ЈУГОИСТОЧНА АЗИЈА

Југоисточна Азија ја сочинуваат териториите на Индокинескиот Полуостров и голем број острови, од кои најголеми се: Калимантан/ Борнео, Јава, Суматра, Сулавеси, Минданао и други. Овде се наоѓаат државите: **Мјанмар, Тајланд, Лаос, Камбоџа, Виетнам, Малезија, Сингапур, Брунеј, Индонезија, Тимор и Филипини.**

ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА КМ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН, 2025)
БРУНЕЈ	Бандар Сери Бегаван	5 765	462 721
ВИЕТНАМ	Ханој	332 400	100 987 686
ИНДОНЕЗИЈА	Џакарта	1 904 500	283 487 931
ИСТОЧЕН ТИМОР	Дили	14 600	1 400 638
КАМБОЏА	Пном Пен	181 040	17 638 801
ЛАОС	Виентијан	236 800	7 769 819
МАЛЕЗИЈА	Куала Лумпур	329 760	17 638 801
МЈАНМАР	Јангон	676 600	54 500 091
СИНГАПУР	Сингапур	185	5,832 387
ТАЈЛАНД	Бангкок	513 100	71 668 011
ФИЛИПИНИ	Манила	300 400	115 843 670

Политичка карта на Јужна и дел од Југоисточна Азија

Традиционален хинду храм, Бали, Индонезија

Коломбо, Шри Ланка

Астана, Казахстан

ПРАШАЊА

- Кои се главните фактори за регионалната поделба на Азија?
 - На колку региони најчесто се дели Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Северна Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Источна Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Југоисточна Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Јужна Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Средна Азија?
 - Кои држави припаѓаат во Југозападна Азија?
 - На колку и кои региони најчесто се дели Азија?
 - Кој регион во Азија е најголем по површина, а кој има најмногу држави?
-
- Користете ја апликацијата www.purposegames.com за полесно да се научат државите по региони!

ЈУЖНА АЗИЈА

Јужна Азија ги опфаќа териториите на Индискиот Полуостров, кој на север е ограничен со планинскиот венец Хималаи, на запад со Авганистанските Планини, а на исток со планината Чин. Во Јужна Азија се наоѓаат државите **Индија, Пакистан, Непал, Бутан, Бангладеш, Шри Ланка и Малдиви.**

ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА КМ ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН, 2025)
БАНГЛАДЕШ	Дака	147 600	173 562 364
БУТАН	Тимфу	46 700	791 524
ИНДИЈА	Њу Делхи	3 287 600	1 450 935 791
МАЛДИВИ	Мале	298	527 799
НЕПАЛ	Катманду	147 200	29 651 054
ПАКИСТАН	Исламабад	796 100	251 269 164
ШРИ ЛАНКА	Коломбо	65 610	23 103 565

СРЕДНА АЗИЈА

Средна Азија, главно, се поистоветува со територијата на неистечното подрачје на Каспиското, на Аралското и на другите езера со пустинските територии и Тибетската Висорамнина. Меѓутоа, поради државните граници, во Средна Азија се вбројуваат државите: **Казахстан, Туркменистан, Узбекистан, Киргистан, Таџикистан и Авганистан.**

ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА КМ ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН, 2025)
АВГАНИСТАН	Кабул	662 200	42 647 492
КАЗАХСТАН	Астана	2 717 300	20 592 571
КИРГИСТАН	Бишкек	198 500	7 186 009
ТАЏИКИСТАН	Душанбе	143 100	10 590 927
ТУРКМЕНИСТАН	Ашгабат	488 100	7 494 498
УЗБЕКИСТАН	Ташкент	447 400	36 361 859

ЈУГОЗАПАДНА АЗИЈА

Југозападна Азија се нарекува територијата од Азија што излегува на Средоземното, на Црвеното и на Арабиското Море. На оваа територија се наоѓаат државите: **Туркија, Грузија, Ерменија, Азербејџан, Кипар, Либан, Сирија, Израел, Јордан, Ирак, Иран, Саудиска Арабија, Кувајт, Бахреин, Катар, Обединетите Арапски Емирати (ОАЕ), Оман и Јемен.**

ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА КМ ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН, 2025)
АЗЕРБЕЈЏАН	Баку	86 600	10 336 577
БАХРЕИН	Манама	7 109	1 607 049
ГРУЗИЈА	Тбилиси	69 700	3 807 670
ЕРМЕНИЈА	Ереван	29 800	2 973 840
ИЗРАЕЛ	Ерусалим	21 000	9 387 021
ИРАК	Багдад	438 300	46 042 015
ИРАН	Техеран	1 648 000	91 567 738
ЈЕМЕН	Сана	536 870	40 583 164
ЈОРДАН	Аман	89 340	11 552 876
КАТАР	Доха	11 430	3 048 423
КИПАР	Никозија	9 251	1,358,282
КУВАЈТ	Кувајт	17 820	4,934,507
ЛИБАН	Бејрут	10 452	5 805 962
ОАЕ	Абу Даби	82 900	11 027 129
ОМАН	Маскат	212 460	5 281 538
САУДИСКА АРАБИЈА	Ријад	2 149 700	33 962 757
СИРИЈА	Дамаск	185 180	24 672 760
ТУРКИЈА	Анкара	780 600	87 473 805

Политичка карта на Средна и Југозападна Азија

РАЗГОВОР

- Која држава од Азија консумира огромни количини природни ресурси и храна?
- На што се должи искористувањето на ресурсите и потрошувачката на храна?
- Со што се занимава населението во Кина?
- Кои се предусловите најбројната држава во светот да стане најголема економска сила во светот?

КИНА

9 596 960 KM²

1 419 321 278 Ж.

Храмот на небото, Пекинг

42.

КИНА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Кина се наоѓа во Источна Азија. Зафаќа површина од 9 596 960 km² и е четврта по големина во светот. Кина има околу 1,4 милијарди (1 419 321 278) жители. Се граничи со Виетнам, Лаос, Мјанмар, Индија, Бутан, Непал, Пакистан, Авганистан, Таџикистан, Киргизстан, Казахстан, Русија, Монголија и Северна Кореја. Од север, запад и југ е природно заградена со високи планини, а на исток излегува на Тихи Океан. Има брегова линија од околу 14 500 km. Копнените врски се отежнати поради обиколеноста на планините, но преку Тихиот Океан се поврзува со останатите поморски земји и овозможува Кина да има **поволна географска положба**.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Кина на исток излегува на бреговите на Жолтото, Источнокинеското и Јужнокинеското Море. Бреговата линија се одликува со повеќе заливи меѓу кои најкарактеристичен е заливот Бо Хај. Во наведените мориња се влеваат повеќе реки, но најголеми се реките Хуанг Хе, Чанг Цијанг и Ши Цијанг, кои се влеваат во вид на делти, а помалите реки се влеваат во вид на естуари. Има и повеќе полуострови од кои најголеми се Лиадонг и Шандонг. Од островите покарактеристичен е Хајнан. Кина има долга брегова линија покрај која се изградени голем број градови и пристаништа, меѓу кои најголеми се Шангај, Чингдао и Хонгконг.

РЕЛЈЕФ

Територијата на Кина има разновиден **релјеф**. Во источниот дел се протега Источнокинеската Низина во која живеат околу 90 % од населението. На север се наоѓа Монголската Висорамнина. На запад

Физичка карта на Кина

се простираат високи планински венци, од кои најважни се Хималаите со највисокиот врв во светот Чомолунгма (Монт Еверест) 8 848 m, потоа Тјан Шан, Кунлун, Цилинг Шан и други. Во Кина се наоѓа висорамнината Тибет и пустините Гоби и Такла Макан.

КЛИМА

Поради големата територија што ја зазема и разновиден релјеф, Кина има различни **климатски типови**, од **тропска** и **супотропска** на југ, до **умерена** на север. Климата во северниот дел е **континентална**, во пустинските предели е **пустинска**. Во крајбрежните делови владее **монсунска клима**, со обилни врнежи во лето и сува зима. Тоа го предизвикуваат **тајфуните**, силни ветрови кои во лето дуваат од Тихи Океан кон копното, а во зима дуваат од копното кон Тихи Океан. Во јужните делови климата е **супотропска** и **тропска**, а на планините **планинска**.

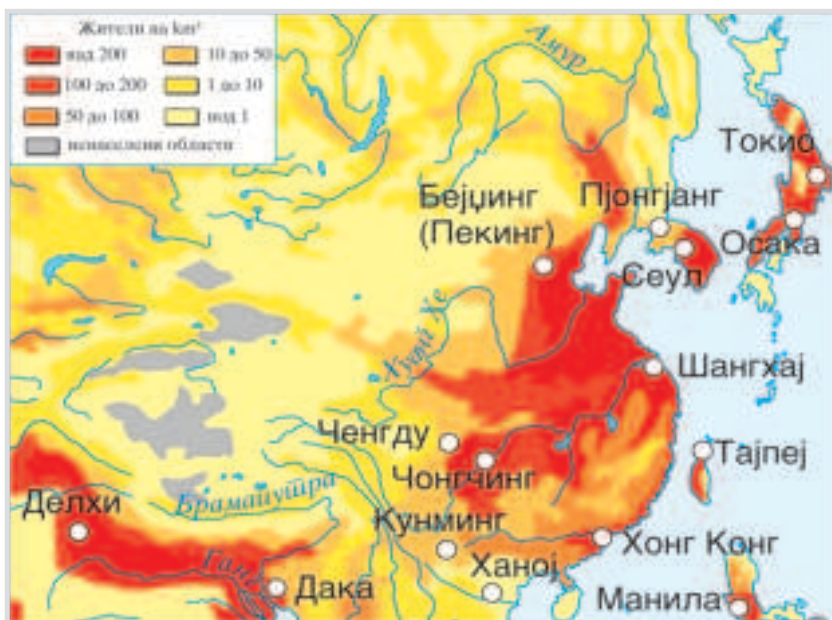
ХИДРОГРАФИЈА

Во Кина постојат многу **реки**. Тие припаѓаат на внатрешни (неистечни) и надворешни (истечни) сливови. Најголеми се реките од надворешниот слив Чанг Цијанг (Јангцекјанг најдолга река во Азија), **Хуанг Хе**, **Амур**, **Сунгари**, **Ши Цијанг**. Се влеваат во Тихиот Океан. Нивниот слив опфаќа 64 % од територијата на Кина. Внатрешните реки покриваат 36 % од територијата (главно во западните делови на Кина). Се влеваат во езерата или се губат во пустините и солените мочуришта.

Во Кина има и многу **езера**. Најпознати езера се **Појанг**, **Тунгтинг** и **Тајху** по долината на Јангцекјанг, **Лоп Нур** во пустината Такла Макан и други.

НАСЕЛЕНИЕ

Кина е најбројната земја во светот со вкупно 1,4 милијарди жители. Најголем дел од населението живее во Источна Кина. Над 95 %

Густина на населеност во Источна Азија

Такла Макан

Чункинг

Детал од Пекинг

ИСТРАЖУВАЈ И ДОЗНАЈ

- Истражувај за позитивните и негативни последици од брзиот економски развој на Кина?
- Активности: (занимливости) истражувај за Големиот кинески сид, чајот, свилата, за големите изуми: хартија, печат, барут, компас, порцелан, за големите модерни градови, Бејџинг/Пекинг, Шангај, за Манџурија, најстариот индустриски реон, највисоката железница „небески воз“...

Антички дел, Шангај

се Кинези, а остатокот го чинат околу 60 други националности. Речиси половина од населението живее во градовите. Главен град е **Пекинг**, а најголем град е **Шангај** со околу 29 милиони жители. Други поголеми градови се **Вухан, Ченгду, Тјенцин, Чункинг, Хангчоу** и други. Кина има повеќе од 160 милионски градови. Кинескиот јазик има најразлични варијанти, но како службен јазик е прифатен мандарински кинески.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Кина располага со разновидни природни богатства, особено со **железо, жива, калај, волфрам, антимон, манган, молибден, ванадиум, магнетит, алуминиум, олово, цинк, ураниум** и др. Од енергетските горива располага со големи резерви на **јаглен, нафта и земјен гас**. Располага и со голем капацитет на водна енергија, така што постои основа за силен развој на сите индустриски гранки.

Природните ресурси се надополнуваат со риболовните подрачја во Жолтото, Источнокинеското и Јужнокинеското Море. **Рибарството** во Кина има долга традиција и е многу важно во исхраната.

Вложувањето во **науката и технологијата** се основен столб на модерна Кина, така што Кина стана една од светските водечки технолошки сили.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Кина поради разни основи ја посетуваат голем број туристи. Меѓу најпосетените туристички центри се градовите **Пекинг, Нанкинг, Хонгконг и Шангај**. Посебно важни туристички атракции се **Големиот кинески сид, Забранетиот град, Теракотната армија, градот Хонгконг** и многу други.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Кина** претставува **Социјалистичка народна република**.

Природни богатства во Кина

ПРАШАЊА

- Какви се природните одлики на Кина?
- Што го сочинува населението во Кина?
- Кои се природните ресурси на Кина?
- Кои се причините за брзиот економски развој?
- Каква земја е Кина според стопанскиот развој?
- Која земјоделска култура е главна во земјоделското производство?
- Наведи ги најразвиените и најважните градови во Кина!

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Индија се наоѓа на Индискиот Полуостров во Јужна Азија. Зафаќа површина од 3 287 600 km². Индија на југозапад излегува на Арабиско Море, на југ полуостровот е опкружен со Индискиот Океан, а на југоисток излегува на Бенгалскиот Залив. На запад граничи со Пакистан, на север со Кина, Непал и Бутан, и на исток со Бангладеш и Мјанмар. Има **поволна географска положба**, бидејќи е отворена за комуникации кон Африка, преку Црвеното Море и Суецкиот Канал кон Европа, а преку Малајскиот Проток кон Источна Азија.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Индија има долга брегова линија, но е релативно малку разгранета. Се издвојуваат само заливот **Кеч**, **Камбејскиот**, **Манарскиот Залив** и големиот **Бенгалски Залив**. На југ се островите **Шри Ланка** и **Малдиви**. Бреговата линија на Индија се протега на околу 7 500 km, така што е овозможена добра комуникација со останатиот свет. Во приморските предели се разместени голем број населени места и пристаништа меѓу кои и големите градови **Мумбај**, **Колката** и **Ченај**.

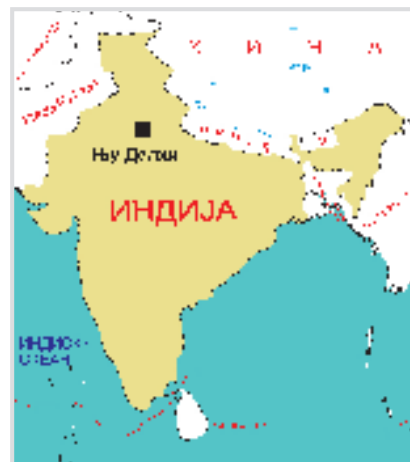
РЕЛЈЕФ

Индија се одликува со разновидни природно-географски карактеристики. Северниот и североисточниот дел од земјата го сочинуваат планините **Хималаи**, чии врвови се над 7 000 m. Во подножјето на Хималаите се протегаат **Хиндустанската** и **Бенгалската Низина**. Јужно од овие низини се протега висорамнината Декан. Вдолж западните брегови на Индија се издигаат планините Западни Гати. Во северозападниот дел во Индија се наоѓа пустината Тар.

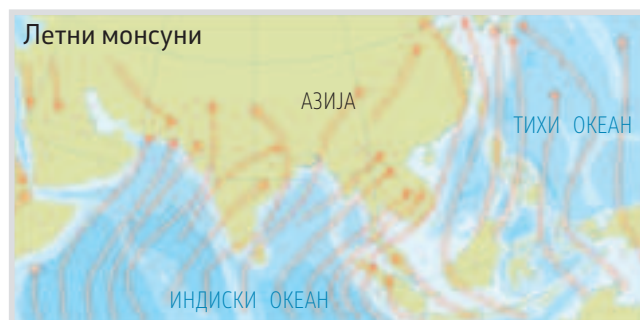
РАЗГОВОР

- Што знаеш за населението во Индија?
- Дали знаеш каде е најголемата густина на населеност во Индија?
- На што се должи големиот број на население?

ИНДИЈА
3 287 600 KM²
1 450 935 791 Ж.

Црвената тврдина, Делхи

Портата на Индија, Мумбај

Река	Должина (km)
Ганг	2 525
Брамапутра	2 900
Јамуна	1 376
Годавари	1 465
Кришна	1 400
Нарбада	1 312
Маханади	858
Кавери	800

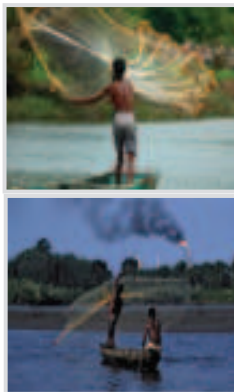
Индија – густина на населеност

КЛИМА

Индија има **разновидна клима** поради својата голема територија и географска положба. Во Индија се јавуваат неколку климатски типови како што се: **тропска влажна-монсунска клима** во Западен брег и североисточните територии со високи температури (25 – 35 °C) и обилни врнежи над 2 000 mm; **тропска сува - пустинска и степска клима** со многу високи температури 40 – 50 °C) и врнежи под 500 mm годишно во западна Индија; **суптропска влажна – умерена клима** со топли лета (30 – 40 °C) и студени зими (5 – 15 °C) и умерени врнежи во северна Индија; **планинска (Алпска) клима** на Хималаите со ниски температури и **тропска влажно-сушна клима – саванска клима** во Централна и јужна Индија со температури во текот на годината (25 – 35 °C) со обилни врнежи во лето и есен и мали врнежи во зима и есен.

ХИДРОГРАФИЈА

Индија има **развиена хидрографска** мрежа, составена од големи реки, езера и подземни води. Реките се главен воден ресурс и играат клучна улога во земјоделството, енергетиката и снабдувањето со вода. Реките во Индија се делат на **хималајски реки**, каде припаѓаат реките **Ганг, Јамуна и Брамапутра** и **декански реки**, каде припаѓаат реките **Годавари, Кришна, Нарбада и Кавери**. Реките, особено оние што извираат на Хималаите, располагаат со голем хидроенергетски потенцијал и се искористени за изградба на вештачки акумулации и хидроцентрали.

Реките во Индија

Во Индија има многу езера, но најпознати се езерата Чилка, Дал и Самбар.

Во хидрографијата на Индија големо значење имаат Арапското Море, Бенгалскиот Залив и Индискиот Океан.

Во хидрографијата на Индија главен предизвик се **поплавите во североисточните и сушите во југозападниот дел** на земјата.

НАСЕЛЕНИЕ

Во Индија живеат околу 1,5 милијарди жители. Претставува најбројна и густо населена држава во светот.

Главен град на државата е **Њу Делхи**, а од важните индиски градови се издвојуваат **Мумбај, Бангалор, Хајдерабад, Ченај, Колката, Ахметабад, Канпур, Џајпур**, и други. Се смета дека во Индија во 2025

г. постојат над 65 милионски градови. Нивниот број тешко се утврдува бидејќи голем дел од населението живее во сиромашни квартали и не е евидентирано.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Индија располага со големи рудни богатства, како што се: **железо, манган, хром, волфрам, олово, бакар, злато, сребро и боксит**. Најголеми наоѓалишта се наоѓаат во Бихар, во Ориса и во Пенџаб. Од неметалните сировини се произведуваат сол, барит, фелдспат, азбест, графити и др.

Индија е богата со енергетски сировини: **јаглен, нафта и хидро-енергетски потенцијал**. Располага и со богати нуклеарни горива, како, на пример, руди на **ториум, уран** и други.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Индија е земја со **богата историја, култура, архитектура и природни убавини**. Главните туристички атракции се: културно историските знаменитости **Таџ Махал, Црвената тврдина** во Делхи, **Кутуб Минар** во Делхи, **Розовиот град** во Џајпур; **Варанаси**, верски и духовен центар во Утар Прадеш; природни убавини во Кашмир; плажи и острови и современи урбани центри (Мумбај, Ченај и други).

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Индија** е политички уредена како **федерална и парламентарна демократска држава**. Административно е поделена на 28 држави, шест државни територии и на територијата на главниот град Њу Делхи.

ПРАШАЊА

- Наведи ги и објасни ги главните природни одлики на Индија?
- Какви природни богатства поседува Индија?
- Кои религии се присутни на Индискиот Полуостров?
- Наведи ги специфичните одлики на јазикот, културата и традицијата на индискиот народ!
- Кои се најголемите проблеми со кои се судира населението во Индија?
- Каков е кајстинскиот начин на живеење?

Жители на Индија

Мумбај

РАЗГОВОР

- Која држава е позната како Земја на изгрејување на сонцето?
- Што е тоа самурај и од каде потекнува?
- Каде се наоѓа Јапонија?
- Што е Токио?
- Што е тоа Огнен појас?

44.

ЈАПОНИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Јапонија е островска држава во Источна Азија. Сместена во северозападниот дел на Тихиот Океан, покрај источните брегови на Азија. Се состои од околу 6 800 острови, од кои **островите Хокаидо, Хоншу, Шикоку и Кјушју** ја сочинуваат главната територија. Јапонија е опкружена со вода и нема копнени граници. На запад е одвоена од Кина, Јужна Кореја, Северна Кореја и Русија преку Јапонското Море, додека на исток и југ се наоѓа Тихиот Океан.

Јапонија зафаќа 377 835 km². Има разгранета брегова линија.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Јапонија е **островска држава** со **многу разгрането крајбрежје**, со бројни полуострови и острови. Вкупната должина на бреговата линија е околу 30 000 km. Крајбрежјето е со **многу заливи, тесни мореузи и стрмни карпи** на некои локации.

РЕЛЈЕФ

Јапонија е **прејшежно планинска земја**. Околу **73 %** од нејзината територија е под планини. Највисокиот врв е планината Фуџи со врвот Фуџијама (3 776 m н.в.) на островот Хоншу. Претставува еден од најпознатите природни симболи на земјата. Јапонија се наоѓа на локација на т.н. **Огнен појас** и затоа има голем број вулкани и има чести земјотреси.

КЛИМА

Јапонија се протега во меридијански правец (во должина од околу 3600 km) и затоа има разновидна клима. Климата во северниот дел од островот Хокаидо е **субарктичка**, а на југ на островот Окинава е **суптропска**. Преовладува **приморска клима**, а на повисоките планини има **планинска клима**. Главна одлика на климата се монсонските дождови, кои ги предизвикуваат **тајфуните** (ветрови) кои дуваат од Тихи Океан кон бреговите на Јапонија. Монсонските дождови се честа појава во летните и есенските месеци, а во зима дуваат од копното кон Јапонија и предизвикуваат сува и поладна клима.

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата на Јапонија главно ја чинат морските површини со повеќе заливи. На копното во Јапонија реките се кратки. Најголеми реки се **Шинано** (најдолгата река во земјата) и **Тоне**, која е значајна за водоснабдување и хидроенергија. Во Јапонија има бројни мали езера. Најпознато е езерото **Бива** на островот Хоншу.

НАСЕЛЕНИЕ

Јапонија има население од околу **125 милиони** жители. Јапонија е една од најнаселените земји во светот. Густината на населеност изнесува околу **340 ж/km²**. Голема е густината на населеност во

ЈАПОНИЈА
377 835 KM²
123 753 041 Ж.

Токио, главен град на Јапонија

ЗАДАЧА

- На географската карта пронајди ја територијата на Јапонија и забележи колку е издолжена територија, кои острови се најголеми, каде се лоцирани најголемите градови и зошто климата е различна.

градовите **Токио** (со над 37 милиони жители во поширокиот регион), **Јокохама**, **Нагоја**, **Клото**, **Кобе** и **Осака** на островот Хоншу. Околу 93 % од населението главно живее во градовите. Се одликува со голем број старо население. Има низок наталитет.

Јапонија е етнички хомогена земја, со над **98 % Јапонци**. Официјалниот јазик е јапонскиот. Јапонската култура е поврзана со традицијата, дисциплината и технолошкиот напредок.

Главни религии се шинтоизмот со околу 52 % и будисти околу 35 %.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Јапонија се одликува со **мали природни ресурси**. Стопанството го базира на сировини од увоз од други земји.

ТУРИСТИЧКИ МЕСТА

Најпознати туристички места се: **Токио**, главниот град на Јапонија и еден од најголемите метрополи во светот; **Кјото**, поранешната престолнина и културен центар со традиционални храмови; **Осака** позната по забавен и динамичен живот; **Хирошима**, позната по меморијалниот парк посветен на мирот; **Нара**, првата постојана престолнина на Јапонија, позната по античките храмови; **планината Фуџи**, највисоката планина, симбол на Јапонија; **Хокаидо**, дестинација за љубителите на природа и зимски спортови и **Окинава**, тропски рај со прекрасни плажи.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Јапонија е уставна монархија со парламентарен систем на владеење**. Таа е единствена држава во светот што има цар како симболичен шеф на државата.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

- За време на Втората светска војна во 1945 г., врз градовите Хирошима и Нагасаки во Јапонија беа фрлени атомски бомби. Во Хирошима загинаа околу 140 000 жители, а во Нагасаки околу 70 000 жители. Преживеаните страдаа од радијациски болести, рак и генетски последици. Знајте го ова и грижете се за мир меѓу луѓето и народите во светот.

Хирошима

ИСТРАЖУВАЈ И ДОЗНАЈ

- Зошто на територијата на Јапонија има чести појави на земјотреси? Што предизвикуваат земјотресите? Што се цунами и какви штети предизвикуваат?

Кјото, културен центар со традиционални храмови

Детал од Јокохама

ПРАШАЊА

- Според територијата каква држава е Јапонија?
- Наброј ги најголемите острови кои главно ја формираат територијата на Јапонија!
- Со кои држави се граничи Јапонија?
- Колку површина и колку население има Јапонија?
- Каков е релјефот и кој е највисок врв во Јапонија?
- Какви климатски типови се присутни на територијата на Јапонија?
- Зошто реките во Јапонија се релативно пократки?
- Наброј ги најголемите градови во Јапонија?
- Кои се најатрактивни места за туризам во Јапонија?

РАЗГОВОР

- Дали сте слушале за Истанбул? Што е Истанбул и каде се наоѓа?
- Каде се наоѓа Турција?
- Што е Анкара?
- Која држава се наоѓа на полуостровот Мала Азија?

ТУРКИЈА
783 562 КМ²
87 473 805 Ж.

Мавзолејот на Кемал Ататурк

45.

ТУРКИЈА

ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА

Турција (претходно Турција) се наоѓа на југозападниот дел на Азија (Анадолија) и на југоисточниот дел на Европа (Тракија). Лоцирана е на полуостровот Мала Азија. Азискиот дел на Турција зафаќа 97 %, а европскиот зафаќа 3 % од земјата. Европскиот дел е одвоен од азискиот со протоците Босфор, Мраморно Море и Дарданели. Се наоѓа меѓу 35° и 43° с.г.ш. и 25° и 45° и.г.д. Се граничи со **Грција** и **Бугарија** на северозапад, **Грузија**, **Ерменија** и **Иран** на исток и **Ирак** и **Сирија** на југ.

Зафаќа 783 562 km², од кои 755 688 km² се во Југозападна Азија и 23 764 km² во Европа.

Низ Турција се протега главната сообраќајна комуникација меѓу Европа и Азија. Затоа, се одликува со **многу поволна географска положба**.

БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Турција е опкружена со четири мориња: **Црно Море** на север; **Мраморно Море** во средишниот дел меѓу Европа и Азија; **Егејско Море** на запад и **Средоземно Море** на југ. Има долга брегова линија од околу 7 200 km.

РЕЛЈЕФ

Релјефот на Турција е разновиден, претежно планински, со висорамнини, плодни долини и крајбрежни рамнини. Главните географски региони се: **Висорамнината Анадолија** во Централна Турција на височина од 900 – 1 500 m, со изолирани планини и големи котлини; **Понтиските Планини** со врвот Качкар 3 937 m во Северна Турција; **Источна Турција** е најпланинскиот вулкански масив во Турција, со највисокиот врв Арарат 5 137 m и со многу езера; **Тороските (Таурски) Планини** во Јужна Турција, со височини до 3 734 m врвот Демирказик и **Крајбрежни Рамнини** и ридови во Западна Турција, многу заливи, полуострови и острови.

КЛИМА

Бидејќи Турција излегува на неколку мориња, во приморските делови има **средоземноморска клима** со благи, дождливи зими и суви, топли лета. Во внатрешноста на државата преовладува **континентална клима** со студени зими и топли лета, а на планините во источните региони преовладува **планинска клима** со долги и снежни зими.

Босфорскиот мост

ХИДРОГРАФИЈА

Хидрографијата на Турција покрај морињата ја формираат и одреден број реки и езера. Поголеми реки во Турција се **Еуфрат** и **Тигар**, кои течат кон Ирак, **Кизилирмак**, најдолга река во Турција и **Сакарија**, кои се влеваат во Црното Море и други реки. Турција има повеќе езера, но најголеми се езерото **Ван** (најголемо, солено езеро), езерото **Туз**, езерата **Бурдур**, **Бејшехир** и други. Хидрографијата на Турција ја чинат и многу заливи во околните мориња.

НАСЕЛЕНИЕ

Турција има околу 85 милиони жители со околу 110 ж/км². Најнаселени области се Западна Турција со градовите **Истанбул**, **Измир**, **Бурса** и други, а помалку населена е Источна Анадолија поради планинскиот релјеф и суровата клима. Етничкиот состав го чинат Турци, околу 75 – 80 %, Курди околу 15 – 20 % и други малцинства.

Официјален јазик е турски. Се зборуваат и курдски, арапски и други јазици.

Населението во 99 % исповеда исламска религија. Мали христијански и еврејски заедници има во Истанбул.

Во Турција преовладува **младо население** со просечна старост околу **32 години**. Околу 75 % од населението живее во градови. Најголеми градови се: **Истанбул** со над 15 милиони жители; **Анкара**, главен град со околу 5 милиони жители; **Измир**, **Бурса**, **Анталија**, кои се исто така големи индустриски и туристички центри.

ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ

Туризмот е еден од најважните економски сектори, со над 50 милиони туристи годишно. Главни туристички центри се **Истанбул** (културен и историски центар), **Анталија** (крајбрежен туризам), **Кападокија** (уникатен природен пејзаж), **Ефес** и **Троја** (археолошки локалитети) и многу други.

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ

Според државното уредување **Турција** е **унитарна централизирана претседателска република**.

Инсенти од Кападокија, Турција

ЗАДАЧА

- На географската карта пронајдија територијата на Турција и забележи како се протега територијата, на кои мориња излегува и со кои држави се граничи!

ИСТРАЖУВАЈ И ДОЗНАЈ

- Колкава е територијата на Турција, колку население има, каде е разместено населението и пронајди ги најголемите градови во државата!
- Кои марки автомобили се произведуваат во Турција?

Детаљ од Сина џамија

ПРАШАЊА

- На кој полуостров се наоѓа Турција?
- Според територијата каква држава е Турција?
- Со кои држави се граничи Турција?
- Колку површина и колку население има Турција?
- Каков е релјефот и кој е највисок врв во Турција?
- Какви климатски типови се присутни на територијата на Турција?
- Кои се најголеми реки во Турција?
- Наброј ги најголемите градови во Турција?
- Кои се најатрактивни места за туризам во Турција?

РАЗГОВОР

- Знаете ли некои туристички места и знаменитости во Азија?
- Што е Ерусалим и каде се наоѓа?
- Кој е највисок врв на светот и зошто е важен како туристички објект?

46. ТУРИСТИЧКИ ЦЕНТРИ ВО АЗИЈА

Ангкор Ват во Камбоџа

Храмот Танах Лот, Бали

Петра, Јордан

Народите на Азија имат милениумска култура и традиција и современ брз техничко-технолошки развој. Затоа во Азија се наоѓаат голем број туристички центри и културно-историски знаменитости. Најпознати се: **Истанбул, Кушадаси, Анталија, Кападокија во Турција, Ерусалим, Мека, Медина, Варанас, Петра, Дубаи, Тајланд, Непал, Камбоџа, Сингапур, Бали, Хонгконг, Малдиви, Големиот Кинески сид, мавзолејот Таџ Махал.**

Најпознати туристички центри во Турција се:

Истанбул во Турција, каде што се издвојуваат црквата/џамија Св. Софија, Сината џамија, палатата Топкапи, протокот Босфор; **Кушадаси** во Турција со археолошкиот локалитет Ефес, домот на Богородица, убави плажи и одморалишта; **Анталија** со луксузни хотели и плажи со чиста вода; **Кападокија** во Турција со волшебни карпести форми, подземни градови, манастирскиот комплекс во Ѓереме;

Најпознати центри со **религиско и историско значење** се:

Ерусалим во Израел со **Светиот Град** со три религии, Стариот Град со Сидот на плачот, црквата на Светиот гроб и други;

Мека во Саудиска Арабија, најсветото место на исламот, центар на аџилакот, Кабата светиот храм во големата џамија и други;

Кападокија во Турција

Ерусалим

Медина во Саудиска Арабија, второто најсвето место за муслиманите, Џамијата и Гробот на пророкот Мухамед;

Варанас во Индија, најсветиот град на хиндусите, реката Ганг и други;

Петра во Јордан со **Антички карпест град на Набатејците**, познат како „Розовиот град“, **Ал-Казнех (Ризницата)** – импресивна фасада издлабена во карпа и други.

Најпознати центри со културно историски-знаменитости се:

Кинескиот сид во Кина, една од најголемите историски градби во светот; **Забранетиот град (Пекинг)** – Поранешна царска палата со богата историја; **Теракотна армија (Сиан)** со илјадници глинени војници чувари на гробот на првиот кинески цар и други.

Ангкор Ват во Камбоџа – Најголемиот храмски комплекс во светот,

Ангкор Том и **Бајон храмот** со огромни камени лица врежани во храмови и други.

Таџ Махал е мавзолеј изграден во **Агра, Индија**, еден од најпознатите и најубавите споменици во светот.

Најпознати дестинации за туристи со природни убавини и релаксација се:

Бали, остров во Индонезија со плажи (**Кута, Убуд, Семинијак**) – познати по сурфање и одмор, **храмот Танах Лот** – величествен храм на карпа во океанот, **Тераси со пејзажи од оризови полиња**, жога и медитациски центри.

Малдиви со **Рајските Острови** – над 1 000 корални острови со луксузни ресорти, **плитки лагуни и кристално чиста вода** – идеални за нуркање и риболов, **подводни ресторани и бунгалови на вода** – уникатно туристичко искуство и **малдивските културни фестивали и традиционални танци (Боду Беру)**.

Непал со Чомолунгма (Монт Еверест) 8 848 m – највисокиот врв во светот, **Катманду** – историски град со **храмот на мајмуните, Лумбини** – местото на раѓање на Буда и други.

Најпознати туристички центри на **модерна архитектура и луксуз** се:

Дубаи во Обединети Арапски Емирати, со **Бурџ Калифа** – највисоката зграда во светот, **Палмовите Острови** – вештачки острови во форма на палма, **Дубаи Мол** и **Ски Дубаи** – луксузни трговски и забавни центри и други.

Сингапур, со **Марина Беј Сендс** – иконски хотел со базен на покривот, **Градините до заливот** – футуристички градини со супердрвја, **островот Сентоса** со забавни паркови, аквариуми и плажи и други.

Хонгконг во Кина **Викторија Пик** – панорамски поглед на градот, **Авенија на ѕвездите** – посветена на азиската филмска индустрија, **Дизниленд** и **Океанскиот парк** – популарни тематски паркови и други.

Бурџ Калифа,
Дубаи

Теракотна армија (Сиан)

Катманду, Непал

ЗАДАЧА

- На географската карта на Азија пронајди ги локациите на најважните туристички центри и културно историски знаменитости!

Малдиви

Марина Беј Сендс, Сингапур

ПРАШАЊА

- Наброј ги најпознатите туристички центри во Азија!
- Кои се најпознати туристички центри и културни знаменитости во Турција?
- Кои се најпознати центри со религиозно и историско значење во Азија?
- Кои се најпознати центри со културно-историски знаменитости во Азија?
- Кои се најпознати дестинации за туристи со природни убавини и релаксација?
- Наброј ги најпознатите туристички центри на модерна архитектура и луксуз во Азија?
- Наброј ги најпознатите културно-историски знаменитости во Кина?